

MINISTERUL EDUCAȚIEI

CENTRUL NAȚIONAL DE POLITICI
ȘI EVALUARE ÎN EDUCAȚIE

UNITATEA DE CERCETARE ÎN EDUCAȚIE

Neparticiparea elevilor de liceu la examenul de bacalaureat - sesiunea iunie 2023

Raport de cercetare

Editura Centrului Național de Politici și Evaluare în Educație

București, 2023

ISBN: 978-606-8966-42-7

Echipa de coordonare

Dalu Ana-Maria, Dudău Diana Paula, Horga Irina, Plăeșu Ancuța

Analiza datelor statistice

Dudău Diana Paula

Echipa de elaborare a raportului de cercetare calitativă

Căpiță Laura, Dalu Ana-Maria, Dudău Diana Paula, Horga Irina, Pascal Simona, Plăeșu Ancuța, Țibu Speranța

Echipa de cercetare de teren

Bălășoiu Carmen, Bostan Carmen, Catană Luminița, Căpiță Laura, Cuciureanu Monica, Dalu Ana-Maria, Dudău Diana Paula, Făniță Andra, Horga Irina, Lazăr Marius, Mircea Adrian, Pascal Simona, Plăeșu Ancuța, Țibu Speranța, Serea Veronica

Tehnoredactare și design:

Slovineanu Cristina Valentina

Acest raport de cercetare nu poate fi reprodus parțial sau integral, fără acordul scris obținut în prealabil de la Unitatea de Cercetare în Educație.

CUPRINS

1. Metodologia de cercetare	3
1.1. Aspecte generale	3
1.2. Selectarea liceelor vulnerabile pentru cercetarea calitativă privind neparticiparea elevilor la bacalaureat – sesiunea iunie 2023.....	5
2. Analiza datelor statistice cu privire la neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023	11
2.1. Prezentarea datelor și a modului în care a fost definită neparticiparea elevilor la bacalaureat 2023	11
2.2. Statistică descriptivă privind neparticiparea la bacalaureat a elevilor, în funcție de o serie de variabile socio-demografice și instituționale	11
2.2.1. Nivelul eșantionului de elevi.....	12
2.2.2. Nivelul eșantionului de licee.....	16
2.3. Factori care pot explica statistic neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023	11
2.3.1. Nivelul eșantionului de licee.....	17
2.3.2. Nivelul eșantionului de elevi ținând cont de structura ierarhică a datelor	21
3. Rezultate ale cercetării calitative.....	29
3.1. Scurtă prezentare a liceelor cuprinse în cercetare și a contextelor comunitare în care se află	29
3.2. Participarea elevilor la examenele de la finalul liceului	32
3.2.1. Participarea la sesiunea de simulare bacalaureat 2023	32
3.2.2. Participarea la prima sesiune de bacalaureat 2023 în cele opt licee	34
3.2.3. Participarea la examenul de certificare a competențelor profesionale 2023.....	36
3.3. Factori de influență pentru neparticiparea la bacalaureat 2023	38
3.3.1. Factori școlari care influențează neparticiparea	38
3.3.2. Factori familiali care influențează neparticiparea	44
3.3.3. Factori individuali care influențează neparticiparea	46
3.3.4. Profilul elevului care nu a participat la bacalaureat	51
3.3.5. Perspective de viitor ale elevilor care nu au participat la bacalaureat	53
3.4. Măsuri de sprijin implementate de licee în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat ..	55
4. Nevoi și propuneri de intervenție în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat.....	57
5. Concluzii	60
6. Recomandări.....	64

1. Metodologia de cercetare

1.1. Aspecte generale

Având în vedere situația îngrijorătoare cu privire la fenomenul neparticipării liceenilor la examenul de bacalaureat, la solicitarea Ministerului Educației, Unitatea de Cercetare în Educație a realizat acest studiu cu privire la factorii determinanți ai acestui fenomen, pentru fundamentarea deciziilor de politici educaționale și proiectarea unor intervenții adecvate, bazate pe date de cercetare.

Obiectivele cercetării:

- Identificarea dimensiunii reale a fenomenului de neparticipare a elevilor la examenul de bacalaureat - sesiunea iunie 2023.
- Analiza factorilor determinanți care au condus la neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat - sesiunea iunie 2023.
- Formularea unor recomandări de politici publice în domeniul educației, care să sprijine participarea elevilor la bacalaureat.

Pentru obținerea unor date robuste, abordarea metodologică este una mixtă, utilizând analiza datelor statistice și cercetarea calitativă.

Analiza datelor statistice s-a realizat pe bazele de date privind populația de elevi eligibili a fi înscriși la Bacalaureat (Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România - SIIIR) și notele finale obținute la bacalaureat - sesiunea iunie 2023 (platforma bacalaureat).

Indicatorii utilizați pentru analiza participării la examenul de bacalaureat - sesiunea iunie 2023:

INDICATOR	NIVEL DE AGREGARE
- elevi înscriși în clasa a XII-a - zi/ a XIII-a seral/frecvență redusă în anul școlar 2022-2023 - elevi care au absolvit clasa a XII-a- zi / a XIII-a seral/frecvență redusă în anul școlar 2022-2023 (cu situația școlară încheiată) - elevi care nu au absolvit clasa a XII-a- zi / a XIII-a - seral/frecvență redusă în anul școlar 2022-2023 (repetenție, exmatriculare, abandon pe parcurs) - elevi înscriși la Bacalaureat 2023 - elevi prezenți Bacalaureat 2023, toate probele - elevi prezenți la Bacalaureat 2023, numai la proba E.a (Limba și Literatura română) - elevi prezenți la Bacalaureat 2023, numai la proba E.c (proba obligatorie a profilului) - elevi prezenți la Bacalaureat 2023, numai la proba E.d (proba la alegere a profilului) - elevi prezenți la Bacalaureat 2023, numai la proba de limba maternă	- total - filieră/profil/specializare - sexe - limba maternă în care se desfășoară studiile - cohorta din care provine elevul (cohorta actuală / anterioară) - unitatea de învățământ ➤ județ ➤ localitate ➤ mediul de rezidență al unității de învățământ ➤ mărimea unității de învățământ (nr. total de elevi) ➤ forma de proprietate a unității de învățământ (public/privat) ➤ forma juridică a unității în care era înmatriculat elevul (PJ/unitate subordonată) ➤ tip de școală (învățământ de masă/special) - mediul de rezidență al elevului - anul nașterii - alte situații specifice (elevi cu deficiențe, nivel deficiență) etc.
notele elevilor la Bacalaureat (final, după contestații)	
mediile generale pe liceu (dacă există)	
elevi decedați, transferați în străinătate etc. (opțional: dacă datele sunt disponibile)	

Cercetarea calitativă a utilizat metoda anchetei prin tehnica interviului semi-structurat și a focus-grupului.

Categoriile de populație vizate în cadrul cercetării calitative au fost:

- elevi care nu au participat la examenul de bacalaureat;
- părinți ai elevilor care nu au participat la examenul de bacalaureat;
- directori ai unor unități de învățământ liceal, în care s-au înregistrat rate ridicate de neparticipare la examenul de bacalaureat;
- diriginți ai unor clase terminale din unitățile de învățământ liceal selectate, care au înregistrat rate ridicate de neparticipare la examenul de bacalaureat;
- profesori care predau discipline de bacalaureat din unitățile de învățământ liceal selectate.

Cercetarea calitativă s-a desfășurat în **8 unități de învățământ liceal public, de masă**, din 7 regiuni de dezvoltare ale României, dintre care 7 aflate în mediul urban și una în rural, cu rate de neparticipare la examenul de bacalaureat diferite, cuprinse între aprox. 30% și 100%.

Interviurile și focus-grupurile s-au realizat **față în față** (cu elevi și părinți) și **online** (cu directori, diriginți și profesori) și au avut loc în perioada **iulie-august 2023**.

Numărul persoanelor participante la interviuri și focus-grupuri este următorul:

- elevi: 24
- părinți: 13
- directori: 8
- diriginți: 26
- profesori care predau discipline de bacalaureat: 40.

1.2. Selectarea liceelor vulnerabile pentru cercetarea calitativă privind neparticiparea elevilor la bacalaureat – sesiunea iunie 2023

Obiectivul demersului statistic este **identificarea liceelor în care fenomenul de neparticipare la Bacalaureat 2023 a fost prezent într-o măsură ridicată**. În contextul realizării unui proiect de cercetare amplu, cu resurse de timp și financiare foarte limitate, perspectivele directorilor, diriginților, profesorilor, părinților și elevilor proveniți de la aceste licee vulnerabile pot oferi mai clar și mai eficient indicii pentru factorii explicativi din spatele comportamentului elevilor de a nu participa la bacalaureat.

Deși liceele în care va fi implementată cercetarea calitativă sunt selectate urmând o metodologie bine definită, **eșantionul în sine nu este reprezentativ pentru România, iar orice extrapolare la nivel național a rezultatelor finale ale cercetării calitative necesită unele precauții**. Mai exact, metodologia de eșantionare descrisă îmbunătățește validitatea rezultatelor prin faptul că liceele din care provin participanții sunt selectate aleatoriu, la nivelul unor straturi bine definite. Astfel, se elimină potențialele limitări sau distorsiuni ale unei eșantionări de conveniență. Însă, eșantionul liceelor și cel al participanților nu respectă caracteristicile populației din România.

Procedura de eșantionarea urmează trei etape:

- 1.** definirea liceelor în funcție de numărul total de elevi înscriși într-o clasă terminală, în anul școlar 2022–2023: **licee cu număr mic, mediu și mare de elevi** din promoția curentă, eligibili pentru examenul de bacalaureat 2023.
- 2.** identificarea **liceelor vulnerabile** de la nivelul fiecărei categorii de licee definite în etapa anterioară.
- 3.** selectarea aleatorie stratificată a trei licee din clusterelor vulnerabile stabilite anterior, astfel încât să rezulte **un liceu din mediul rural și două din mediul urban**.

Vor fi utilizate două variabile pentru operaționalizarea vulnerabilității din perspectiva neparticipării la bacalaureat 2023: **procentul elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat** și **procentul elevilor care au absentat de la cel puțin o probă examen** din totalul elevilor înscriși în an terminal, în fiecare școală, în 2022–2023. Astfel, se va obține o listă de 18 licee eligibile pentru cercetarea calitativă. Dintre acestea, cercetătorii ISE vor face o selecție suplimentară în așa fel încât să rezulte un eșantion calibrat din perspectiva creșterii șanselor de a fi surprinse cât mai amplu potențialele explicații pentru neparticiparea elevilor la bacalaureat 2023. În plus, pentru selectarea listei finale a liceelor eligibile dintre cele selectate riguros din punct de vedere statistic, se va ține cont de criteriul fezabilității implementării cercetării calitative, raportat la resursele disponibile pentru acest proiect.

În final, vor rămâne aproximativ opt licee autoselectate în funcție de disponibilitatea participanților (directori, profesori, elevi, părinți) de a se implica în cercetare, dar și o listă de rezervă, cu aprox. alte cinci. În cazul în care lista liceelor eligibile se va epuiza înainte de a se atinge numărul țintit de licee disponibile, se va genera o nouă listă urmând aceeași procedură de eșantionare ca cea descrisă în această secțiune a raportului de față.

1.

Definirea liceelor în funcție de numărul total de elevi înscriși într-o clasă terminală, în anul școlar 2022–2023

Pentru a obține cele trei tipuri de licee – i.e., cu număr mic, mediu și mare de elevi înscriși în clasa a XII-a sau a XIII-a, în anul școlar curent – a fost aplicat **algoritmul de învățare nesupervizată k-means clustering**. Nu au fost incluse alte variabile independente, pentru gruparea liceelor. Baza de date a cuprins 1408 licee identificate în funcție de elevii înscriși la bacalaureat (i.e., cei care se regăsesc sub o formă sau alta în bazele de date privind situația la bacalaureat 2023). Au fost excluse liceele speciale.

Metodele elbow și silhouette au sugerat că două clustere ar putea reprezenta o grupare optimă a liceelor. O metodă alternativă bazată pe mai mulți indecși și pe numărul de clustere recomandat de majoritatea lor, a indicat **trei clustere pentru gruparea liceelor**. Din acest motiv dar și pentru a crește diversitatea liceelor selectate pentru cercetarea calitativă, am optat pentru **trei clustere**. În tabelul de mai jos este o descriere a celor trei clustere.

Tabelul 1.2.1. Statistică descriptivă privind cele trei clustere de licee, stabilite în funcție de numărul de elevi înscriși în an terminal, în anul școlar 2022–2023

		C ₁ (N = 503 licee)	C ₂ (N = 621 licee)	C ₃ (N = 284 licee)
Nr. elevi în an terminal	Medie	116.64	43.80	210.83
	Abatere std.	23.15	20.93	38.71
<u>Frecvențe relative</u>				
Mediu	Urban	94.63 %	73.75 %	99.65 %
	Rural	5.37 %	26.25 %	0.35 %
Formă de proprietate	Publică	96.62 %	91.47 %	97.89 %
	Privată	3.38 %	8.53 %	2.11 %
Mod predare	Tradițional	100 %	99.36 %	100 %
	Waldorf	0 %	0.64 %	0
Limbă predare	Non-română	3.58 %	10.47 %	0.70 %

Media numărului de elevi înscriși în an terminal, în 2022–2023, evidențiază că în *Clusterul 3* au fost distribuite licee cu un număr mare de elevi din promoția curentă, eligibili pentru Bac la începutul anului școlar. *Clusterul 1* poate fi considerat clusterul liceelor medii din perspectiva numărului de elevi înscriși în an terminal în anul școlar 2022–2023. Iar *Clusterul 2* include liceele mici conform aceluiași criteriu.

Figurile 1.2.1 și 1.2.2 oferă o imagine de ansamblu privind frecvențele absolute ale liceelor din cele trei clustere, în funcție de forma de învățământ și tipul de predare.

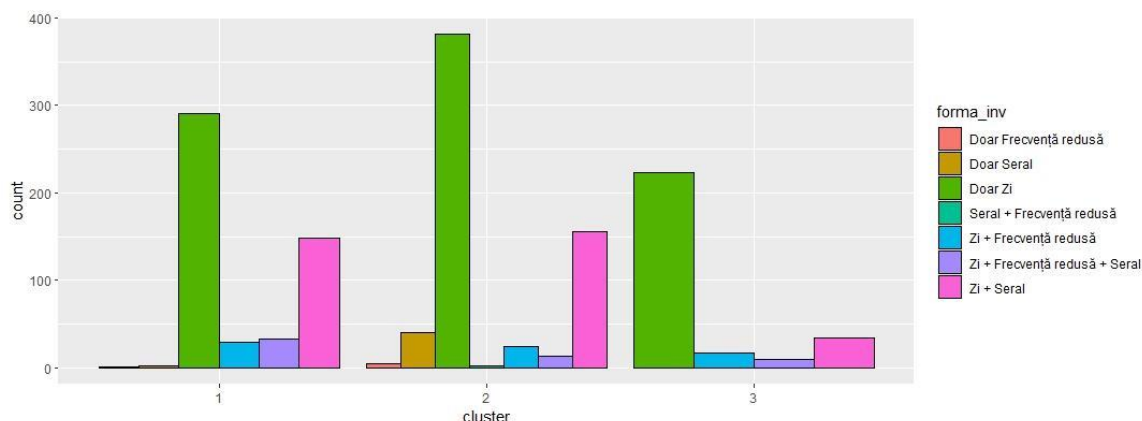

Fig. 1.2.1. Numărul liceelor în funcție de forma de învățământ și cluster.

Din *Figura 1.2.1* se poate desprinde la nivel descriptiv tendința unor licee mici de a oferi învățământ doar la seral sau doar la frecvență redusă, spre deosebire liceele mari, unde nu regăsim deloc această exclusivitate a formei de învățământ.

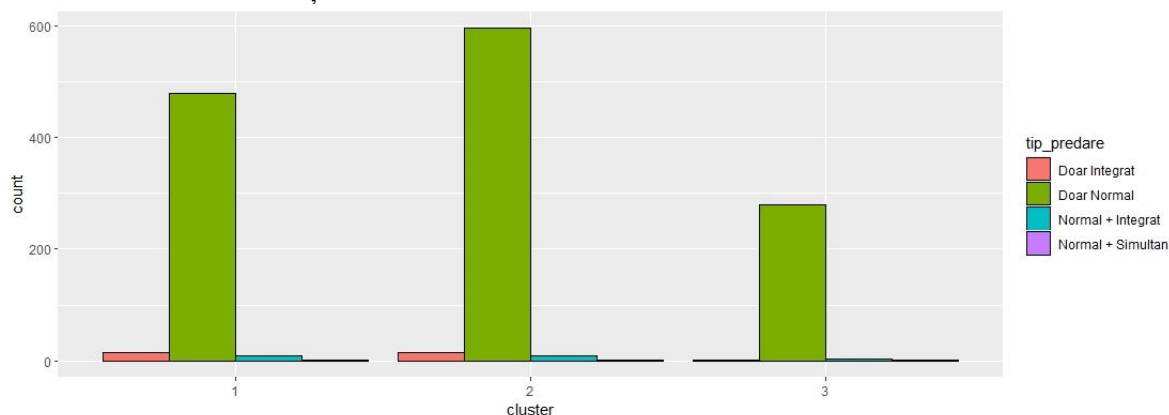

Fig. 1.2.2. Numărul liceelor în funcție de tipul de predare și cluster.

În *Figura 1.2.2*, se poate observa că cele patru tipuri de predare se regăsesc în cele trei clustere, deși într-o proporție ușor diferită.

În concluzie, conform rezultatelor descriptive regăsite în această subsecțiune a raportului, primul pas al metodologiei de eșantionare a liceelor eligibile pentru cercetarea calitativă – stabilirea liceelor mici, medii și mari în funcție de numărul de elevi înscriși în an terminal, la începutul acestui an școlar – pare să ajute din perspectiva alegerii unor licee care să ofere o cazuistică diversificată privind neparticiparea elevilor la bacalaureat – sesiunea iunie 2023.

Pentru identificarea liceelor vulnerabile, a fost utilizat algoritmul **k-means clustering** menținând gruparea liceelor în funcție de numărul elevilor înscriși în an terminal, în 2022–2023, așa cum a fost stabilită în pasul anterior al eșantionării. Au fost utilizate două variabile independente pentru definirea vulnerabilității privind neparticiparea la bacalaureat: procentul elevilor absenți și cel al elevilor neînscriși la bacalaureat în iunie 2023. Au fost luați în considerare **doar elevii din promoția curentă**. Procentele au fost calculate raportat la numărul total de elevi înscriși în an terminal în fiecare școală, la începutul anului școlar 2022–2023. **Elevi absenți** = cei care au absentă la cel puțin o probă de examen, figurând cu statusul final „Absent” în baza de date cu rezultatele la bacalaureat. **Elevi neînscriși** = numărul elevilor rezultați din diferența dintre numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar în an terminal în fiecare liceu și numărul elevilor care apar în baza de date cu rezultatele la bacalaureat, absenți sau prezenți.

Astfel, algoritmul a fost aplicat de șase ori, rezultând, în final, șase grupări de licee cu probleme din punct de vedere al neparticipării la bacalaureat 2023. Simplificând, sunt câte trei tipuri de licee, stratificate în funcție de modul în care a fost definită vulnerabilitatea:

A. Licee cu o participare redusă explicată printr-un procent mic al elevilor neînscriși la bacalaureat:

- 1) grupul liceelor vulnerabile, cu număr mic de elevi din promoția curentă, eligibili pentru bacalaureat 2023, la începutul anului școlar;
- 2) grupul liceelor vulnerabile, cu număr mediu de elevi din promoția curentă, eligibili pentru bacalaureat 2023, la începutul anului școlar;
- 3) grupul liceelor vulnerabile, cu număr mare de elevi din promoția curentă, eligibili pentru bacalaureat 2023, la începutul anului școlar.

B. Licee cu o participare redusă explicată printr-un procent mare al elevilor absenți la bacalaureat:

- 4) grupul liceelor vulnerabile, cu număr mic de elevi din promoția curentă, eligibili pentru bacalaureat 2023, la începutul anului școlar;
- 5) grupul liceelor vulnerabile, cu număr mediu de elevi din promoția curentă, eligibili pentru bacalaureat 2023, la începutul anului școlar;
- 6) grupul liceelor vulnerabile, cu număr mare de elevi din promoția curentă, eligibili pentru bacalaureat 2023, la începutul anului școlar.

Tabelele 1.2.2. și 1.2.3. prezintă o serie de caracteristici ale acestor licee vulnerabile, păstrându-se gruparea în funcție de numărul elevilor înscriși în an terminal în 2022–2023 și separarea în funcție de modul în care a fost definită vulnerabilitatea privind neparticiparea la bacalaureat 2023.

Tabelul 1.2.2. Statistică descriptivă privind cele trei clustere de licee vulnerabile, cu un procent mic al elevilor înscriși la bacalaureat 2023.

		Licee mici (N = 220 licee)	Licee medii (N = 173 licee)	Licee mari (N = 42 licee)
Procent neînscriși Bac	Medie	71.82	66.59	53.71
	Abatere std.	17.52	15.56	19.45
<u>Frecvențe relative</u>				
Mediu	Urban	69.09 %	87.28 %	97.62 %
	Rural	30.91 %	12.72 %	2.38 %
Formă de proprietate	Publică	41.12 %	90.45 %	88.10 %
	Privată	4.34 %	9.55 %	11.90 %
Mod predare	Tradițional	100 %	100 %	100 %
	Waldorf	0 %	0 %	0 %
Limbă predare	Non-română	4.09 %	1.73 %	0 %

Din ambele tabele se poate constata la nivel descriptiv o tendință a liceelor mici de a prezenta probleme mai mari decât liceele mari, atât din perspectiva neînscrierii la bacalaureat, cât și din perspectiva absentării de la bacalaureat.

Tabelul 1.2.3. Statistică descriptivă privind cele trei clustere de licee vulnerabile, cu un procent mare al elevilor absenți la bacalaureat 2023.

		Licee mici (N = 39 licee)	Licee medii (N = 42 licee)	Licee mari (N = 14 licee)
Procent absenți Bac	Medie	26.44	10.91	7.24
	Abatere std.	18.21	5.99	3.59
<u>Frecvențe relative</u>				
Mediu	Urban	51.28 %	95.24 %	100 %
	Rural	48.72 %	4.76 %	0 %
Formă de proprietate	Publică	89.74 %	97.62 %	85.71 %
	Privată	10.26 %	2.38 %	14.29 %
Mod predare	Tradițional	100 %	100 %	100 %
	Waldorf	0 %	0 %	0 %
Limbă predare	Non-română	2.56 %	0 %	0 %

Din perspectiva eșantionării liceelor eligibile pentru cercetarea calitativă, caracteristicile clusterelor vulnerabile sugerează potențialul de a obține o cazuistică diversificată a neparticipării la bacalaureat, parcurgând și ultima etapă a selecției.

Din fiecare dintre cele șase cluster care conțin licee vulnerabile, au fost selectate în mod aleatoriu și stratificat trei licee. Stratul pentru selectarea aleatorie a constat în mediul de proveniență al liceelor, având în vedere disproporția dintre liceele din mediul rural și urban. Mai exact, au fost selectate aleatoriu un liceu mic, mediu și mare din mediul rural, și câte două licee mici, medii și mari din mediul urban. O excepție de la această stratificare a reprezentat-o clusterul liceelor mari, cu un procent mare al elevilor absenți, în acest cluster intrând exclusiv licee din mediul urban.

Din lista de 18 licee selectată probabilistic au fost filtrate de către echipa de cercetare opt licee eligibile pentru cercetarea calitativă. Selecția finală a fost realizată ținând cont de obiectivul diversității cazuisticii potențiale privind neparticiparea la bacalaureat și de constrângerile materiale și de timp pentru acest proiect. În plus, s-a urmărit ca fiecare regiune de dezvoltare să fie reprezentată de cel puțin un liceu.

2. Analiza datelor statistice cu privire la neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023

2.1. Prezentarea datelor și a modului în care a fost definită neparticiparea elevilor la bacalaureat 2023

Pentru realizarea analizelor din acest capitol, au fost folosite ca punct de pornire **trei baze principale de date**, care au fost curățate și unite în mai multe moduri, în vederea analizelor statistice prezentate în acest capitol:

- baza de date aferentă sesiunii din iunie 2023 a examenului de bacalaureat, conținând situația de la examen pentru 130522 elevi, împreună cu o serie de informații minimale socio-demografice și despre liceul pe care l-au urmat aceștia.
- o bază de date cu toți elevii înscriși la liceu, în an terminal, în 2022–2023, cuprinzând 170227 de elevi (inclusiv din învățământul special) grupați în 6516 clase aparținând de 1437 licee, împreună cu rezultatele acestora la evaluarea națională, cu media lor din clasele V–VIII și cu alte informații minimale despre aceștia.
- o bază de date despre 1435 de licee de masă din țară care au avut elevi înscriși în an terminal, în 2022–2023.

Ultimele două baze de date au fost extrase din SIIIR la începutul lui iulie 2023. **Au existat o serie de valori lipsă** din pricina cărora volumul eșantioanelor utilizate pentru prelucrările statistice diferă de la caz la caz, pe parcursul capitolului de față – de aceea, în interiorul tabelelor sau dedesubt este semnalat, de fiecare dată, volumul eșantionului („*N*” este notația pentru volumul unui eșantion, iar „*n*” pentru volumul unui subeșantion).

Neparticiparea la examenul de bacalaureat a fost împărțită în două probleme distincte:

- ❖ **Neînscrierea** la sesiunea din iunie 2023
- ❖ **Absenteismul** de la una sau mai multe probe de bacalaureat, în sesiunea din iunie 2023

De-a lungul capitolului **vom folosi recurent două sintagme** – „**la nivel de elev**” și „**la nivel de liceu**” – **pentru a semnala unitatea de analiză**. Analizele la nivel de elev sunt efectuate pe o bază de date în care fiecare rând reprezintă un elev. În timp ce în analizele la nivel de liceu sunt realizate pe o bază de date în care fiecare rând conține informații despre un liceu.

Restul capitolului de față urmează o structură generală de tip 2×2 . Astfel, în prima secțiune, vom prezenta o imagine de ansamblu a datelor, pe baza unor indicatori de statistică descriptivă. În a doua secțiune, vom duce analizele către nivelul următor, al testării unor ipoteze cu privire la relația dintre variabile, în vederea identificării unor factori care pot explica statistic neparticiparea la examen. În interiorul fiecărei secțiuni, vom urma cele două planuri: al elevilor și al liceelor.

2.2. Statistică descriptivă privind neparticiparea la bacalaureat a elevilor, în funcție de o serie de variabile socio-demografice și instituționale

În acest capitol se regăsesc o serie de rezultate de statistică descriptivă la nivel de elev și de liceu, în funcție de o serie de **variabile categoriale, socio-demografice și educaționale**. Astfel de rezultate pot informa deciziile privind alegerea metodelor de statistică inferențială pentru identificarea factorilor care pot explica, cel puțin parțial, neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023.

În prima subsecțiune, este prezentat statusul elevilor la finalul examenului de bacalaureat 2023. Deși comportamentul de absenteism se află în centrul obiectivelor acestui proiect de cercetare, situațiile de eliminare, nepromovare și promovare a examenului sunt utile pentru formarea unei imagini de ansamblu cu privire la „contextul” în care elevii lipsesc de la bacalaureat 2023. **Prin statusul „Absent” se înțelege neparticiparea la cel puțin una din probele de examen, iar acest status apare ca atare în baza de date a Ministerului Educației privind performanța la bacalaureat.**

A doua subsecțiune a acestui capitol prezintă fenomenul de neparticipare a elevilor la bacalaureat, prin **intersectarea procentelor elevilor absenți și neînscriși regăsite la nivelul liceelor, cu o serie de variabile caracteristice liceelor**. La nivelul liceelor, procentul elevilor absenți se referă, în această subsecțiune, la numărul celor care figurează în baza de date de la Ministerul Educației cu statusul final „Absent”, raportat la numărul elevilor înscriși în an terminal, în anul școlar 2022–2023, în fiecare liceu. Procentul elevilor neînscriși a fost obținut pe baza diferenței dintre elevii regăsiți în baza de date pentru bacalaureat 2023, indiferent de status (promovat, nepromovat, eliminat sau absent), și elevii înscriși în an terminal, la începutul anului școlar 2022–2023, în fiecare liceu.

2.2.1. Nivelul eșantionului de elevi

Un prim pas în conturarea unei imagini de ansamblu asupra elevilor care au absentat la examenul de bacalaureat 2023 este stabilirea frecvențelor elevilor în funcție de promoția în care au absolvit liceul și statusul final aferent examenului. *Tabelul 2.2.1.* conține aceste informații. În acest tabel, **procentul absenților este calculat raportat la numărul total al celor înscriși la bacalaureat în iunie 2023, în funcție de promoție.**

Tabelul 2.2.1. Statusul elevilor la prima sesiunea a bacalaureatului 2023, în funcție de promoție – frecvențe absolute și relative.

Promoția	N elevi	Absenți		Eliminați		Nepromovați		Promovați	
		n	%	n	%	n	%	n	%
19XY	101	18	17.82	0	0.00	62	61.39	21	20.79
2000-2001	12	0	0.00	0	0.00	10	83.33	2	16.67
2001-2002	19	5	26.32	0	0.00	10	52.63	4	21.05
2002-2003	16	1	6.25	0	0.00	9	56.25	6	37.5
2003-2004	15	0	0.00	0	0.00	10	66.67	5	33.33
2004-2005	19	2	10.53	0	0.00	12	63.16	5	26.32
2005-2006	18	2	11.11	0	0.00	11	61.11	5	27.78
2006-2007	16	4	25	0	0.00	10	62.5	2	12.5
2007-2008	41	10	24.39	2	4.88	21	51.22	8	19.51
2008-2009	53	12	22.64	0	0.00	31	58.49	10	18.87
2009-2010	222	34	15.32	0	0.00	148	66.67	40	18.02
2010-2011	484	96	19.83	3	0.62	272	56.2	113	23.35
2011-2012	508	108	21.26	2	0.39	292	57.48	106	20.87
2012-2013	626	131	20.93	4	0.64	359	57.35	132	21.09

Tabelul 2.2.1. Statusul elevilor la prima sesiunea a bacalaureatului 2023, în funcție de promoție – frecvențe absolute și relative.

Promoția	N elevi	Absenți		Eliminați		Nepromovați		Promovați	
		n	%	n	%	n	%	n	%
2013-2014	544	125	22.98	5	0.92	295	54.23	119	21.88
2014-2015	671	122	18.18	2	0.3	382	56.93	165	24.59
2015-2016	591	117	19.8	1	0.17	349	59.05	124	20.98
2016-2017	669	135	20.18	2	0.3	391	58.45	141	21.08
2017-2018	811	141	17.39	6	0.74	453	55.86	211	26.02
2018-2019	958	188	19.62	3	0.31	522	54.49	245	25.57
2019-2020	1437	245	17.05	2	0.14	840	58.46	350	24.36
2020-2021	2436	378	15.52	5	0.21	1421	58.33	632	25.94
2021-2022	6367	661	10.38	6	0.09	3697	58.07	2003	31.46
2022-2023	113888	2635	2.31	27	0.02	21671	19.03	89555	78.63

Notă. Procentele au fost calculate raportat la numărul total de elevi din fiecare promoție înscriși la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023.

Așa cum se poate observa la nivel descriptiv, **elevii din generațiile anterioare tind să absenteze într-o proporție mai mare decât cei din generația curentă.** De asemenea, **procentul de nepromovare este mai mare în cazul elevilor care au terminat liceul în anii precedenți.**

Tabelele 2.2.2. și 2.2.3. prezintă situația de la bacalaureat 2023 în funcție de probele de examen. În cazul probelor orale, sunt extrem de puțini elevi absenți, însă frecvența acestora crește odată cu probele scrise. Procentele sunt calculate raportat la totalul elevilor înscriși la bacalaureat în iunie 2023 ($N = 130522$ elevi în total; $N = 6671$ în cazul elevilor care au dat examenul și la limba maternă).

Tabelul 2.2.2. Statusul la Bac al elevilor în funcție de probele orale – frecvențe absolute și relative.

Status Bac	Frecvențe	Proba			
		A	B	C	D
Neevaluat	n	—	123851	—	—
	%	—	94.89	—	—
Absent	n	3	0	2	9
	%	0.002	—	0.002	0.01
Calificativ	n	—	—	113983	—
	%	—	—	87.33	—
Certificat	n	—	—	16537	12421
	%	—	—	12.67	9.52
Fără nivel	n	110	0	—	1637
	%	0.08	—	—	1.25
Utilizator începător	n	0	0	—	5177
	%	—	—	—	3.97
Utilizator mediu	n	37016	1171	—	9775
	%	28.36	17.55	—	7.49
Utilizator avansat	n	42007	2154	—	20871
	%	32.18	32.29	—	15.99
Utilizator experimentat	n	51386	3346	—	80632
	%	39.37	50.16	—	61.78

Notă. A = Comunicarea orală în limba română; B = Comunicare orală în limba maternă; C = Competențe lingvistice într-o limbă de circulație internațională; D = Competențe digitale; Frecvențele relative pentru performanța la proba B au fost calculate raportat la numărul elevilor care trebuiau evaluați la această probă din totalul celor înscriși la bacalaureat ($n = 6671$).

Proba cu cei mai mulți absenți este proba Ec, proba obligatorie a profilului. Însă, în acest an, au absentat chiar de la prima probă scrisă, 2.18% elevi dintre cei care au dat această probă la limba și literatura română. Elevii care au avut limba și literatura maternă ca primă probă scrisă au absentat într-un procent mai mic (0.91%).

Tabelul 2.2.3. Statusul la Bac al elevilor în funcție de probele scrise – frecvențe absolute și relative.

Proba	Neevaluați		Absenți		Eliminați		Nepromovați		Promovați	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ea	—	—	2843	2.18	28	0.02	11400	8.73	116251	89.07
Eb	123851	94.89	61	0.91	0	0.00	110	1.65	6500	97.44
Ec	—	—	4003	3.07	23	0.02	15566	11.93	110930	84.99
Ed	—	—	3872	2.97	19	0.01	13173	10.09	113458	86.93

Notă. Ea = Limba și literatura română; Eb = Limba și literatura maternă; Ec = Proba obligatorie a profilului; Ed = Proba la alegere a profilului și specializării; Procentul elevilor absenți, eliminați, nepromovați și promovați la proba Eb a fost calculat raportat la numărul celor care trebuiau evaluați la această probă din totalul celor înscriși la bacalaureat ($n = 6671$).

Elevii care au urmat o formă de învățământ la seral sau cu frecvență redusă au absentat în proporție mai mare decât cei înscriși la zi. De asemenea, în rândul elevilor din mediul rural, procentul celor care au lipsit la cel puțin o probă de bacalaureat a fost mai mare comparativ cu procentul celor din mediul urban. La acest nivel descriptiv, se constată, în plus, **o ușoară tendință a băieților de a absenta mai mult decât fetele.** Rezultate similare se remarcă și din perspectiva nepromovării, **băieții, elevii din mediul rural și cei care au urmat o formă de învățământ la seral și la frecvență redusă prezentând un procent mai mare al nepromovării decât omologii lor.**

Tabelul 2.2.4. Statusul elevilor la prima sesiunea a bacalaureatului 2023 în funcție de gen, mediu de proveniență și formă de învățământ – frecvențe absolute și relative.

Variabile elevi			Absenți		Eliminați		Nepromovați		Promovați	
			n	%	n	%	n	%	n	%
Gen	Feminin	69412	2304	3.32	14	0.02	14124	20.35	52970	76.31
	Masculin	61110	2866	4.69	56	0.09	17154	28.07	41034	67.15
Mediu	Rural	44680	2290	5.13	38	0.09	13784	30.85	28568	63.94
	Urban	85842	2880	3.36	32	0.04	17494	20.38	65436	76.23
Formă învățământ	Frecvență redusă	1567	284	18.12	4	0.26	839	53.54	440	28.08
	Seral	2106	806	38.27	2	0.09	1007	47.82	291	13.82
	Zi	126849	4080	3.22	64	0.05	29432	23.2	93273	73.53

Tabelul 2.2.5. ilustrează distribuțiile elevilor absenți, eliminați, nepromovați și promovați, în funcție de profilul pe care l-au studiat aceștia.

Tabelul 2.2.5. Statusul elevilor la prima sesiunea a bacalaureatului 2023 în funcție de profilul pe care l-au studiat elevii – frecvențe absolute și relative.

Profilul studiat	N elevi	Absenți		Eliminați		Nepromovați		Promovați	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Artistic	4081	78	1.91	1	0.02	873	21.39	3129	76.67
Educație fizică și sport	4764	205	4.3	7	0.15	2060	43.24	2492	52.31
Militar	583	0	0	0	0	5	0.86	578	99.14

Tabelul 2.2.5. Statusul elevilor la prima sesiunea a bacalaureatului 2023 în funcție de profilul pe care l-au studiat elevii – frecvențe absolute și relative.

Profilul studiat	N elevi	Absenți		Eliminați		Nepromovați		Promovați	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Pedagogic	2650	19	0.72	0	0	207	7.81	2424	91.47
Real	42106	761	1.81	11	0.03	5794	13.76	35540	84.41
Resurse naturale și protecția mediului	6372	704	11.05	7	0.11	3452	54.17	2209	34.67
Servicii	0	857	4.23	13	0.06	5684	28.07	13698	67.64
Tehnic	20252	1960	13.27	18	0.12	8184	55.39	4612	31.22
Teologic	14774	41	1.81	1	0.04	567	24.98	1661	73.17
Uman	2270	545	1.67	12	0.04	4452	13.63	27661	84.67

Cele mai mari procente de absenți pot fi observate în cazul elevilor care au urmat profilul tehnic și cel al resurselor naturale și protecției mediului. Acești elevi, alături de cei care au absolvit profilul educație fizică și sport, se remarcă și din perspectiva nepromovării.

În Tabelul 2.2.6. se regăsesc frecvențele elevilor care nu s-au înscris la examenul de bacalaureat în sesiunea din iunie 2023. Aceste frecvențe sunt prezentate în funcție de câteva variabile socio-demografice și educaționale.

Tabelul 2.2.6. Imagine de ansamblu asupra elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023 – frecvențe absolute și relative, în funcție de o serie de variabile socio-demografice și educaționale.

Variabile elevi		Nr. elevi	% din totalul celor neînscriși
Gen	Feminin	25653	45.48
	Masculin	30755	54.52
Statut ev. națională	Nereușit	14333	25.41
	Reușit	7102	12.59
	Valori lipsă	34973	62.00
Tip învățământ	De masă	56235	99.69
	Special	173	0.31
Formă proprietate	Privată	5148	9.13
	Publică	51260	90.87
Tip învățământ	Masă	56235	99.69
	Special	173	0.31
Situație școlară pe parcursul anului	Corigenți	1459	2.59
	Repetenți	1009	1.79
	Exmatriculați	31	0.05
	Situație neîncheiată	976	1.73

Notă. N = 56408 de elevi neînscriși la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023.

În mod notabil, numărul elevilor care nu au trecut de evaluarea națională – fie pentru că au lipsit, fie pentru că nu au promovat – este de aproximativ două ori mai mare în rândul elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat, decât cel al elevilor care au promovat evaluarea națională. Însă au existat și foarte multe informații lipsă privind situația de la evaluarea națională, ceea ce poate să afecteze rezultatele de statistică inferențială prezentate în restul capitolului de față.

În plus, elevii care nu au putut să se înscrie la bacalaureat din cauza situației școlare, însumează un procent mic din numărul celor care nu au participat la bacalaureat, ceea ce sugerează că decizia neînscrierii în iunie 2023 a fost una deliberată în cazul a 93.84% dintre elevi. De altfel, și raportat la

numărul total de elevi înscriși în an terminal, în învățământul de masă și special (conform bazei de date cu toți elevii înscriși la liceu în an terminal, în septembrie 2022, $N = 170227$) procentele elevilor în an terminal, cu o situație școlară problematică pe parcursul anului școlar 2022–2023 au fost mici: 0.86% elevi corigenți, 0.59% elevi repetenți, 0.02% elevi exmatriculați, 0.57% elevi cu situația neîncheiată. De asemenea, procentul celor care nu s-au înscris la bacalaureat în iunie 2023 ($n = 33358$, conform datelor din baza de date aferentă liceelor), din totalul celor care au promovat în an terminal ($n = 127887$ elevi¹) pare să fie unul ridicat – 26.08% – ceea ce sugerează încă o dată că decizia de a nu participa la examen în prima sesiune a fost, într-o proporție destul de ridicată, una probabil deliberată.

2.2.2. Nivelul eșantionului de licee

Indicatorii de statistică descriptivă calculați la nivelul liceelor, așa cum era de așteptat, sunt concordanți cu rezultatele semnalate la nivelul elevilor. *Tabelul 2.2.7.* conține **distribuțiile liceelor care au avut elevi înscriși la sesiunea din iunie 2023 a bacalaureatului**, în funcție de o serie de caracteristici instituționale. În plus, în acest tabel, sunt prezentate pe categorii ale aceluiași variabile, mediile (m) și abaterile standard (sd) ale procentelor de neparticipare.

Tabelul 2.2.7. Frecvențele și procentele de neparticipare în funcție de o serie de caracteristici ale liceelor.

Variabile liceu		Frecvențe variabile categoriale		Procent elevi neînscriși		Procent elevi absenți	
		n	%	m	sd	m	sd
Mediu	Rural	200	14.02	42.58	31.35	4.95	11.31
	Urban	1227	85.98	25.59	29.10	1.97	4.17
Formă proprietate	Privată	83	5.82	43.14	37.49	2.36	5.52
	Publică	1344	94.18	27.03	29.24	2.39	5.84
Formă învățământ	Frecvență redusă	6	0.42	87.49	17.75	4.98	9.54
	Seral	46	3.22	78.76	30.38	6.81	15.49
	Zi	908	63.63	11.39	16.84	1.48	3.87
	Seral + Frecvență redusă	2	0.14	72.04	32.09	14.94	21.12
	Zi + Frecvență redusă	70	4.91	49.34	23.23	2.73	3.75
	Zi + Frecvență redusă + Seral	56	3.92	63.81	17.57	3.19	3.53
	Zi + Seral	339	23.76	53.83	24.60	3.88	7.41
Tip predare	Integrat	30	2.10	6.14	6.09	1.18	1.21
	Normal	1372	96.15	28.57	30.16	2.44	5.92
	Normal + Integrat	22	1.54	22.54	29.91	1.00	1.15
	Normal + Simultan	3	0.21	9.76	13.63	0.26	0.45
Mod predare	Tradițional	1423	99.72	28.04	30.01	2.39	5.82
	Waldorf	4	0.28	2.78	5.56	0.89	1.79
Limba predare	Exclusiv într-o limbă diferită de limba română	85	5.96	19.86	24.88	1.18	2.84
	Limba română (exclusiv sau inclusiv)	1342	94.04	28.48	30.23	2.46	5.95

Liceele din mediul rural și cele care oferă învățământ la frecvență redusă sau la seral – exclusiv în una dintre cele două forme sau în orice combinație a acestora cu alte forme de învățământ – se confruntă cu probleme mai mari de neparticipare la bacalaureat, atât din perspectiva elevilor

¹ Această frecvență poate fi imprecisă ca urmare a faptului că e posibil ca în iulie 2023, datele să nu fi fost actualizate pentru toți elevii. Frecvența a fost obținută adunând numărul elevilor care apăreau în SIIIR cu statusul explicit „Promovat” și „Situație deschisă” (fără să fie clar dacă situația a rămas deschisă și la finalul anului școlar, pentru unii dintre elevi – în baza de date, la momentul realizării acestui raport, nu era completată data de încheiere a perioadei pentru care acest status e valabil; statusul „Promovat” apărea explicit pentru 38744 elevi, ceea ce este nerealist, fiind vorba de un procent de doar 22.76% din totalul elevilor).

neînscriși, cât și din perspectiva elevilor absenți. În plus, liceele Waldorf, cele cu predare într-o limbă diferită de limba română și cele care practică doar predarea integrată tind să aibă un procent scăzut al elevilor absenți sau care nu s-au înscris la bacalaureat 2023. **Însă orice comparații bazate pe statistică descriptivă sunt problematice din perspectiva validității și pot oferi cel mult o imagine orientativă,** premergătoare demersurilor de statistică inferențială, în vederea analizării fenomenului studiat.

2.3. Factori care pot explica statistic neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023

Pentru identificarea unor factori care pot anticipa sau explica statistic decizia elevilor de a nu se înscrie la examenul de bacalaureat 2023, cele două baze de date – cea în care unitatea de analiză este liceul, și cea în care unitatea de analiză o constituie elevul – au fost prelucrate prin metode de statistică inferențială, corespunzătoare particularităților acestora și în concordanță cu indiciile extrase pornind de la rezultatele de statistică descriptivă prezentate în secțiunea anterioară a acestui capitol. Astfel, **în cazul datelor la nivel de liceu, a fost aplicată o abordare mai simplă, care ignoră orice structură ierarhică a datelor** dar care permite testarea unor ipoteze referitoare la relațiile dintre unele caracteristici ale școlilor și neparticiparea la examenul de bacalaureat. În contrast, **în cazul datelor despre fiecare elev, a fost implementată o abordare *multinivel*, având în vedere că elevii sunt grupați în clase, iar clasele în școli și că aceste straturi s-au regăsit în bazele de date primite pentru cercetarea de față.**

Analizele pe baza de date la nivelul eșantionului de licee conferă o perspectivă cu privire la eventuale caracteristici de luat în considerare atunci când se pune problema alegerii unor licee pentru implementarea unor programe de intervenție menite să reducă procentul elevilor care nu se înscriu la examenul de bacalaureat și/sau cel al elevilor care absentează de la acest examen. Prelucrările statistice asupra eșantionului de elevi pot fi de folos pentru identificarea elevilor cu șanse mai mici de a participa la examenul de bacalaureat. **În toate analizele de statistică inferențială au fost incluse doar datele elevilor înscriși într-o clasă terminală la începutul anului școlar 2022–2023 și doar ale celor din învățământul de masă.**

Pentru o mai bună evaluare a modelelor statistice obținute, fiecare dintre cele două eșantioane (de licee și de elevi) au fost împărțite în două: **75% din date au fost folosite pentru construirea modelelor statistice – subeșantionul de antrenament – iar restul de 25% au fost păstrate pentru a testa cât de bine se comportă modelele respective pe date noi – subeșantionul de testare.**² Testarea performanței modelelor pe subeșantionul compus din 25% din date a fost realizată prin intermediul unor indicatori statistici specifici fiecărei abordări. Mai multe despre aceștia, despre procesul de construire a modelelor statistice și despre rezultate se regăsesc în subsecțiunile următoare.

2.3.1. Nivelul eșantionului de licee

Într-o primă etapă, au fost explorate relațiile dintre o serie de caracteristici numerice ale liceelor și procentele de neparticipare la examenul de bacalaureat din 2023, prin calcularea coeficienților de corelație Pearson. Rezultatele sunt prezentate în Tabelul 2.3.1. **Pentru interpretarea rezultatelor, este suficient de știut că valorile coeficientului Pearson mai mari sau egale cu 0.50 indică asocieri**

² Împărțirea în cele două subeșantioane a fost realizată în mod aleatoriu dar ținându-se cont ca dimensiunile variabilei dependente să se regăsească aproximativ echilibrat în subeșantionul de antrenament și în cel de testare.

puternice, cele mai mari sau egale cu 0.30 asocieri moderate, iar restul asocieri slabe. Relațiile pozitive sugerează că atunci când o caracteristică a liceelor este prezentă în mai mare măsură, procentul elevilor neînscriși/absenți tinde să fie mai mare. Relațiile negative indică o tendință a procentelor de neparticipare să fie mai mici atunci când o anumită caracteristică este prezentă în mai mare măsură.

Tabelul 2.3.1. Coeficienții de corelație Pearson pentru relația dintre neparticiparea la bacalaureat în iunie 2023 și o serie de variabile la nivel de liceu.

Variabile liceu		Procent elevi neînscriși	Procent elevi absenți
Nr. elevi / Filieră	Teoretică	-0.44**	-0.19**
	Tehnologică	0.34**	0.09**
	Vocațională	-0.21**	-0.07**
Nr. elevi / Formă învățământ	Frecvență redusă	0.29**	0.02
	Seral	0.65**	0.17**
	Zi	-0.51**	-0.20**
Nr. total elevi	An terminal 2022-2023	-0.25**	-0.15**
Rezultat Bac2023	Nr. elevi nepromovați	-0.05	0.08**
	Medie bac 2023	-0.62**	-0.28**

Notă. $N = 1427$ pentru toate corelațiile cu excepția celei cu media de la bacalaureat; în acest ultim caz, $N = 1346$ pentru că unele licee nu au avut elevi din promoția actuală prezenți la bacalaureat. **Corelații semnificative statistic ($p < 0.01$)

Astfel, se constată că **procentul elevilor care nu s-au înscris la examen tinde să fie mai mare în liceele cu un număr mai mare de elevi înscriși în an terminal, în 2022–2023, la:**

- **filiera tehnologică**
- **frecvență redusă**
- **seral**

În plus, au fost obținute corelații semnificative statistic dar negative și între procentul elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat și **numărul elevilor înscriși în an terminal în 2022–2023 la filiera teoretică și vocațională sau la zi**. Aceste rezultate evidențiază că **liceele cu un număr mai mare de elevi aflați în aceste trei situații tind să aibă un procent mai mic al elevilor care nu se înscriu la bacalaureat**.

Relațiile dintre procentul elevilor care au lipsit de la bacalaureat 2023, deși se înscrieseră, și caracteristicile liceelor sunt semnificative statistic dar slabe. Acest lucru sugerează că e posibil ca problema neînscrierii la bacalaureat 2023 să fie legată mai clar de unele particularități ale liceelor cu un număr mai mare de elevi la filiera tehnologică, la seral sau la frecvență redusă, sau cu un număr mai mic de elevi la filiera teoretică sau vocațională sau la zi, în timp ce nu se poate spune același lucru și despre problema absenteismului. **În plus, problema performanței scăzute la examenul de bacalaureat din iunie 2023 pare să se regăsească puternic în tandem cu problema neînscrierii la bacalaureat și mai puțin cu problema absenteismului de la acest examen național.**

Figurile 2.3.1. și 2.3.2. ilustrează relațiile dintre cele două procente de neparticipare la bacalaureat și numărul elevilor per liceu înscriși la filiera tehnologică, în an terminal, ținând cont de mediul în care funcționează liceul și de numărul elevilor per liceu înscriși la seral, în an terminal, în 2022–2023.

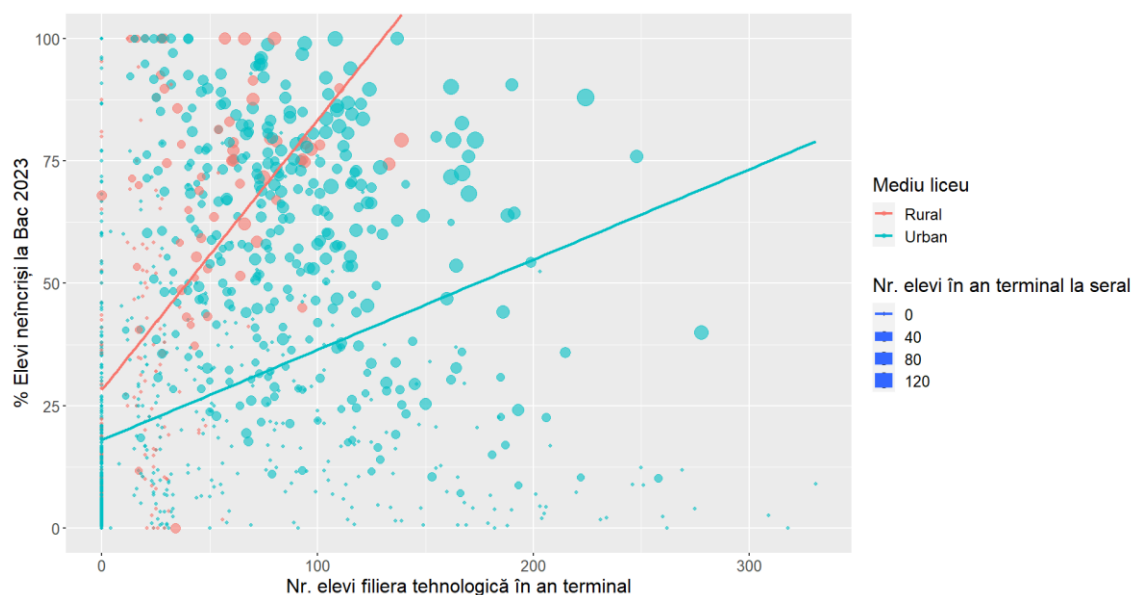

Figura 2.3.1. Relația dintre procentul elevilor care nu s-au înscris la examenul din iunie 2023 și numărul elevilor per liceu înscriși la filiera tehnologică, în an terminal, în 2022–2023. Cu roșu sunt marcate liceele din mediul rural, cu albastru cele din mediul urban. Fiecare cerc reprezintă un liceu, dimensiunea cercurilor fiind proporțională cu numărul elevilor înscriși la seral, în an terminal, în 2022–2023.

În a doua etapă a analizei, eșantionul de licee a fost împărțit în mod aleatoriu în date de antrenament (75% dintre licee) și de testare (25% dintre licee). Pe subeșantionul de antrenament a fost căutată cea mai bună combinație de caracteristici pentru un model de regresie liniară care să estimeze procentele de neparticipare³. Variabilele inițiale au fost cele din Tabelul 2.3.1., cu excepția celor două privind rezultatele la bacalaureat 2023 (numărul elevilor nepromovați și media la examen). Combinația de caracteristici rezultată pe eșantionul de antrenament a fost folosită pentru a determina procentele de neparticipare regăsite în eșantionul de testare. Procedând astfel, avem acces la procentele reale de neparticipare și putem evalua mai bine în ce măsură modelul statistic poate să descrie fenomenul de neparticipare la bacalaureat.

Fără a intra în alte detalii tehnice, este suficient să menționăm că variabilele selectate pentru estimarea procentului de neînscrisere la sesiunea din iunie 2023 a bacalaureatului au fost:

- numărul elevilor înscriși la filiera teoretică
- numărul elevilor înscriși la filiera vocațională
- numărul elevilor înscriși la seral
- numărul elevilor înscriși la frecvență redusă
- numărul elevilor înscriși la zi

³ Metoda de căutare aplicată a fost una automată și a presupus ca punct de start un model cu toate variabilele incluse. Ulterior, au fost eliminate sau adăugate variabile, în mod sistematic și tot automat, conform unor criterii statistice, astfel încât modelul să se îmbunătățească. Fiecare manevră de eliminare/adăugare a variabilelor a fost verificată printr-o metodă de tip „10-fold cross-validation”, care presupune împărțirea subeșantionului de antrenament în 10 părți egale și folosirea fiecărei părți pentru testarea performanței modelului construit pe celelalte nouă părți.

Modelul obținut pe subeșantionul de antrenament a sugerat că liceele cu mai mulți elevi înscriși în an terminal la seral și frecvență redusă tind să aibă un procent mai mare de elevi care nu s-au înscris la bacalaureat, în timp ce liceele cu mai mulți elevi în an terminal la filiera teoretică, vocațională sau la zi au avut un procent mai mic de neînscrisere la examen în iunie 2023. Modelul a explicat 63.05% din variația procentului de elevi care nu s-au înscris la bacalaureat, restul variației rămânând apanajul altor factori care nu au fost incluși în cercetare.

Pe subeșantionul de testare, performanța modelului a fost, destul de bună, conform corelației ridicate (de 0.79) dintre procentele estimate de model și cele reale. Însă eroarea de estimare poate fi considerată destul de ridicată⁴, procentele foarte ridicate tinzând să fie subestimate, ceea ce sugerează că mai sunt și alți factori la nivel de liceu care nu au fost cuprinși în această cercetare cantitativă dar care pot explica procentul elevilor care nu se înscriu la bacalaureat.

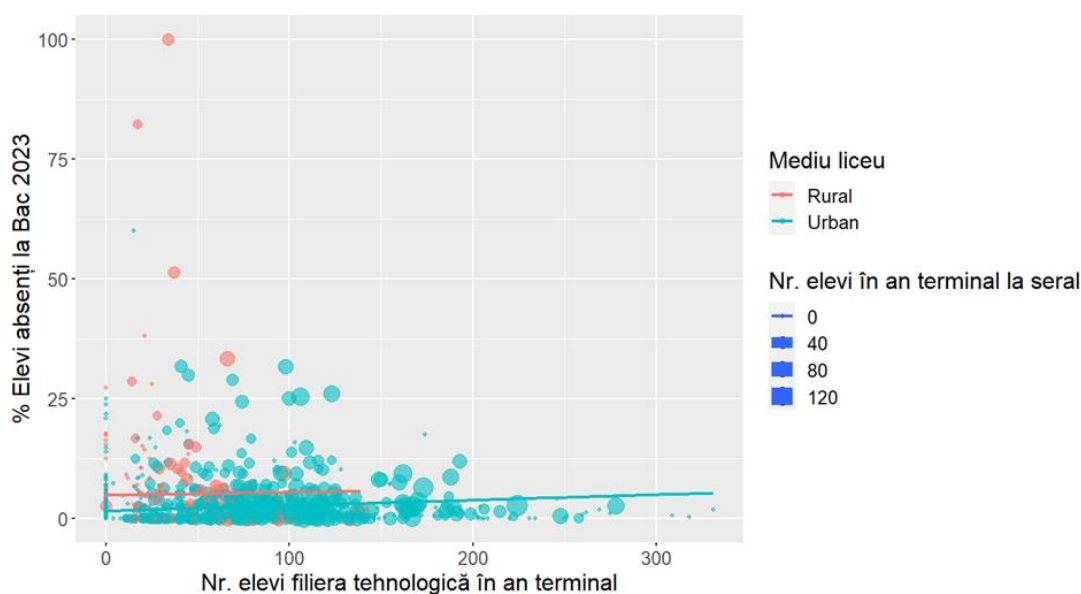

Figura 2.3.2. Relația dintre procentul elevilor care au lipsit la examenul din iunie 2023 și numărul elevilor per liceu înscriși la filiera tehnologică, în an terminal, în 2022–2023. Cu roșu sunt marcate liceele din mediul rural, cu albastru cele din mediul urban. Fiecare cerc reprezintă un liceu, dimensiunea cercurilor fiind proporțională cu numărul elevilor înscriși la seral, în an terminal, în 2022–2023.

În ceea ce privește procentul elevilor absenți la bacalaureat 2023, variabilele cele mai relevante pentru un model de regresie liniară au fost:

- mediul în care funcționează liceul (urban versus rural)
- numărul elevilor înscriși la filiera tehnologică
- numărul elevilor înscriși la seral
- numărul elevilor înscriși la zi

Coeficienții de regresie – pentru relația dintre fiecare caracteristică a liceului și procentul elevilor absenți, uniformizând statistic restul caracteristicilor – au fost **semnificativi statistic** și au respectat direcția anticipată de corelațiile Pearson, însă **modelul a putut explica doar 8.1% din variația procentului elevilor care au lipsit de la cel puțin o probă de bacalaureat**. În plus, **performanța modelului pe subeșantionul de testare a fost slabă**, corelația dintre procentele estimate și cele reale fiind moderată (de aproximativ 0.30)⁵.

⁴ RMSE = 19.07 procente

⁵ RMSE = 2.87 procente, ceea ce înseamnă o eroare mare având în vedere că media procentului elevilor absenți a fost de 1.06%, cu o abatere standard de 2.19%.

Aceste rezultate sugerează că întrebarea „Ce caracteristici ale liceelor se asociază cu un procent mare al absenteismului la examenul de bacalaureat?” rămâne deschisă, caracteristicile la nivel de liceu folosite în analiza de față fiind insuficiente pentru un posibil răspuns satisfăcător. Pe de altă parte, e posibil ca problema absenteismului să fie alimentată mai mult de factori ce țin de elevi decât de liceu, iar în secțiunea următoare vor fi prezentate rezultatele obținute pe baza de date în care rândurile conțin informațiile despre elevi (dar ținând cont de structura ierarhică a datelor).

2.3.2. Nivelul eșantionului de elevi ținând cont de structura ierarhică a datelor

Analizele statistice din această secțiune abordează dintr-o perspectivă ușor diferită față de cea anterioară, problema identificării unor factori care pot explica statistic neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat: **ținând cont că elevii provin din clase și din școli diferite.** Aceste analize sunt realizate pe datele neagregate (fiecare rând al bazei de date conține informații despre elevi). **Având în vedere că fiecare elev împarte clasa cu alți elevi și că fiecare clasă funcționează sub umbrela aceleiași școli de care aparțin și alte clase, este plauzibil să ne așteptăm ca datele să nu fie independente unele de altele.**

Modelul statistic cel mai potrivit în astfel de situații este *modelul multinivel*, supranumit și *modelul liniar al efectelor mixte* sau *modelul liniar ierarhic*⁶. Acest model ne permite să ținem cont de unele „efecte aleatorii”, adică, în cazul nostru, de **modul în care comportamentul de neparticipare la bacalaureat variază în funcție de gruparea în clase și școli** (nivelele supraordonate ale ierarhiei, în cazul nostru, sunt clasele de elevi și școlile). Dacă efectele aleatorii sunt ignorate, rezultatele privind factorii explicativi ai neparticipării la bacalaureat pot fi distorsionate. Pe lângă efectele aleatorii, un model multinivel poate să surprindă „efectele fixe” ale unor variabile-predictor, adică, în cazul nostru, **relația dintre caracteristicile elevilor și decizia lor de a nu se prezenta la bacalaureat, relația aceasta fiind valabilă transversal, de-a lungul structurii ierarhice a bazei de date.**

Obiectivul secțiunii de față este prezentarea celor mai performante modele multinivel pentru identificarea elevilor care tind să nu participe la examenul de bacalaureat, ținând cont de informațiile avute la dispoziție pentru cercetarea de față. Fiecare problemă de neparticipare la bacalaureat – neînscrisere și absenteism – este tratată separat, având în vedere că și eșantioanele diferă ușor, în funcție de datele disponibile pentru fiecare factor pe care l-am considerat potențial relevant. În fiecare caz, **problema statistică este de tip clasificare:**

- diferențierea elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat în iunie 2023 de elevii prezenți
- diferențierea celor care figurează în baza de date pentru sesiunea din iunie 2023 cu statutul „Absent” de elevii prezenți.

Elevii prezenți sunt acei elevi care au participat efectiv la bacalaureat în iunie 2023, indiferent dacă au fost eliminați de la examen sau dacă au promovat examenul. Toți elevii incluși în aceste analize provin din promoția care a terminat liceul în vara lui 2023. **Nu au fost luați în considerare elevii din promoțiile mai vechi și nici cei din liceele speciale.**

Procesul de identificare a celor mai bune modele multinivel s-a bazat pe explorări manuale sistematice. Mai exact, am pornit de la modele nule formate doar din efecte aleatorii, după care am

⁶ Un model multinivel poate fi înțeles drept un model de regresie liniară în care interceptul (punctul în care linia de regresie intersectează axa OY) și, eventual, panta liniei de regresie pot fi setate să varieze în funcție de variabilele care definesc gruparea datelor.

introdus treptat câte un efect fix⁷. Pentru a nu lăsa loc de confuzie în interpretarea rezultatelor, e important să menționăm că valorile variabilelor numerice au fost standardizate înainte de a fi introduse în modele⁸.

În cele ce urmează, nu vom reda întregul proces de explorare a bazei de date pentru identificarea modelelor multinivel care pot descrie cel mai bine datele, mai ales că unele modele multinivel, deși au sens din punct de vedere teoretic, pot deveni atât de complexe încât calculatorul să nu reușească să ajungă la o soluție. Rezultatele statistice pe care le vom prezenta în continuare corespund celor mai bune modele din punct de vedere al capacității de a explica mai bine variabilitatea datelor⁹.

Pentru a evalua mai temeinic performanța modelelor, am aplicat aceeași strategie de a construi modelele pe **un eșantion de antrenament compus din 75% din date și de a păstra restul datelor pentru a verifica acuratețea de clasificare pe un subeșantion nou**. Astfel, pe subeșantionul de testare, vom lăsa modelele să decidă din ce categorie face parte fiecare elev (neînscris/absent versus prezent); apoi, vom compara clasificările modelului cu cele reale¹⁰.

Pentru a evalua cum se comportă modelele multinivel pe date noi, ne vom raporta **la mai mulți parametri de acuratețe**, care ne vor ajuta să avem o imagine completă asupra clasificărilor corecte și incorecte: sensibilitatea, specificitatea, scorul f1, aria de sub curba ROC (AUC_{ROC}) și aria de sub curba *precision-recall* (AUC_{PR}). Toți acești parametri sunt mai elocvenți decât simplul procent al valorilor clasificate corect din totalul clasificărilor (i.e., acuratețea simplă).

Deși acești parametri sunt mai tehnici, ei sunt esențiali în analiza noastră pentru că țin cont de toate fațetele clasificării și pentru că ne pot indica inclusiv acuratețea în funcție de fiecare categorie de elevi. **În cazul nostru, sensibilitatea se referă la capacitatea modelelor de a identifica elevii care nu au participat la bacalaureat, iar specificitatea se referă la capacitatea modelelor de a identifica elevii care au fost prezenți.**

Explicarea parametrilor depășește, însă, scopul documentului de față. În acest context este suficient să mai adăugăm că **sensibilitatea, specificitatea, scorul f1 și ariile AUC pot lua maxim valoarea 1 – cu cât valoarea este mai mare, cu atât acuratețea clasificării este mai bună**. În general, se consideră ca fiind acceptabilă o **AUC de minim 0.70** (deși acest prag poate fi mai drastic în unele contexte de cercetare, în special din domeniul medical). **AUC_{PR} poate fi mai potrivită decât AUC_{ROC} în situațiile în care există un dezechilibru între clase**, așa cum se întâmplă în cazul eșantionului nostru, atât din punct de vedere al neînscrisului la bacalaureat, cât și din punct de vedere al absenteismului.

⁷ Printre efectele fixe pe care le-am luat în considerare dintre cele din baza de date au fost genul (masculin/feminin), vârsta, mediul liceului, statusul de la evaluarea națională (reușit versus nereușit) sau media de la evaluarea națională. În cazul elevilor care s-au înscris la bacalaureat, am avut acces și la forma de învățământ pe care au urmat-o și filiera la care au fost înscriși, deci pentru problema absenteismului am luat în considerare și efectul fix al acestor variabile. În schimb, în cazul elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat, nu am avut la îndemână aceste informații și am încercat modele cu efecte fixe și/sau aleatorii provenite din procentul elevilor la seral, la frecvență redusă sau la filiera tehnologică din liceele de care aparțineau.

⁸ Din fiecare valoare a fost scăzută media întregului eșantion, iar rezultatul a fost împărțit la abaterea standard.

⁹ Într-o primă etapă a explorării, am păstrat modelele fără probleme de convergență. După aceea, am comparat prin intermediul unei analize de varianță ANOVA capacitatea modelelor de a surprinde variabilitatea datelor.

¹⁰ În momentul formării celor două subeșantioane (de antrenament și de testare), am ținut cont de cele două categorii de elevi (neînscrisi/absenți versus prezenți), astfel încât selecția aleatorie să nu distribuie prea mulți elevi de un anumit tip într-un subeșantion și prea puțini în celălalt.

➤ **Neînscrierea la prima sesiune de bacalaureat 2023**

Explorările statistice realizate pe subeșantionul de antrenament, pentru identificarea unor combinații de caracteristici care pot diferenția elevii care nu s-au prezentat la sesiunea din iunie 2023 a bacalaureatului de cei care au fost prezenți, au condus la cinci modele multinivel similare din punct de vedere al capacității de explicare a variabilității datelor¹¹. **Aceste modele conțin, pe lângă efectele aleatorii date de școala și clasa din care fac parte elevii, următoarele caracteristici valabile transversal, dincolo de gruparea în clase și școli (i.e., efecte fixe):**

- **Modelul 1:** mediul liceului, genul, vârsta, statusul de la evaluarea națională și media din clasele V–VIII.
- **Modelul 2:** mediul liceului, genul, statusul de la evaluarea națională, media din clasele V–VIII și procentul elevilor la seral, în an terminal, corespunzător liceului din care provin elevii.
- **Modelul 3:** mediul liceului, genul, statusul de la evaluarea națională, media din clasele V–VIII și procentul elevilor la frecvență redusă, în an terminal, corespunzător liceului din care provin elevii.
- **Modelul 4:** mediul liceului, genul, statusul de la evaluarea națională, media din clasele V–VIII și procentul elevilor la filiera tehnologică, în an terminal, aferent liceului din care provin elevii.
- **Modelul 5:** mediul liceului, genul, statusul de la evaluarea națională, media din clasele V–VIII și mărimea liceului din care provin elevii (i.e., numărul elevilor înscriși în an terminal, în 2022–2023).

Toți coeficienții efectelor fixe au fost semnificativi statistic în combinațiile corespunzătoare celor cinci modele. Coeficienții negativi au fost, conform așteptărilor, cei aferenți mediei din clasele V–VIII și măririi liceului din care provin elevii. În *Tabelul 2.3.2.* se regăsesc **rapoartele de șanse pentru fiecare factor din cadrul fiecărui model, în contextul în care toate celelalte caracteristici sunt uniformizate** (adică ținute sub control din punct de vedere statistic, ca și cum elevii ar fi la fel), iar variațiile explicate de gruparea în clase și școli sunt, de asemenea, luate în considerare.

Având în vedere că modelele sunt de tip clasificare (nu pentru estimarea unor valori numerice), rapoartele de șanse sunt mai ușor de înțeles într-un mod aplicativ decât coeficienții efectelor. În cazul de față, **raportul de șanse poate fi definit drept probabilitatea ca un elev să nu se înscrie la examen împărțită la probabilitatea de a se înscrie la examen.** În *Tabelul 2.3.3.* sunt prezentați parametrii de acuratețe.

¹¹ Testul ANOVA nu a relevat diferențe semnificative statistic între cele cinci modele. Valorile AIC și BIC au fost destul de apropiate:

- Model 1: AIC = 42600.3; BIC = 42676.1
- Model 2: AIC = 43101.7; BIC = 43177.5
- Model 3: AIC = 43784.5; BIC = 43860.3
- Model 4: AIC = 43262.5; BIC = 43338.2
- Model 5: AIC = 43810.2; BIC = 43885.9

Tabelul 2.3.2. Rapoartele de șanse corespunzătoare efectelor fixe pentru identificarea elevilor care nu s-au înscris la examenul de bacalaureat în sesiunea din iunie 2023, ținând cont de structura ierarhică a datelor.

Model	Efecte fixe	Raport de șanse
Model 1:	Mediu rural	2.61
	Gen masculin	1.11
	Vârstă	2.19
	Status nereușit la ev. națională	3.38
	Medie V-VIII	0.37
Model 2:	Mediu rural	1.95
	Gen masculin	1.13
	Status nereușit la ev. națională	3.29
	Medie V-VIII	0.36
	Procent elevi seral per liceu (an terminal 2022-2023)	3.33
Model 3:	Mediu rural	3.32
	Gen masculin	1.13
	Status nereușit la ev. națională	3.36
	Medie V-VIII	0.36
	Procent elevi frecvență redusă per liceu (an terminal 2022-2023)	1.05
Model 4:	Mediu rural	1.90
	Gen masculin	1.13
	Status nereușit la ev. națională	3.34
	Medie V-VIII	0.37
	Procent elevi filiera tehnologică per liceu (an terminal 2022-2023)	4.20
Model 5:	Mediu rural	1.66
	Gen masculin	1.13
	Status nereușit la ev. națională	3.31
	Medie V-VIII	0.36
	Mărimea liceului (an terminal 2022-2023)	0.45

Notă. Modelele au fost construite pe 95583 de elevi, cuprinși în 6174 clase, provenite de la 1405 licee.

Modelele multinivel au evidențiat că **elevii care au urmat un liceu din mediul rural au avut de aproximativ două-trei ori mai multe șanse să nu se înscrie la bacalaureat în iunie 2023 decât cei dintr-un liceu din mediul urban**, atunci când celelalte caracteristici au fost uniformizate statistic. Raportul de șanse aferent *modelului 3* a fost chiar de 3.32 în defavoarea elevilor din mediul rural. Raportul de șanse cel mai mic (i.e., 1.66) se regăsește în cadrul *modelului 5* dar din acest model face parte și mărimea liceului, o caracteristică ce se poate suprapune într-o oarecare măsură cu mediul, liceele mai mici regăsindu-se, probabil, în special în mediul rural.

De asemenea, din categoria caracteristicilor socio-demografice, **vârsta** a contat destul de mult în identificarea elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat în prima sesiune a acestui an – **șansele ca un elev să nu se înscrie la examen au fost de 2.19 ori mai mari cu fiecare creștere cu 1.12 ani a vârstei**, vârsta mai înaintată fiind, probabil, un semn că elevii s-au confruntat cu dificultăți în parcursul lor școlar (e.g., situație de repetenție sau alt gen de probleme care au dus la sincope în trecerea de la o clasă la alta). **Elevii de gen masculin au avut de 1.11–1.13 ori mai multe șanse să nu se înscrie la bacalaureat în iunie 2023** comparativ cu fetele/femeile.

Din sfera variabilelor educaționale, **statusul de la evaluarea națională** a reieșit de-a lungul tuturor modelelor ca fiind un factor explicativ important al neînscrierii la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023. Mai exact, **elevii care nu au trecut de evaluarea națională – fie pentru că nu au promovat, fie pentru că nu s-au prezentat – au avut de peste trei ori mai multe șanse să nu se înscrie la bacalaureat în prima sesiune decât colegii care au promovat evaluarea națională.** Media din clasele V–VIII a fost un factor explicativ mai slab decât statusul de la evaluarea națională, **șansele ca un elev să nu se înscrie la bacalaureat fiind de 0.36–0.38 ori mai mici cu fiecare creștere cu 0.85 puncte a mediei din clasele V–VIII.** Acest lucru poate sugera că din perspectiva performanței școlare, comportamentul la un examen național anterior poate fi un factor explicativ mai puternic decât notele obținute la școală, **elevii cu probleme de promovare sau neparticipare la evaluarea națională constituind un grup vulnerabil din perspectiva neînscrierii la examenul de bacalaureat.**

Atunci când toate caracteristicile individuale și educaționale au fost uniformizate statistic, **proveniența dintr-un liceu cu un procent mare al elevilor înscriși în 2022–2023 în an terminal la seral sau la filiera tehnologică a crescut semnificativ șansele ca elevii să nu se înscrie la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023.** În prima situație, șansele ca elevii să nu se înscrie la bacalaureat au fost de 3.33 ori mai mari cu fiecare creștere de 17.84 a procentului elevilor la seral din liceul de care aparțineau elevii. În a doua situație, șansele ca elevii să nu se înscrie la bacalaureat au fost de 4.20 ori mai mari cu fiecare creștere de 42.54 a procentului elevilor la filiera tehnologică din liceul de care aparțin.

Tabelul 2.3.3. Acuratețea modelelor multinivel în identificarea elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023.

	Sensibilitate	Specificitate	Scorul f1	AUC _{ROC}	AUC _{PR}
Model 1	0.50	0.99	0.64	0.94	0.81
Model 2	0.48	0.99	0.63	0.94	0.81
Model 3	0.48	0.99	0.63	0.94	0.81
Model 4	0.49	0.99	0.63	0.94	0.81
Model 5	0.47	0.99	0.62	0.94	0.81

Notă. Parametrii au fost obținuți în funcție de performanța modelelor pe subeșantionul de testare (31771 de elevi, cuprinși în 5642 clase, provenite de la 1386 licee).

Cele cinci modele au înregistrat o **acuratețe similară** în diferențierea elevilor care nu s-au înscris la examenul de bacalaureat în iunie 2023, de cei care s-au înscris. Per total, acuratețea pare acceptabilă, însă corectitudinea clasificărilor este diferită pentru cele două clase. Deși modelele tind să identifice corect elevii care s-au înscris la examen (specificitate aproape de 1, arii de sub curba PR acceptabilă, arii de sub curba ROC bune), se constată o **difficultate semnificativă în identificarea elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat** (sensibilitate în jur de 0.50), aceștia fiind confundați cu cei din prima categorie. **Această acuratețe scăzută poate fi explicată parțial de faptul că baza de date conține un dezechilibru semnificativ între clase¹².** De asemenea, **e posibil ca alți factori care nu au fost incluși în modelele de față să surprindă mai clar particularitățile celor două categorii de elevi și să ducă la o identificare mai acurată a celor care nu s-au înscris la bacalaureat.**

¹² În subeșantionul de antrenament au fost 16009 elevi neînscriși versus 79574 elevi înscriși la examen. În subeșantionul de testare au fost 5252 elevi neînscriși versus 26519 elevi înscriși.

➤ Absenteismul la prima sesiune de bacalaureat 2023

Demersurile pentru identificarea și testarea unor modele statistice explicative pentru absenteismul elevilor de la cel puțin o probă de bacalaureat din iunie 2023, au urmat același fir ca în cazul problemei de neînscrisere la examen. Astfel, au fost identificate trei modele multinivel cu o capacitate similară de surprindere a variabilității datelor¹³. **Aceste modele conțin, pe lângă efectele aleatorii date de școală și clasa din care fac parte elevii, următoarele caracteristici valabile transversal, dincolo de gruparea în clase și școli (i.e., efecte fixe):**

- **Modelul 1:** mediul liceului, genul, vârsta, statusul de la evaluarea națională și media din clasele V–VIII.
- **Modelul 2:** mediul liceului, statusul de la evaluarea națională, media din clasele V–VIII și forma de învățământ pe care au urmat-o elevii (zi, seral sau frecvență redusă, grupul de referință fiind elevii de la zi).
- **Modelul 3:** mediul liceului, statusul de la evaluarea națională, media din clasele V–VIII și filiera pe care au urmat-o elevii (teoretică, tehnologică sau vocațională, grupul de referință fiind elevii de la filiera teoretică).

Toți coeficienții efectelor fixe, cu excepția celui aferent filierei vocaționale, au fost semnificativi statistic în combinațiile corespunzătoare celor trei modele. În cazul genului, pragul statistic a fost de 0.05¹⁴, iar explorările ulterioare au dus la decizia de a elimina această variabilă din combinațiile care au inclus forma de învățământ și filiera. Coeficienții negativi au fost cei aferenți genului masculin și mediei din clasele V–VIII.

În *Tabelul 2.3.4.* se regăsesc rapoartele de șanse pentru fiecare variabilă semnificativă statistic din cadrul fiecărui model, în contextul în care toate celelalte caracteristici au fost ținute sub control din punct de vedere statistic – ca și cum elevii ar fi la fel – iar variațiile explicate de gruparea în clase și școli au fost, de asemenea, luate în considerare. În cazul de față, **raportul de șanse poate fi definit drept probabilitatea ca un elev să lipsească de la cel puțin o probă de bacalaureat, împărțită la probabilitatea de a nu absentă.** În *Tabelul 2.3.5.* sunt prezentați parametrii de acuratețe.

¹³ Testul ANOVA nu a relevat diferențe semnificative statistic între cele cinci modele. Valorile AIC și BIC au fost foarte apropiate:

- Model 1: AIC = 9944.2; BIC = 10018.6
- Model 2: AIC = 9985.0 ; BIC = 10059.4
- Model 3: AIC = 9956.3 ; BIC = 10030.7

¹⁴ Pentru celelalte variabile, în general, pragul a fost de 0.001; doar pentru forma de învățământ la frecvență redusă a fost de 0.01.

Tabelul 2.3.4. Rapoartele de șanse corespunzătoare efectelor fixe pentru identificarea elevilor care au lipsit la cel puțin o probă de bacalaureat în sesiunea din iunie 2023, ținând cont de structura ierarhică a datelor.

Model	Efecte fixe	Raport de șanse
Model 1:	Mediu rural	1.96
	Gen masculin	0.87
	Vârstă	1.30
	Status nereușit la ev. națională	4.10
	Medie V-VIII	0.53
Model 2:	Mediu rural	1.90
	Status nereușit la ev. națională	4.17
	Medie V-VIII	0.54
	Formă de învățământ la seral	16.07
	Formă de învățământ la frecvență redusă	3.98
Model 3:	Mediu rural	1.78
	Status nereușit la ev. națională	3.99
	Medie V-VIII	0.57
	Filiera tehnologică	2.58
	Filiera vocațională	nesemnificativ statistic

Notă. Modelele au fost construite pe 80805 de elevi, cuprinși în 4982 clase, provenite de la 1356 licee;

Conform rezultatelor obținute, **elevii care au urmat liceul în mediul rural au avut de aproape două ori mai multe șanse să lipsească de la cel puțin o probă de bacalaureat în iunie 2023 decât cei dintr-un liceu din mediul urban**, atunci când celelalte caracteristici au fost egalizate statistic. **Elevii de gen masculin au avut de 0.87 ori mai puține șanse să absenteze de la bacalaureat în iunie 2023 comparativ cu fetele/femeile.** În plus, **șansele ca un elev să lipsească de la examen au fost de 1.30 ori mai mari cu fiecare creștere cu 0.56 ani a vârstei.**

Din sfera variabilelor educaționale, **statusul de la evaluarea națională** a reieșit de-a lungul tuturor modelelor ca fiind un factor explicativ important nu doar pentru neînscrierea la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023, ci și pentru absentarea de la cel puțin una dintre probe. Mai exact, **elevii care nu au trecut de evaluarea națională – fie pentru că nu au promovat, fie pentru că nu s-au prezentat – au avut de aproximativ patru ori mai multe șanse să aibă statusul „Absent”.** Media din clasele V–VIII a fost un factor explicativ mai slab decât statusul de la evaluarea națională, **șansele ca un elev să absenteze de la bacalaureat fiind de 0.53–0.57 ori mai mici cu fiecare creștere cu 0.71 puncte a mediei din clasele V–VIII.**

În plus, faptul că elevii au urmat forma de învățământ la frecvență redusă sau la seral și/sau faptul că au absolvit filiera tehnologică au constituit alți factori semnificativi de risc. **Elevii de la frecvență redusă au avut de 3.98 ori mai multe șanse să lipsească de la examenul de bacalaureat decât cei de la zi.** În cazul elevilor de la seral diferența față de cei de la zi a fost chiar mai dramatică, **un elev de la seral având de 16.07 ori mai multe șanse să nu se prezinte la cel puțin una din probele de la bacalaureat din iunie 2023.** De asemenea, **elevii de la filiera tehnologică au avut de 2.58 ori mai multe șanse să lipsească de la bacalaureat 2023 decât cei de la filiera teoretică.**

Tabelul 2.3.5. Acuratețea modelelor multinivel în identificarea elevilor care nu absentat de la bacalaureat în sesiunea din iunie 2023.

	Sensibilitate	Specificitate	Scorul f1	AUC _{ROC}	AUC _{PR}
Model 1	0.18	0.99	0.23	0.84	0.18
Model 2	0.16	0.99	0.22	0.85	0.18
Model 3	0.11	0.99	0.18	0.85	0.19

Notă. Parametrii au fost obținuți în funcție de performanța modelelor pe subeșantionul de testare (26869 de elevi, cuprinși în 4684 clase, provenite de la 1310 licee).

Din perspectiva acurateței pe subeșantionul de testare, modelele statistice au avut **difficultăți în identificarea elevilor care au absentat** de la cel puțin o probă de bacalaureat în iunie 2023 (sensibilitate de 0.11–0.18). **Acest rezultat poate fi explicat parțial de faptul că baza de date conține un dezechilibru semnificativ între clase¹⁵**, orice procedură statistică putând să gestioneze doar până la un punct o asemenea problemă. De asemenea, **e posibil ca alți factori care nu au fost incluși în cercetarea** de față să surprindă mai bine diferențele dintre cele două categorii de elevi.

¹⁵ În subeșantionul de antrenament au fost doar 1231 de elevi absenți versus 79574 de elevi prezenți la examen. În subeșantionul de testare au fost doar 383 de elevi absenți versus 26486 elevi prezenți

3. Rezultate ale cercetării calitative

3.1. Scurtă prezentare a liceelor cuprinse în cercetare și a contextelor comunitare în care se află

Cercetare calitativă s-a derulat în **opt unități de învățământ liceal, public, de masă**. Acestea provin din șapte regiuni de dezvoltare ale României: Nord-Est, Sud-Est, Sud Muntenia, Sud-Vest Oltenia, Vest, Centru și București-Ilfov. Liceele incluse în cercetare prezintă următoarele caracteristici în anul școlar 2022-2023:

- **Liceul 1** se află în mediul urban mare, oferă școlarizare pentru filierele teoretică și tehnologică, diverse profiluri și specializări și funcționează cu toate formele de organizare a învățământului (zi, seral, frecvență redusă). În anul școlar 2022-2023 au fost școlarizați 219 elevi în clasele terminale, din care:
 - 31 elevi înscriși la filiera teoretică-profil real, 30 de elevi la filiera tehnologică-profilul servicii și 158 de elevi la filiera tehnologică-profilul tehnic;
 - 98 de elevi la învățământul de zi, 31 de elevi la frecvență redusă și 78 de elevi la învățământul seral;
 - 140 de elevi nu s-au înscris la examenul de bacalaureat și 79 de elevi s-au înscris la acest examen; din cei înscriși: 19 elevi au absentat, 13 elevi au promovat, 46 de elevi au fost declarați nepromovați și 1 elev a fost eliminat din examen;
 - Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **72,61% (159 de elevi)**.
- **Liceul 2** se află în mediul rural, în apropiere de un oraș mare, are o ofertă școlară care acoperă cinci profiluri din toate filierele (real, vocațional, tehnologic) care se derulează ca învățământ zi, seral și cu frecvență redusă. În anul 2022-2023 a avut înscriși în clasele terminale 178 de elevi, din care:
 - 61 de elevi la filiera teoretică-profilul real, 44 de elevi la filiera tehnologică-profilul resurse naturale, 21 de elevi la filiera tehnologică-profilul servicii, 29 de elevi la filiera tehnologică-profilul tehnic și 23 de elevi la filiera vocațională-profil sportiv;
 - 59 de elevi la învățământul de zi, 61 de elevi la frecvență redusă și 58 de elevi la învățământul seral;
 - 133 de elevi nu s-au înscris la examenul de bacalaureat. Din cei 45 de elevi care s-au înscris la acest examen: 4 elevi au absentat, 19 elevi au promovat și 21 de elevi au fost declarați nepromovați;
 - Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **76,97% (137 de elevi)**.

- **Liceul 3** se află în mediul urban mic și are un istoric amplu ca unitate de învățământ de tip tehnologic. În anul 2022-2023, în clasele terminale au fost înscriși 20 de elevi, toți la învățământul seral, filiera tehnologică-profil servicii.
 - Niciunul dintre acești elevi nu s-a înscris la examenul de bacalaureat.
 - Rata de neparticipare la bacalaureat a fost de **100,00% (20 de elevi)**.

- **Liceul 4** se află într-un oraș mediu și are învățământ de zi și seral la toate profilurile din filiera tehnologică (resurse, servicii, tehnic). Clasele terminale ale anului școlar 2022-2023 au cuprins 215 elevi, dintre care:
 - 157 de elevi la filiera tehnologică-resurse naturale, 58 de elevi la filiera tehnologică-servicii și 158 de elevi la filiera tehnologică-profil tehnic;
 - 168 au urmat învățământul de zi și 47 de elevi învățământul seral;
 - 77 de elevi nu s-au înscris la examenul de bacalaureat. Dintre cei 138 de elevi înscriși la acest examen: 3 elevi au absentat, 84 de elevi au promovat examenul și 1 elev a fost eliminat.
 - Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **37,21% (80 de elevi)**.

- **Liceul 5** se află în mediul urban mediu și are o vechime amplă la nivelul comunității locale, oferind școlarizarea elevilor în filiera tehnologică. În anul școlar 2022-2023 au fost înscriși 72 de elevi în clasele terminale, dintre care:
 - 30 de elevi la învățământ de zi, filiera tehnologică-servicii și 42 de elevi la seral, filiera tehnologică-profil tehnic;
 - 52 de elevi nu s-au înscris la examenul de Bacalaureat. Dintre cei 20 de elevi înscriși, 8 au fost declarați promovați și 12 nepromovați.
 - Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **72,22% (52 de elevi)**.

- **Liceul 6** se află în mediul urban și are 182 de elevi înscriși în clasele terminale, toți la învățământul de zi: Dintre aceștia:
 - 42 de elevi la filiera teoretică-real, 30 de elevi la filiera tehnologică-servicii, 51 de elevi la filiera tehnologică-profil tehnic și 59 de elevi la filiera teoretică-umanist;
 - 39 de elevi nu s-au înscris la examenul de Bacalaureat. Dintre cei 143 de elevi înscriși la acest examen, 14 au absentat, iar 55 de elevi au promovat examenul.
 - Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **29,12% (53 de elevi)**.

- **Liceul 7** se află în mediul urban (localitate componentă a unui municipiu reședință de județ, situată la periferia orașului) și are o ofertă educațională de învățământ organizat în toate formele (zi, seral, frecvență redusă) pentru filiera tehnologică și cea teoretică. În anul școlar 2022-2023 au fost înscriși 161 de elevi în clasele terminale, dintre care:
 - 84 de elevi la filiera teoretică-real și 77 de elevi la filiera tehnologică-resurse naturale;
 - 22 de elevi la învățământul de zi, 84 de elevi la frecvență redusă și 55 de elevi la seral;
 - 120 de elevi nu s-au înscris la examenul de Bacalaureat. 41 de elevi au fost înscriși la acest examen, dintre care: 10 elevi au absentat, 2 elevi au fost declarați promovați și 29 de elevi nepromovați.

- Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **80,74% (130 de elevi)**.

➤ **Liceul 8 se află în mediul urban mediu.** Din cei 91 de elevi din clasele terminale în 2022-2023:

- toți au urmat filiera tehnologică-profil servicii.
- 61 de elevi au fost înscriși la învățământul de zi și 30 de elevi la seral;
- 63 de elevi nu s-au înscris la examenul de Bacalaureat. Din cei 28 de elevi înscriși, 7 elevi au fost declarați promovați și 21 nepromovați.
- Rata de neparticipare la bacalaureat (elevi neînscriși și elevi absenți) a fost de **69,23% (63 de elevi)**.

Dincolo de aspectele de specificitate ale fiecăruia dintre cele opt licee cuprinse în cercetare, acestea au câteva **aspecte comune**:

- toate au oferte de școlarizare pentru filiera tehnologică, diferite profiluri și specializări. Pe lângă acestea, câteva au și clase de învățământ teoretic sau, mai rar, clase de învățământ vocațional;
- majoritatea (șapte din cele opt licee) școlarizează elevi în diferite forme de organizare: învățământ de zi, seral sau chiar și la frecvență redusă. Elevii care se înscriu la formele de învățământ alternative la cel de zi sunt persoane adulte, adesea cu familii proprii, având în general un loc de muncă;
- un liceu este situat în mediul rural, în apropierea unui oraș mare. Toate celelalte sunt situate în mediul urban mic, mediu și mare – păstrând specificul rețelei școlare de învățământ secundar superior, majoritar situată în mediul urban;
- bazinul de selecție a elevilor este extins, în cazul tuturor liceelor. Acestea primesc elevi atât din localitățile în care funcționează și din cele limitrofe, cât și din localități mai îndepărtate din județele respective, uneori și din alte județe ale țării;
- multe dintre licee au un istoric în școlarizarea elevilor în domeniul tehnologic, adesea acestea funcționând încă dinainte de 1990, sub diferite forme și denumiri;
- o parte dintre aceste unități de învățământ au, pe lângă clasele de liceu, și clase de învățământ profesional și/sau învățământ postliceal; o parte dintre elevi continuă studiile de la o rută de școlarizare la alta (de la învățământul profesional la cel liceal; de la cel liceal la cel postliceal);
- în toate liceele, majoritatea elevilor intră în clasa a IX-a cu medii de admitere foarte mici, aceste unități de învățământ ocupând adesea ultimele pe listele de opțiuni pentru continuarea studiilor, după ce s-au epuizat locurile la liceele teoretice;
- comunitățile în care funcționează cele opt licee au în general un nivel scăzut de dezvoltare socio-economică, oportunități reduse de ocupare a populației, mulți dintre persoanele active fiind plecate la muncă în străinătate;
- mulți dintre elevii acestor licee provin din familii cu un nivel socio-economic și educațional redus.

3.2. Participarea elevilor la examenele de la finalul liceului

3.2.1. Participarea la sesiunea de simulare bacalaureat 2023

Situația participării la simulare

- **Participarea elevilor la simulare este corelată cu forma de învățământ la care aceștia studiază** - rata de participare a elevilor de la învățământul de zi a fost mult mai mare decât a celor de la seral sau de la învățământul cu frecvență redusă, indiferent de tipul simulărilor organizate (pe școală, la nivel județean sau național).
- **Decizia elevilor de a nu participa la simulare** este determinată de multiple aspecte: hotărârea de a nu se înscrie la bacalaureat, aprecierea subiectelor ca fiind dificile, teama de eșec și lipsa încrederii în pregătirea și abilitățile proprii.

În cele mai multe licee **numărul elevilor de la învățământul de zi, participanți la simulare, a fost mai degrabă ridicat**. Au existat și licee în care aproape toți elevii au participat la simularea națională, fie din proprie inițiativă, fie motivați de profesori, fie constrânși de perspectiva acumulării absențelor pentru zilele respective.

În cazul învățământului de zi, majoritatea elevilor au participat la simulare pentru a-și testa nivelul de pregătire în vederea examenului de bacalaureat. În cazul unora dintre licee, profesorii au menționat chiar o **practică** pe care o utilizează pentru ca elevii să participe la simulare: **constrângerea prin absențe** la toate orele din ziua examenului în cazul neparticipării (câte 6 absențe pe zi, pentru fiecare din cele 3 zile ale simulării).

În cazul elevilor de la **învățământul seral sau frecvență redusă, foarte puțini elevi sau chiar niciunul** nu au participat la sesiunile de simulare organizate. Această situație este cel mai frecvent atribuită faptului că participarea la bacalaureat nu reprezintă o prioritate pentru acești elevi. Dificultatea subiectelor de la simulări, alte responsabilități și provocări generate de contexte de viață complexe (de exemplu, munca în gospodărie, statutul de angajat, situații familiale dificile) au contribuit la o participare extrem de scăzută a elevilor de la seral sau frecvență redusă, atât la simulările organizate, cât și, ulterior, la examenul de bacalaureat.

O parte dintre elevii intervievați s-au prezentat la simulare **pentru a-și evalua nivelul de pregătire, dar și pentru a se familiariza** cu tipurile de subiecte, cu regulile de desfășurare a examenului, considerând simularea un antrenament înaintea examenului final.

Elevii care nu au participat la simulare au justificat această decizie în diferite moduri. Un motiv a fost **hotărârea deja luată** de a nu participa nici la examenul de bacalaureat, simularea nemaifiind, în opinia lor, relevantă în acest context. Un alt motiv a vizat **dificultatea subiectelor și teama de a obține note foarte mici**, în special la matematică, urmare a percepției asupra abilităților scăzute la această materie pe care o consideră foarte dificilă („știam că voi lua o notă mică și nu avea rost” – interviu elev).

Anticiparea de către elevi a rezultatelor la examenul de simulare și, respectiv, la bacalaureat influențează deciziile și comportamentele acestora cu privire la aceste examene. Astfel, **teama de eșec și neîncrederea în propriile abilități** reprezintă factori care descurajează participarea la procesele de evaluare, chiar și într-un context de simulare care nu atrage după sine consecințe în plan școlar.

Participarea la simulare, pe discipline

- Absenteismul la proba de matematică din cadrul simulărilor a fost mai ridicat, comparativ cu celelalte probe de examen.

Participarea elevilor la simulare a fost diferită în funcție de disciplinele de examen, fiind **influențată de percepțiile elevilor cu privire la dificultatea subiectelor, abilitățile individuale și pregătirea** pentru respectivele discipline. În cazul probei de matematică, atât la simularea națională, cât și la alte tipuri de simulări pe școală sau județ, participarea elevilor a fost scăzută, în condițiile în care, pentru această disciplină, în multe județe s-au organizat și simulări online, după modelele testelor pentru bacalaureat. Un număr considerabil de elevi au participat însă la proba de limba și literatura română sau geografie.

Rezultatele obținute la simulări și influența asupra participării la bacalaureat

- Profesorii apreciază că rezultatele la simulări sunt, de obicei, previzibile în raport cu nivelul de pregătire al elevilor și constituie predictorii relevanți pentru rezultatele la bacalaureat. Elevii declară că rezultatele slabe de la simulare, concomitent cu lipsa unor programe de sprijin individualizat, i-au determinat să nu participe la bacalaureat.

În general, profesorii consideră că rezultatele la simulări nu au fost neașteptate, având în vedere nivelul de pregătire al elevilor. Conform opiniilor acestora, elevii obțin la bacalaureat rezultate puțin mai bune decât cele de la simulări, conturându-se percepția că nivelul de dificultate al subiectelor de la simulare este mai mare decât la bacalaureat.

Rezultatele slabe obținute la simulare îi descurajează și demotivează pe elevi și, cel mai adesea, nu au rolul de a-i determina să intensifice pregătirea pentru bacalaureat. Simularea reprezintă pentru majoritatea elevilor doar o modalitate de a testa condițiile de examen și formatul acestuia și mai puțin un factor motivant pentru decizia cu privire la bacalaureat. Conștientizarea dificultăților (în special la proba de matematică), precum și a imposibilității de a recupera lacunele în timpul scurt rămas, creează nesiguranță, iar elevii se simt descurajați să participe la examenul de bacalaureat (*“noi nu suntem pregătiți pentru bacalaureat, nu ne înscriem”*, *„nu ne ducem acolo să ne facem de râs”* – interviuri elevi).

Teama de a obține note mici care nu le asigură promovarea și dorința de a nu-i dezamăgi pe părinți, au condus la decizia multor elevi de a nu se înscrie la examenul de bacalaureat, după obținerea unor rezultate slabe la simulare.

Modalități de valorificare a rezultatelor obținute la simulare

- În toate liceele, profesorii au declarat că au implementat diferite modalități de valorificare a rezultatelor de la simulare.

În general, și înainte, și după simulare, profesorii de la disciplinele de examen au realizat **diferite modalități de pregătire a elevilor pentru bacalaureat**. Au făcut la clasă recapitulări și au lucrat pe subiecte de bacalaureat. S-au organizat ore de pregătire suplimentară pentru cei cu rezultate mai slabe, însă majoritatea elevilor nu au participat, absenteismul fiind mai ridicat la orele de pregătire la matematică. La limba și literatura română, unde percepția elevilor a fost că s-a lucrat la nivelul mediu al clasei, prezența a fost mai bună, iar la alte discipline unii dintre elevi au declarat că s-au dus doar acolo

unde exista “*un respect deosebit*” pentru profesori mai degrabă decât din conștientizarea necesității pregătirii.

Posibilitățile de a face **meditații** particulare pentru a obține progrese până la bacalaureat au fost extrem de reduse sau inexistente.

După simulări, **unii dintre profesori le-au explicat elevilor rezultatele**, precum și ce au de recuperat. În unele situații, rezultatele la simulări, deși au fost urmate de realizarea **planurilor individualizate de învățare** (conform afirmațiilor unora dintre profesorii de la disciplinele de examen), nu au condus la oferirea unui sprijin individualizat, rolul lor fiind mai degrabă acela de a familiariza elevii cu tipul subiectelor de examen și de a-i ajuta să conștientizeze nivelul lor de pregătire.

Diriginții și profesorii apreciază că **simulările sunt absolut necesare și binevenite** pentru testarea nivelului de cunoștințe, pentru motivare și pentru exersarea administrării timpului de lucru. Din cauza timpului scurt rămas până la finalul anului școlar și a lacunelor majore în pregătirea multor elevi, cadrele didactice susțin necesitatea decalării examenului de simulare cu câteva luni, astfel încât elevii să aibă timp pentru recuperarea pierderilor de învățare, iar profesorii să implementeze programe remediale corelate cu planurile individualizate de învățare.

3.2.2. Participarea la prima sesiune de bacalaureat 2023 în cele opt licee

Situația participării la bacalaureat

- Liceele incluse în cercetare înregistrează ponderi mari de neparticipare la bacalaureat, care variază de la un liceu la altul, în funcție de caracteristicile situațiilor de neparticipare.

La nivelul cercetării au fost luate în considerare următoarele **situații de neparticipare**:

- elevi care nu au finalizat studiile (corigență, repetenție, situație școlară neîncheiată) și nu s-au putut înscrie la bacalaureat;
- elevi care au finalizat studiile, dar nu s-au înscris la bacalaureat;
- elevi care s-au înscris, dar au absentat la unele probe sau la toate.

Analiza datelor puse la dispoziție de managementul celor opt licee incluse în cercetarea calitativă, precum și analiza datelor SIIIR ale acestor licee evidențiază câteva aspecte importante cu privire la participarea la prima sesiune de bacalaureat 2023 a elevilor din seria curentă. Așa cum arată și datele menționate în subcapitolul 3.1, ponderile elevilor din clasele terminale **care nu au participat la prima sesiune de bacalaureat sunt ridicate și variază între 100%** (în cazul unui liceu mic, unde niciunul dintre cei 20 elevi ai claselor terminale, nu a participat la examenul de bacalaureat) și **29,12%** (în cazul unui liceu mare, unde 53 elevi dintre cei 182, nu au participat la examenul de bacalaureat).

Comparații cu anii anteriori

- Participarea scăzută la bacalaureat reprezintă o continuare a unei tendințe înregistrate pe parcursul ultimilor ani, în cadrul liceelor incluse în cercetarea calitativă.

Din punctul de vedere al cadrelor didactice din majoritatea liceelor incluse în cercetarea calitativă, participarea la prima sesiune a examenului de bacalaureat 2023 nu este o situație particulară, ci este **similară cu cea din anii anteriori**, astfel că **procentul mare al neînscriserii și neparticipării nu reprezintă o surpriză, ceva neașteptat**, ci continuă tendințele din ultimii ani.

Au existat însă și situații diferite ale unor licee în care participarea la bacalaureat din acest an este apreciată ca fiind diferită față de anii anteriori. Astfel, profesorii din unele licee consideră că generația actuală de elevi se distinge de cea a anilor anteriori întrucât aproape jumătate din anii de liceu au fost afectați negativ de **pandemie**. Dificultățile asociate școlii online pentru elevii din categoriile dezavantajate, participarea redusă la ore, demotivarea față de școală au condus la acumularea de lacune în învățare, la demobilizarea elevilor, influențând și participarea acestora la bacalaureat.

Participarea la bacalaureat a absolvenților din generațiile anterioare

- La liceele investigate s-au înscris la bacalaureat puțini elevi din generațiile anterioare. La elevii din generația curentă a fost identificată și practica amânării bacalaureatului pentru anii următori sau a susținerii probelor rând pe rând, în sesiuni diferite.

În general, **participarea la bacalaureat a absolvenților din promoțiile anterioare nu este un fenomen amplu**. Din discuțiile purtate cu majoritatea profesorilor a reieșit faptul că sunt puține cazurile de absolvenți care nu au participat la bacalaureat și se înscriu în anii imediat următori, promovarea examenului de către aceștia fiind slabă. Ei sunt persoane active pe piața muncii, cărora la un moment dat le este necesară diploma de bacalaureat (de exemplu, la un nou loc de muncă în țară sau în străinătate).

Au fost semnalate însă și **situații mult diferite**. Astfel, la prima sesiune a bacalaureatului 2023 au existat licee cu 50-70 elevi înscriși din promoțiile anterioare.

Un număr relativ mic de elevi din seria curentă se înscriu la sesiunea a doua de bacalaureat din toamna aceluiași an. În cea de-a doua sesiune a bacalaureatului 2023, până la momentul derulării actualei cercetări, figurau ca înscriși destul de puțini elevi din cei care nu au participat la prima sesiune.

O practică destul de întâlnită este cea a **promovării în trepte a bacalaureatului, câte o probă pe an**.

Participarea la bacalaureat a elevilor de la formele alternative de organizare (seral, frecvență redusă)

- Elevii de la aceste forme de învățământ participă în ponderi foarte reduse la examenul de bacalaureat.

Există diferențe importante între cele trei forme de învățământ (zi, seral, frecvență redusă) în ceea ce privește înscrierea, participarea și performanța la examenul de bacalaureat. Astfel, în cazul celor opt licee cuprinse în cercetare, ponderea mare de neparticipare la bacalaureat este dată de elevii de la învățământul seral și cu frecvență redusă (exemple: într-un liceu, din 20 de elevi de la seral, niciunul nu s-a înscris la bacalaureat, iar în alt liceu s-a înscris 1 elev din 47 care au finalizat învățământul seral). Situațiile în care acești elevi participă la bacalaureat reprezintă excepții; se înscriu numai aceia care sunt foarte motivați să ia examenul, au nevoie de diploma de bacalaureat și au certitudinea că vor avea succes.

Principalul motiv al neparticipării este faptul că **elevii nu sunt motivați să obțină diploma de bacalaureat**, ci sunt mai degrabă interesați să obțină documentele solicitate adesea la angajarea pe piața muncii (diploma de finalizare a studiilor liceale și certificatul de calificare de nivel 4).

Un alt aspect important este că elevii de la seral au un **statut diferit**: aproape toți sunt angajați, provin din alte localități și adesea au responsabilități familiale și copii mici acasă – aspecte care determină **lipsa timpului pentru învățare** și resurse limitate pe care le alocă studiului, iar examenul de bacalaureat nu reprezintă o prioritate pentru viața lor personală și profesională.

Unii dintre profesori au declarat că elevii de la învățământul seral și de la frecvență redusă **conștientizează mai târziu importanța diplomei de bacalaureat** și uneori revin să dea bacalaureatul în anii următori.

Cu toate acestea, profesorii participanți la cercetare apreciază că învățământul seral și cel frecvență redusă au un **rol important în asigurarea accesului la continuarea educației** pentru elevii dezavantajați, pentru adulții care revin în sistemul de educație pentru completarea studiilor.

Alte grupuri de risc

- Actorii școlari au identificat o serie de noi grupuri de risc cu privire la neparticiparea la examenul de bacalaureat: remigranții, elevii care vin în liceu din școlile profesionale, elevele care au copii.

Între grupurile cu risc crescut de neparticipare la bacalaureat, alături de elevii de la seral sau frecvență redusă, au fost menționați în cadrul cercetării **elevii care se întorc în țară din migrația externă** și care provin din alte sisteme educaționale. Ei se confruntă cu dificultăți semnificative în parcursul lor școlar, deoarece trebuie să depună eforturi considerabile pentru a se adapta la sistemul educațional românesc, a se integra în colectivul de elevi și a utiliza limba română în învățare. Tranziția acestora este îngreunată de lipsa unor programe dedicate facilitării integrării lor în sistemul de învățământ din țară.

Ratele ridicate de neparticipare la bacalaureat caracterizează adesea **elevii care provin din învățământul profesional sau dual** și care, după finalizarea acestor programe, aleg să continue studiile liceale, mai ales la seral. Aceștia au un nivel precar de pregătire, posibilități reduse de recuperare pentru a atinge nivelul de competențe solicitate de probele de bacalaureat și ca atare aleg să nu participe la examen, conștienți fiind de șansele lor reduse de promovare.

Unele licee au menționat și cazuri ale unor **eleve care au devenit mame în timpul liceului**, acestea constituind un grup de risc care necesită sprijin și intervenții dedicate pentru continuarea și finalizarea studiilor.

3.2.3. Participarea la examenul de certificare a competențelor profesionale 2023

Participarea și rezultatele elevilor la acest examen

- Majoritatea absolvenților de liceu tehnologic, indiferent de forma de învățământ, participă la examenul de certificare a competențelor profesionale, considerat util în perspectiva integrării imediate pe piața muncii.

La finalul liceului, elevii de la anumite categorii de licee (tehnologice, vocaționale, matematică-informatică) pot susține un examen de certificare a competențelor profesionale dobândite pe parcursul

liceului. În cadrul cercetării de față au fost colectate date cu privire la examenul pentru certificarea competențelor profesionale (certificatul de calificare nivel 4) specific liceelor tehnologice.

Participarea elevilor de la filiera tehnologică, zi sau seral, la acest examen a fost **foarte ridicată, cu puține cazuri de absențe** ale elevilor care au absolvit liceul și au avut media anuală încheiată. Această participare reflectă un grad ridicat de motivare pentru obținerea acestui certificat, considerat util pentru integrarea imediată pe piața muncii.

Puținii elevi care nu au fost prezenți au avut de cele mai multe ori **motive obiective** (de exemplu, motive medicale, imposibilitatea absentării de la locul de muncă, lipsa de interes pentru calificările obținute în cazul elevilor care lucrează deja în alte domenii), iar unii dintre aceștia s-au înscris pentru sesiunea următoare.

Majoritatea elevilor de la învățământul de zi, dar și mulți dintre cei de la seral și frecvență redusă **au reușit să promoveze examenul**, obținând certificatul de calificare nivel 4.

Profesorii remarcă în mod pozitiv **flexibilitatea** pe care elevii o au în participarea la examenul pentru obținerea acestui certificat. Astfel, certificarea se poate face și în etape: elevii cu medii neîncheiate pot să își depună lucrarea, iar după ce își dau corigențele, pot susține examenul pentru a obține certificatul în sesiunea din toamnă.

Atitudinea față de obținerea certificatului de competențe profesionale versus atitudinea față de diploma de bacalaureat

- Elevii sunt mai puțin motivați de obținerea diplomei de bacalaureat, dar au nevoie de cea de absolvire a liceului și de certificatul de calificare profesională, solicitate cel mai adesea de angajatori.

Certificatul de calificare de nivel 4 are o importanță considerabilă pentru elevi, fiind perceput **mai util și mai accesibil decât diploma de bacalaureat**. Pentru mulți dintre elevii de la filiera tehnologică, obținerea diplomei de bacalaureat nu reprezintă un obiectiv central. În schimb, ei privesc certificatul de competențe profesionale ca pe un **instrument esențial pentru integrarea pe piața muncii**, o cale reală către angajare, spre deosebire de diploma de bacalaureat care nu este solicitată de către toți angajatorii. Procesul de obținere a acestui certificat, prin realizarea unui proiect în domeniul specializării urmate și susținerea acestuia în cadrul unui examen, este apreciat ca fiind mai facil pentru elevi, oferind o alternativă viabilă pentru angajare, în acord cu nevoile și așteptările elevilor de la filiera tehnologică.

Elevii care deja lucrează (îndeosebi cei de la seral) menționează că **angajatorii solicită în mod special diploma de finalizare a studiilor liceale și certificatul de calificare** nivel 4 pentru a-i încadra ca personal calificat în domeniul lor de specializare.

Unii dintre elevi recunosc faptul că într-un moment ulterior al carierei ar putea avea nevoie și de diploma de bacalaureat, aspect susținut și de către cadrele didactice, care afirmă că **elevii de la filiera tehnologică recunosc mai târziu importanța bacalaureatului**, iar unii revin în anii următori să obțină această diplomă.

3.3. Factori de influență pentru neparticiparea la bacalaureat 2023

3.3.1. Factori școlari care influențează neparticiparea

Directorii, profesorii, diriginții, elevii și părinții au menționat o **varietate de factori școlari** care influențează neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat. Influența unuia sau a altuia dintre acești factori variază de la o unitate de învățământ la alta, dar și la nivelul individual al elevilor. Există însă și **realități comune** tuturor liceelor investigate. De cele mai multe ori, influența factorilor școlari **se întrepătrunde** cu acțiunea factorilor personali, familiali, de context socio-economic care au condus la decizia elevilor de a nu participa la examenul de bacalaureat.

Frecvență școlară deficitară

- Absenteismul școlar este prezent în toate liceele cuprinse în cercetare, în ponderi și forme diferite, cu cauze diferite. Neparticiparea școlară se corelează cu neparticiparea la bacalaureat. În timp ce profesorii semnalează că frecvența școlară a elevilor necesită a fi susținută mai puternic prin regulamentele școlare și asumată mai direct de către părinți, elevii și părinții lor consideră că au nevoie de mai mult sprijin pentru depășirea situațiilor problematice care conduc la absenteism.

Datele de cercetare arată că absenteismul este un fenomen destul de **prezent în rândul elevilor aflați în risc** și se corelează direct cu neparticiparea la examenul de bacalaureat. În toate liceele cuprinse în cercetare, cel mai adesea, acest fenomen a fost menționat de profesori, care declară că absenteismul are impact important asupra învățării, asupra participării elevilor la examenul de bacalaureat și asupra performanțelor obținute la acesta. Absenteismul nu este însă pe deplin recunoscut nici de elevii care nu s-au prezentat la bacalaureat (*“am mai lipsit, dar am avut motive și la final am terminat cu media 10 la purtare”*), nici de părinții lor (*“a lipsit că avea treabă, dar nu chiar așa de mult”*).

Ponderea absenteismului variază în funcție de forma de organizare a învățământului. În cazul liceelor care școlarizează elevi la multiple forme de organizare, situațiile de absenteism ridicat sunt semnalate cu prioritate în cazul elevilor de **la învățământul seral și învățământul cu frecvență redusă**.

Profesorii se focalizează mai mult pe **consecințele** absenteismului (de exemplu, acumularea de lacune în învățare, înțelegerea superficială a conținuturilor învățării, insuficienta dezvoltare a competențelor evaluate la bacalaureat), în timp ce elevii și părinții accentuează **motivele** pentru care au absentat, care adesea țin de factori considerați obiectivi, precum dificultățile de transport sau implicarea în muncă, la serviciu sau în gospodărie.

Pe de o parte, actorii școlari discută despre un **absenteism “motivată”**, înțeles și acceptat ca urmare a unor cauze precum: dificultăți legate de navetă (lipsa banilor pentru abonamente, deconturi parțiale și întârziate, necorelarea orarului școlar cu cel al mijloacelor de transport, astfel că elevii nu pot ajunge la timp la școală sau sunt nevoiți să plece de la ultimele ore), locul de muncă al unora dintre elevi (cu program care se suprapune peste orarul școlar), probleme de sănătate, dificultăți legate de contextul familial (de exemplu, divorțul părinților, plecarea părinților la muncă în străinătate, copii care rămân în grija altor membri ai familiei lărgite, decese în familie etc.), situații de elevi mame cu copii mici. Profesorii se arată înțelegători cu elevii care invocă aceste motive, dar semnalează și existența unui **absenteism “nemotivat”**, atunci când nu cunosc adevăratele cauze pentru care elevii nu vin la ore, atribuind acest comportament dezinteresului pentru școală. În anumite situații, managementul școlii a colaborat cu autoritățile locale pentru a identifica motivele absențării îndelungate a unor elevi și a

încerca să determine revenirea la școală a elevilor, inclusiv prin amenințarea de suspendare a diverselor forme de ajutor social condiționate de participarea școlară.

Mai mulți directori și profesori au semnalat **efectele negative** ale unor prevederi din Regulamentul de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar, care ar fi relaxat sancțiunile pentru absențele nemotivate, cu consecințe asupra participării școlare. Actorii școlari menționează, de asemenea, **lipsa măsurilor de sprijin pentru elevii și familiile în situații vulnerabile**, precum și a **instrumentelor de responsabilizare a familiei** pentru absențele școlare ale copiilor.

Cel mai adesea, absenteismul de la ore al elevilor aflați în risc școlar este însoțit și de **absenteismul de la programele de educație remedială sau de la programele de pregătire pentru bacalaureat**. Elevii aflați în situații de risc, vizați de aceste programe, în general absentează rămânând în situația de a nu avea competențele necesare promovării examenului de bacalaureat. Cauzele neparticipării la aceste programe sunt multiple, cel mai adesea legate de dificultățile determinate de navetă. De asemenea, profesorii menționează probleme legate de atitudinea față de școală a unora dintre elevi (lipsa motivației, dezinteres). Pe de altă parte, elevii evidențiază mai frecvent faptul că programele remediale sau cele de pregătire pentru bacalaureat nu sunt adaptate nevoilor lor (nu sunt personalizate în funcție de nivelul fiecărui elev, sunt abordate cu același stil de predare ca activitatea de la ore) și, ca urmare, nu își ating scopul.

Dificultăți privind transportul școlar

- bună parte dintre elevii liceelor investigate sunt navetiști, confruntându-se cu dificultăți multiple legate de transportul școlar, care afectează participarea la activitățile școlare, remediale și de pregătire pentru bacalaureat, cu efecte asupra participării la examenul final.

Dificultățile legate de transportul școlar au fost semnalate în toate liceele investigate, atât de către profesori, cât și de către elevi și părinți. La nivelul liceelor, **ponderea elevilor navetiști este ridicată**, ajungând în unele situații și la 40-50% din efectivele de elevi. Aceștia vin de regulă din localitățile rurale sau urbane limitrofe, dar și din alte localități aflate la distanțe mari față de liceu. În liceele vizitate, naveta elevilor se realizează prin transportul public, în câteva situații cu ajutorul microbuzelor școlare (care, în unele situații, fac și câte 7-8 ture zilnic) sau, în cazuri mai rare, cu autoturismele personale ale părinților.

În multe cazuri, elevii fac naveta de la distanțe mari, fapt care **consumă resurse de timp** importante din programul lor zilnic, duce la **acumularea oboselii** și implicit la **diminuarea timpului pentru învățare**.

În cele mai multe situații, **orarul mijloacelor de transport public** nu este armonizat cu programul școlar, acesta este neregulat, apar întârzieri mari în circulația autobuzelor sau microbuzelor – astfel încât elevii navetiști sunt adesea nevoiți să plece de acasă foarte devreme (de exemplu, la ora 4 sau 5 dimineața), stau mult în stații, nu pot ajunge la orele de început ori pleacă de la orele de la finalul programului școlar pentru că nu mai au cu ce să ajungă acasă.

Elevii și părinții au semnalat **dificultăți cu decontarea transportului**: întârzieri în decontare, decontarea parțială, nevoia de a avansa lunar sume de 400-500 lei pe lună, semnificative pentru familiile cu niveluri reduse socio-economic.

Atât elevii, cât și profesorii declară că aceste dificultăți legate de transport au condus adesea la acumularea de **absențe de la ore**: *“Acești elevi vin 2 zile și 3 lipsesc, dintr-o săptămână de școală.”* (focus-grup diriginți)

Absenteismul de la ore este însoțit adesea și de **absenteismul de la programele de pregătire pentru bacalaureat sau de la cele de pregătire remedială**. În general, aceste programe au fost organizate după încheierea programului școlar sau chiar sâmbăta, fapt care a atras după sine imposibilitatea elevilor navetiști de a participa, din cauza orarului mijloacelor de transport.

Dificultățile privind învățarea

- Mulți dintre elevii liceelor cuprinse în cercetare au intrat în clasa a IX-a cu medii foarte mici, cu mari lacune în învățare, cu abilități și rutine reduse de a învăța. Pe parcursul liceului, în condițiile unui curriculum complex și învechit, centrat pe conținuturi, lacunele sunt dificil de recuperat, progresul în învățare este lent, iar situațiile de neparticipare la bacalaureat sunt multiple. Profesorii accentuează nevoia regândirii bacalaureatului în forme mai flexibile, mai adaptate profilurilor liceelor și nevoilor elevilor.

În toate liceele investigate, a fost semnalat faptul că elevii vin în clasa a IX-a cu **medii la EN VIII foarte mici** (chiar de 1, 2 sau 3), iar opțiunea pentru aceste licee este printre ultimele în lista de preferințe. Mediile mici ilustrează **lacune mari în învățare** înregistrate la majoritatea disciplinelor de studiu. Lipsa achizițiilor/competențelor prevăzute în programele școlare de gimnaziu este însoțită frecvent de **lipsa abilităților de bază** (cititul, scrisul, calculul matematic de bază, înțelegerea funcțională a unui text). *“Am avut cazuri în care am apelat la învățători, care au lucrat cu acești copii cu abecedarul, să îi învețe să scrie. Și nu mă refer la 1-2 copii, ci la jumătate de clasă”* (focus-grup profesori).

Profesorii au declarat că aceste **pierderi de învățare** nu pot fi recuperate și conduc la **progres lent în învățare**. Fără abilitățile de bază, învățarea devine dificilă pentru elevi pe parcursul liceului, iar predarea este mult îngreunată pentru profesori. Dificultățile de recuperare a lacunelor în învățare sunt mai mari la disciplinele care au un curriculum concentric și grad ridicat de abstractizare, precum **matematica** – aspect declarat în special de elevi și de părinții lor, dar și de profesori. Lipsa posibilităților de recuperare a acestor pierderi este resimțită și de elevi care nu au participat la prima sesiune de bacalaureat și care **apreciază că nu erau pregătiți pentru examen** și, astfel, au luat decizia de a nu participa: *“Este absolut normal să nu te duci la un examen atunci când nu te simți pregătit”*; *“Am știut că nu pot face față, matematica nu este pentru mine”*; *“Când te duci la un examen, trebuie să știi, să te pregătești. Ce să mă duc? Eu îmi mai aduc aminte câte ceva din liceu, dar trebuie să înveți, matematica nu e poezie.”* (interviuri elevi)

Profesorii declară că **programele școlare de liceu sunt foarte vechi, foarte încărcate, nu permit adaptarea** la niveluri diferite, respectiv adaptarea la specificul învățământului tehnologic. Punând accent cu prioritate pe aspectele teoretice, pe elemente de conținut complexe care nu pot fi abordate fără o bază solidă dobândită în gimnaziu, curriculumul școlar de liceu determină niveluri crescute de dificultate pentru elevii aflați în situații de risc școlar. Acest aspect a fost semnalat de profesori, recunoscut și întărit de elevii neparticipanți la bacalaureat și de părinții lor.

Aceste dificultăți sunt accentuate de faptul că elevii în risc care au ajuns să nu participe la bacalaureat **nu au abilități de a învăța, nu au antrenament în învățare**, nu sunt obișnuiți să depună efort individual susținut pentru a învăța și **alocă puțin timp pentru învățare** sau chiar deloc, dincolo de programul școlar: *“rămân doar cu ce învață din clasă”*, nu citesc, nu rezolvă temele pentru acasă, nu lucrează suplimentar. Profesorii apreciază că cei mai mulți dintre acești elevi nu au motivația învățării și *“s-au demobilizat”* în special după perioada pandemiei. Elevii în cauză declară că nu au timpul necesar, lucrează pentru obținerea celor necesare traiului zilnic și *“nu pot avea gândul la școală”*, au situații familiale grave (părinți divorțați, plecați la muncă în străinătate, frați mici în grijă etc.).

În relație cu aspectele de mai sus, unii dintre elevii care nu au participat la bacalaureat, precum și profesorii lor au semnalat **lipsa abilităților de planificare a propriei învățări**. Astfel, în absența unei învățări constante, aceștia au amânat pregătirea pentru bacalaureat pentru ultima parte a clasei a XII-a, considerând că au timp suficient. Dar, pe fondul lacunelor repetate, nu a fost posibilă recuperarea unui curriculum amplu (la matematică, la limba și literatura română).

Dificultățile în învățare au condus, în multe situații, la **corigență sau repetenție** pe parcursul liceului, inclusiv în clasa a XII-a – fapt care a determinat imposibilitatea de a participa la examenul de bacalaureat. Aceste situații au fost favorizate și de perioada de grevă a profesorilor, elevii nemaiaivând posibilitatea de a-și completa situația școlară în ultimele săptămâni de școală, cu alte note de trecere.

În majoritatea liceelor vizate s-au derulat **proiecte cu componentă de educație remedială și/sau de pregătire pentru bacalaureat** (ROSE, Școala după școală, proiecte Erasmus). Profesorii reclamă participarea redusă a elevilor în risc la aceste activități, lipsa lor de implicare și dezinteresul. La rândul lor, elevii consideră că aceste programe sunt insuficiente și nu sunt personalizate în raport cu nevoile și nivelul lor de pregătire. Organizarea acestor activități după programul de școală a fost îngreunată de dificultățile de transport întâmpinate de mulți elevi și de lipsa unei mese calde care să le permită un program prelungit.

Un alt aspect legat de dificultățile în învățare face referire la **specificul probelor de bacalaureat**, care au niveluri ridicate de complexitate, fac apel la cunoștințe preponderent teoretice, implică corelări interdisciplinare și abilități de exprimare ridicate și nu reflectă suficient pregătirea de specialitate a elevilor. Profesorii evidențiază că elevii în risc au abilități practice pentru domeniul profesional în care se pregătesc, dar au adesea eșecuri în planul învățării teoretice și, ca urmare, o parte dintre ei optează pentru a nu se înscrie la bacalaureat. Elevii cărora le lipsesc abilitățile de bază se confruntă cu dificultăți în înțelegerea și rezolvarea subiectelor la toate disciplinele de bacalaureat. Ca urmare, orientarea probelor de bacalaureat către valorificarea mai puternică a pregătirii profesionale a elevilor de pe parcursul liceului ar asigura o motivare mai bună a acestora de a participa la probele de bacalaureat.

În majoritatea situațiilor, **părinții intervievați nu cunosc nivelul de pregătire al copiilor** lor sau dificultățile lor în învățare, nici la nivel general, nici în relație cu examenul de bacalaureat. Ei au declarat că **au respectat deciziile copiilor lor de a participa sau nu la bacalaureat**, în condițiile în care aceștia sunt majori sau se apropie de majorat și doresc să le fie respectate propriile hotărâri.

Climatul școlar

- În liceele cuprinse în cercetare nu au fost semnalate dificultăți majore de integrare a elevilor în mediul școlar.

Perspectiva tuturor actorilor intervievați (directori, diriginți, profesori, elevi, părinți) reflectă o **imagine pozitivă în ceea ce privește climatul școlar**. În general, elevii investigați nu au semnalat dificultăți de integrare în mediul școlar, relații tensionate cu profesori ori cu alți elevi și nici tratamente discriminatorii, bullying sau situații de violență.

Directorii și profesorii au menționat că există foarte puține cazuri de elevi cu dificultăți de integrare în mediul școlar sau cu comportamente violente. Astfel de situații apar mai ales **la debutul liceului**, când este nevoie de un efort din partea personalului școlii, uneori în colaborare cu alte instituții (de exemplu, poliția, direcțiile de asistență socială), pentru integrarea elevilor care vin din medii școlare și sociale foarte variate.

Opinii privind practicile de încurajare a neparticipării la Bacalaureat a elevilor cu un nivel de pregătire redus (“fenomenul Brăila”)

- În general, profesorii declară că în liceele lor nu există astfel de practici, elevii fiind încurajați să participe la bacalaureat. În câteva situații, unii elevi și chiar profesori au menționat diferite contexte de descurajare a participării la bacalaureat a elevilor cu șanse reduse de promovare.

Cele mai multe dintre cadrele didactice au declarat că în liceele lor **practica de a descuraja elevii** cu rezultate slabe să participe la examenul de bacalaureat, este inexistentă. Unii dintre directori apreciază că astfel de probleme nu apar de obicei la liceele cu rezultate slabe, ci la liceele de elită, aflate pe primele poziții în ierarhia liceelor și care sunt foarte preocupate “*să dea bine la raportare*”, să își păstreze sau amelioreze locul în clasament.

Majoritatea elevilor și a părinților au semnalat că **profesorii i-au încurajat să participe la bacalaureat**: le-au explicat importanța participării și rolul diplomei pentru viitorul lor profesional, au insistat să încerce să susțină probele (pe toate sau măcar pe cele la care se simt pregătiți), le-au argumentat că nu este o soluție bună amânarea deciziei de participare pentru sesiunea din toamnă sau pentru anii viitori deoarece intervine uitarea și pregătirea va fi mai dificilă.

În câteva situații au fost menționate însă diferite **practici de descurajare a elevilor cu rezultate slabe, de a se prezenta la bacalaureat**, precum:

- discuții cu elevii cu privire la șansele lor reale de a promova examenul de bacalaureat (“*măi, nu ai ce căuta acolo [la bacalaureat], că te faci de râs*” – focus-grup diriginți);
- lipsa informării la timp a tuturor elevilor, cu privire la demersurile necesare înscrierii la bacalaureat și oferirea selectivă a acestor informații, numai acelor elevi considerați a avea șanse de promovare a acestui examen (interviu elev);
- amânarea încheierii mediilor la unele discipline până la data limită de înscriere la bacalaureat (interviu elev);
- utilizarea rezultatelor slabe obținute de elevi la simulare ca modalitate de descurajare a acestora de a se înscrie la bacalaureat, concomitent cu absența unui sprijin sistematic individualizat pentru a înregistra progrese în învățare; stabilirea situațiilor de corigență în funcție de notele luate de elevi la simulare (“*Ce rost are să se înscrie la bac, doar ca să am înscriși, dar să scadă procentul de promovabilitate? Nu i-am trecut pe cei care au luat note mici în simulări. I-am lăsat corigenți pe cei cu 2 și 3 la simulare. Pe cei cu 4 sau 5 i-am trecut. E în logica lucrurilor.*” – interviu director).

Alte aspecte care țin de mediul școlar și se corelează cu neparticiparea la bacalaureat

- Pandemia și școala la distanță, greva profesorilor, dar și structura modulară a anului școlar au fost semnalate ca având efecte negative asupra participării elevilor la bacalaureat.

Neparticiparea unor elevi la bacalaureat reprezintă efectul unui complex de factori, în care evenimente și contexte precum școala online sau greva profesorilor, au avut o influență semnificativă, care s-a adăugat factorilor determinanți principali, de natură socio-economică, școlară, familială sau individuală.

Deși cei mai mulți dintre actorii școlari intervievați au apreciat că nivelul de participare a elevilor la prima sesiune de bacalaureat 2023 se înscrie în tendințele ultimilor ani, atât cadrele didactice, cât și elevii și părinții acestora au menționat **efectele pandemiei și ale școlii la distanță** asupra participării școlare și asupra performanțelor în învățare ale elevilor. Astfel, se apreciază că acestea au condus la o demobilizare a elevilor, la pierderi în învățare greu de recuperat, la creșterea absenteismului, dar și la efecte psiho-emoționale (dificultăți de atenție și concentrare, lipsă de motivație și devalorizare a educației, scăderea încrederii în forțele proprii, anxietate și izolare socială, dificultăți de comunicare cu profesorii și cu colegii). Cadrele didactice apreciază că elevii care nu au avut dispozitive corespunzătoare și acces la internet, necesare continuării educației în perioada școlii online, se regăsesc adesea în rândul celor care nu au finalizat liceul și care nu au susținut examenul de bacalaureat. *“Unii (elevi) locuiau în zone fără acces la Internet, făceau orele toți într-o casă sau de pe dealuri, de lângă o câpiță, pe vânt, pe ploaie, cu umbrelă atunci când ploua, că e zonă de munte. Un an și ceva au fost închiși, fără bani, fără tabletă, fără internet. Aceștia se regăsesc în rândul celor care nu au participat la Bacalaureat. De exemplu, unii mergeau câțiva kilometri până în centrul satului ca să aibă semnal”* (focus-grup diriginți).

Părinții și elevii au resimțit de asemenea **efectul grevei profesorilor** în perioada în care ar fi fost necesară finalizarea situației școlare a elevilor și intensificarea pregătirii pentru bacalaureat. Astfel, mai mulți elevi intervievați au justificat neînscrierea la examenul de bacalaureat prin situația de corigență la anumite materii, datorată lipsei timpului necesar pentru a mai obține note de trecere, în contextul în care a survenit greva profesorilor și activitatea școlară s-a suspendat. Și unii profesori din cadrul liceelor cuprinse în cercetare au recunoscut faptul că greva din mai-iunie a avut un impact negativ asupra implicării și participării elevilor în pregătirea pentru bacalaureat; în unele licee greva nu a presupus suspendarea tuturor activităților școlare, iar în altele, deși s-au întrerupt cursurile, au continuat activitățile de pregătire a elevilor pentru bacalaureat, desfășurate în cadrul proiectului Rose. Cu toate acestea, greva cadrelor didactice a afectat nivelul de mobilizare a unor elevi vulnerabili, aceștia au pierdut contactul cu mediul școlar, au întrerupt pregătirea și au fost descurajați să participe la examenul de bacalaureat.

Un alt aspect menționat de directori și de profesori drept cauză a demotivării elevilor pentru a învăța și pentru a participa la bacalaureat se referă la **structura modulară a anului școlar**. Aceștia apreciază că această nouă organizare a determinat: fragmentarea activităților școlare (în condițiile unor vacanțe multiple, însoțite adesea de activitate școlară și prezență redusă la ore, câteva zile înainte și după aceste vacanțe; creșterea numărului de absențe; ruperea ritmului de învățare și implicit acumularea de lacune în învățare (în contextul în care nu s-au mai încheiat situațiile școlare pe semestre, nu au mai fost corigențe pe semestre); discontinuități în evaluările sumative de pe parcursul anului școlar (în lipsa tezelor semestriale). În cazul liceelor tehnologice cuprinse în cercetare, această structură modulară s-a adăugat unor caracteristici de organizare a învățământului tehnologic, care presupune alternarea unor module practice cu cele de învățare teoretică, ceea ce a marcat negativ mobilizarea elevilor în pregătirea pentru bacalaureat.

O situație specială, semnalată de către cadrele didactice, o constituie **elevii care s-au întors în țară**, împreună cu familiile lor, după ce au studiat în alte sisteme educaționale. Cunoașterea deficitară a limbii române, dificultățile socio-emoționale asociate intrării într-un mediu școlar nou și lipsa unor programe de sprijin pentru facilitarea tranziției lor constituie bariere pentru integrarea în sistemul educațional românesc și pentru participarea lor la examenul de bacalaureat.

3.3.2. Factori familiali care influențează neparticiparea

Precaritatea socio-economică

- Între factorii determinanți ai neparticipării elevilor la bacalaureat, prevalează cei de natură socio-economică, majoritatea elevilor provenind din familii și medii dezavantajate.

Deși 7 dintre cele 8 licee incluse în cercetare sunt situate în mediul urban, cei mai mulți dintre elevi **provin din mediul rural**, din localități aflate în proximitatea orașelor, fără oportunități de ocupare și cu o populație săracă.

În general, familiile de proveniență ale elevilor se confruntă cu **dificultăți financiare și materiale majore**, părinții elevilor adesea nu au un loc de muncă, iar o bună parte dintre cei care lucrează, au ocupații precare.

Părinții multora dintre elevi sunt **plecați la muncă în străinătate**, copiii minori rămânând în grija rudelor sau a vecinilor. Acest fapt are implicații multiple asupra copiilor, afectând atât participarea și performanța școlară, motivația pentru învățare, cât și starea socio-emoțională a acestora.

Situația socio-economică precară a familiei are adesea ca efect, **implicarea prioritară a elevilor în munca** din gospodărie și **presiunea de a avea un loc de muncă pe durata studiilor sau imediat după absolvirea acestora**. În mediul rural, din care provin mulți dintre elevii acestor licee, implicarea lor în muncile câmpului este masivă, mai ales în timpul sezonului agricol. Sunt elevi care, deși ar fi putut să locuiască la internatul școlii, au continuat să facă naveta în localitatea rurală de domiciliu, deoarece familia nu se poate lipsi de ajutorul lor în cadrul gospodăriei. Aproape toți elevii de la seral și frecvență redusă, dar și câțiva dintre cei de la zi au locuri de muncă permanente sau sezoniere. Elevii de la seral lucrează pentru a-și întreține propria familie și adesea, pentru a-și sprijini familia de proveniență. În aceste situații, pregătirea pentru bacalaureat și interesul pentru promovarea acestui examen rămân în plan secundar.

Condițiile de locuit precare ale multora dintre elevi presupun locuirea unui număr mare de membri ai familiei într-un spațiu deficitar, ceea ce afectează posibilitatea elevilor de a studia într-un spațiu adecvat.

Posibilitățile familiilor de a susține **meditații particulare** pentru ca elevii să facă față nivelului de dificultate al probelor de bacalaureat au fost extrem de reduse. Deși majoritatea elevilor și părinților intervievați înțeleg practica meditațiilor private ca pe o condiție pentru promovarea bacalaureatului, foarte puțini elevi au reușit să participe la câteva ore de meditații, insuficiente însă pentru a se simți pregătiți să se înscrie la acest examen.

Ca urmare a situației de precaritate socio-economică a familiilor, mulți elevi întâmpină dificultăți în participarea școlară, **cheltuielile de transport** reprezentând o barieră importantă, alături de cele cu **hrana, rechizitele** și cu alte lucruri necesare frecventării școlii. Dificultatea în care se află multe dintre familiile elevilor de a avansa cheltuielile necesare transportului școlar, alături de decontarea parțială și întârziată a acestora, sunt identificate, atât de către profesori, cât și de către elevi, drept cauze principale ale absenteismului elevilor care provin din localitățile rurale din jurul orașelor, având drept consecință, creșterea riscului de abandon școlar și de neparticipare la bacalaureat. Costurile de transport, necorelarea între programul școlar și cel al mijloacelor de transport, dar și dificultatea de asigurare a hranei pe parcursul zilei, afectează major participarea elevilor atât la activitățile de pregătire remedială, cât și la cele de pregătire pentru bacalaureat. Au fost semnalate multiple situații în care elevii trebuiau să plătească în avans sume de aproximativ 500 lei/lună pentru deplasarea la liceu, într-un program care presupunea plecarea de acasă la 5-6 dimineața și întoarcerea la 9-10 seara, fără o masă caldă sau banii necesari pentru hrană.

Climatul familial

- Situațiile familiale dificile, marcate fie de absența prelungită a părinților, fie de preocuparea predominantă a acestora pentru asigurarea traiului zilnic, precum și climatul familial tensionat în unele cazuri, afectează motivația și încrederea elevilor în forțele proprii, influențând negativ parcursul școlar, pregătirea și participarea acestora la bacalaureat.

Mulți elevi din liceele investigate se află în grija unui singur părinte, cel mai adesea, a mamei, fie din cauza divorțului părinților, fie din cauză că celălalt părinte este plecat la muncă în străinătate. Alți elevi **nu beneficiază deloc de prezența și susținerea directă a părinților**, ambii fiind plecați la muncă în străinătate pentru perioade lungi de timp.

Aproape în toate liceele investigate au fost menționate situații în care elevi minori au fost **prematur responsabilizați cu întreținerea gospodăriei**, îngrijirea fraților mai mici sau a unor rude bolnave, la care se adăuga povara unei navete pentru a merge zilnic la liceu. Acești elevi promovează examenul de bacalaureat doar în mod excepțional, prin eforturi individuale, în lipsa unor măsuri de sprijin adecvate nevoilor multiple ale acestor copii.

Aceștia resimt adesea **lipsa părinților**, atât din punct de vedere emoțional-afectiv, cât și al îndrumării și implicării în activitatea lor școlară, dar și în viața cotidiană. Această situație face ca mulți diriginți să nu cunoască părinții elevilor pe parcursul liceului, fapt care **îngreunează relația școlii cu familia elevilor**.

În general, elevii și părinții intervievați evaluează mai degrabă pozitiv relațiile existente în familie, accentuând schimbarea rolului părintelui atunci când copilul devine major/adult; în ceea ce privește decizia elevilor de a nu participa la examenul de bacalaureat, **părinții își declină rolul de instanță de control**, acceptând faptul că nu mai pot interveni în deciziile propriilor copii și înțelegând să îi sprijine, în măsura posibilităților, pentru a susține examenul într-un viitor mai mult sau mai puțin definit.

În câteva licee, au fost semnalate cazuri de elevi afectați de un **climat familial negativ**, caracterizat de tensiuni sau violență domestică, cu părinți alcoolici, elevi care adesea au un nivel de implicare școlară redusă și risc major de neparticipare la bacalaureat.

Nivelul educațional al părinților; implicarea în educația copiilor; valorizarea educației

- Nivelul redus de educație al părinților și implicarea deficitară în parcursul școlar al copiilor reprezintă factori care contribuie la creșterea riscului de dezangajare școlară a acestora și de neparticipare la bacalaureat.

Nivelul de educație al părinților și modul în care ei se implică în educația propriilor copii joacă un rol important în **modelarea atitudinilor și comportamentelor elevilor față de educație**, influențând așteptările și prioritățile elevilor în ceea ce privește bacalaureatul și învățarea în general. În general, părinții elevilor din liceele cuprinse în cercetare, au niveluri de educație reduse și medii, ceea ce face dificil sprijinul pentru copiii aflați la studii liceale.

Cercetarea calitativă a reliefat perspectivele divergente ale actorilor intervievați cu privire la **interesul părinților pentru educația copiilor și motivația lor pentru susținerea participării acestora la examenul de bacalaureat**. Astfel, cadrele didactice afirmă că elevii preiau modelul familial al părinților, pentru care școala nu este o prioritate. Acestea apreciază că participarea scăzută a elevilor la bacalaureat se datorează, în bună măsură, modului în care părinții se implică în educația copiilor, interesului redus al acestora față de performanțele academice ale elevilor și lipsei de valorizare a

educației în general. Pe de altă parte, majoritatea părinților intervievați își exprimă interesul pentru educația copiilor și pentru finalizarea studiilor acestora cu diplomă de bacalaureat, însă posibilitățile și resursele de sprijin ale celor mai mulți părinți sunt reduse și incerte. Aceștia afirmă importanța diplomei pentru parcursul școlar și profesional viitor al copiilor și dorința de a sprijini eforturile elevilor de a participa la următoarele sesiuni de bacalaureat, în contexte mai favorabile din punctul de vedere al resurselor financiare necesare meditațiilor și al unei mai bune pregătiri a acestora pentru examen.

Nivelul redus de educație al părinților este asociat adesea cu **dificultăți de comunicare a părinților cu copiii și cu actorii din mediul școlar, cu competențe deficitare de îndrumare și de sprijin în gestionarea parcursului educațional al copiilor și în motivarea și suportul socio-emoțional al acestora**. Practic, singurele acțiuni pe care părinții intervievați le pot proiecta pentru obținerea diplomei de bacalaureat de către copiii lor sunt legate de susținerea financiară a meditațiilor necesare pentru promovarea examenului.

În ceea ce privește **decizia elevilor de a nu se înscrie la examenul de bacalaureat**, majoritatea părinților și-au exprimat regretul cu privire la această situație, însă au înțeles motivele și au acceptat decizia de neparticipare la această sesiune de bacalaureat. În același timp, aproape toți părinții intervievați declară intenția de a-și sprijini copiii în susținerea bacalaureatului, într-o sesiune viitoare.

3.3.3. Factori individuali care influențează neparticiparea

Motivația față de școală/educație

- Elevii care nu au participat la examenul de bacalaureat au niveluri reduse de motivație școlară/academică, atât de tip intrinsec, cât și extrinsec. Aceștia se confruntă cu probleme socio-economice care îi determină să nu investească în educația lor dincolo de obținerea unei calificări, au experiențe anterioare de eșec în învățare și se simt neajutorați în procesul învățării. Profesorii au așteptări limitate în raport cu recuperarea educațională a elevilor care ajung să nu se înscrie la examenul de bacalaureat.

Conform datelor calitative, pentru mulți elevii din liceele incluse în cercetare educația și examenul de bacalaureat nu constituie o prioritate, ceea ce semnalează o **lipsă a motivației școlare/academice**. Motivația reprezintă totalitatea forțelor psihologice care ne determină comportamentul și acțiunile, mobilizându-ne pe direcția obiectivelor dorite și ajutându-ne să susținem efortul necesar pe parcurs și să nu renunțăm în fața dificultăților. Astfel, o lipsă a motivației școlare/academice se traduce comportamental într-o implicare defectuoasă și insuficientă pentru îndeplinirea sarcinilor școlare și pentru promovarea examenelor naționale. În contrast, elevii motivați tind să depună mai mult efort în procesul de învățare, simt mai multă satisfacție, manifestă perseverență și, în cele din urmă, obțin rezultate școlare bune și își construiesc cariere de succes.

Conform declarațiilor profesorilor, a elevilor și a părinților lor, motivația școlară/academică a elevilor a fost subminată, în general, de factori multipli. Un prim aspect face referire la **problemele socio-economice** care i-au determinat să se angajeze în timpul liceului sau să vizeze o angajare imediată după liceu. Astfel, elevii care nu au participat la bacalaureat au fost mai degrabă preocupați de menținerea locului de muncă actual sau de îndeplinirea sarcinilor gospodărești – adică de asigurarea mijloacelor pentru acoperirea unor nevoi de bază pentru propria persoană și pentru familiile lor – decât de promovarea bacalaureatului. De asemenea, aceștia își doresc mai degrabă obținerea unei calificări cât mai rapide, care să le asigure o poziție pe piața muncii, nu diploma de bacalaureat. De aceea, acești elevi **tind să nu investească în educația lor dincolo de obținerea unei calificări**, iar mulți dintre ei nici nu

își permit, din perspectiva resurselor financiare și de timp, să se pregătească pentru a promova bacalaureatul.

O a doua problemă care distruge motivația școlară/academică a multora dintre elevii din liceele incluse în cercetarea de față este nivelul foarte scăzut al competențelor școlare cu care aceștia intră în clasa a IX-a. În general, aceștia au avut dificultăți și în parcursul școlar anterior. Astfel, **elevii se simt descumpăniți în fața nivelului de competențe necesare la liceu și solicitate pentru examenul de bacalaureat**, iar motivația lor școlară/academică este dificil, dacă nu chiar imposibil de susținut în aceste condiții. Dintr-o perspectivă psihologică, motivația poate fi alimentată optim atunci când obiectivul vizat se află doar puțin, nu excesiv, peste nivelul actual de competență, ori, în cazul elevilor vizati în cercetarea de față, acest prag în mod clar nu este îndeplinit.

Din interviurile cu elevii a rezultat în mod recurent că aceștia **se confruntă cu neajutorare și lipsă de speranță** sub avalanșa unor cunoștințe noi, complexe, mult prea avansate raportat la nivelul lor de pregătire la final de gimnaziu – situație care reduce sau chiar anulează psihologic șansele ca aceștia să se motiveze pentru a recupera lacunele și a promova examenul de bacalaureat. În absența unui progres perceptibil, a unui sprijin permanent și a unor mini-recompense în procesul de învățare, **autocontrolul pentru canalizarea resurselor cognitive și de atenție se reduce semnificativ**. Chiar dacă elevii participă la ore, învățarea nu se produce întotdeauna, iar lacunele în învățare se amplifică. Acasă, mulți dintre acești elevi rămân cu **amintirea experiențelor de eșec în învățare**, nu își permit financiar să facă pregătire în particular, sunt acaparați de responsabilitățile familiale și/sau de cele de la serviciu, astfel încât, și în afara școlii, șansele de reușită în învățare sunt mult reduse. Astfel, teama de eșec, lipsa motivației intrinseci sau extrinseci pentru promovarea bacalaureatului sau stabilirea unor obiective centrate pe obținerea atestatului profesional fac ca elevii să aibă îngrijorări în raport cu examenul de bacalaureat și **să se reorienteze pe direcții pe care le percep ca fiind mai ușor de controlat și care le conferă un anumit nivel de satisfacție și sentiment de competență și autonomie**.

Conform datelor de pe teren, rezultă că profesorii se află între nevoia de a respecta programele școlare și de a răspunde unor nevoi educaționale ample ale elevilor, iar **planurile individualizate de învățare nu funcționează ca instrument de sprijin real**. Astfel, unii profesori au exprimat rezerve cu privire la recuperarea educațională a elevilor cu lacune semnificative, lipsiți de motivație pentru învățare și prinși în dificultăți existențiale, în contextul în care programele școlare de liceu nu oferă un suport real în acest sens. Mai mult decât atât, în unele discuții s-a regăsit într-un mod evident atitudinea cinică a unor profesori în raport cu ceea ce se poate face pentru îmbunătățirea situației educaționale a elevilor cu lacune, concomitent cu tendința de a acorda prioritate respectării programei școlare, indiferent dacă elevii înregistrează sau nu progres în învățare. Astfel, profesorii și elevii par să fie prinși într-un cerc vicios al asincronismelor și al lipsei de motivație și de resurse, iar părinții trăiesc regretul că nu își pot sprijini mai mult copiii. În plus, este de așteptat ca în interiorul acestui cerc vicios să apară și fenomene insidioase, greu de detectat de către cei implicați, precum **profeția autoîmplinită sau amenințarea stereotipurilor**, ceea ce ar eroda suplimentar încrederea elevilor în capacitățile lor de învățare și încrederea profesorilor că îi pot ajuta.

A treia problemă motivațională regăsită în datele calitative este legată de **nivelul de atracție al elevilor față de disciplinele studiate**. Din punct de vedere psihologic, în general, emoțiile pozitive acționează ca un factor motivațional puternic pentru orice persoană, în raport cu obiectivele propuse și cu activitățile necesare pentru atingerea acestora. Interviurile cu elevii au evidențiat că au existat situații în care aceștia au simțit o oarecare atracție pentru anumite discipline de studiu și au reușit să își canalizeze resursele pe acele direcții, obținând rezultate școlare mai bune decât pentru alte discipline. Însă emoțiile pozitive și interesele, nici în aceste situații, nu au fost suficiente pentru o performanță școlară bună per total. Astfel de relații au fost oricum destul de izolate, dominând **menționările explicite ale dezinteresului față de activitățile școlare** – pe fondul lacunelor în învățare pe care acești elevi le-au acumulat de-a lungul

anilor și în relație cu faptul că mulți dintre ei își consumă mare parte din energie și timp muncind pentru a-și câștiga existența sau pentru a-i ajuta pe părinți la activitățile gospodărești.

Deși o parte dintre elevii și părinții intervievați recunosc la nivel declarativ importanța examenului de bacalaureat și au menționat că au făcut eforturi pentru ca elevii să aibă șanse de reușită, obstacolele de tipul celor discutate în această subsecțiune au fost semnificative. Se manifestă **tendința de amânare a bacalaureatului** pentru sesiunile următoare, chiar la distanță de mai mulți ani, motivul principal fiind nevoia diplomei la locul de muncă. Însă apare întrebarea: ce procent dintre cei care au decis inițial să nu participe la examenul de bacalaureat revin mai târziu și reușesc să promoveze examenul?

În concluzie, cercetarea calitativă de față a relevat o motivație slabă a elevilor față de școală/educație, atât de tip intrinsec (de exemplu, nu regăsesc plăcere în activitățile școlare sau nu manifestă curiozitate față de ce pot să învețe la școală sau pentru continuarea studiilor după liceu), cât și de tip extrinsec (de exemplu, pentru ei, diploma de bacalaureat nu reprezintă un mijloc pentru integrarea pe piața muncii sau pentru îmbunătățirea nivelului de trai). În schimb, în general, elevii din liceele vulnerabile incluse în cercetare își direcționează resursele către treburile de acasă, către locurile de muncă actuale și/sau către obținerea atestatului profesional după absolvirea liceului. În plus, putem infera și o lipsă de speranță a profesorilor în raport cu recuperarea educațională a elevilor care ajung să nu se înscrie la examenul de bacalaureat. În acest fel, pe parcursul anilor de liceu, **prăpastia dintre cei care își încep bine parcursul educațional și cei care nu au început la fel de bine se adâncește**, ducând, în cele din urmă, la inegalitate de șanse în carieră, inegalitate ce începe odată cu neparticiparea la bacalaureat sau nepromovarea acestui examen.

Stil de viață, preocupări, interese și planuri de viitor

- Elevii care nu au participat la bacalaureat au avut oportunități reduse de a-și atinge interesele și preocupările personale prin activitățile curente, adesea muncesc, au planuri de viitor centrate pe integrarea rapidă pe piața muncii și amână obținerea diplomei de bacalaureat pentru un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Răspunsurile participanților privind stilul de viață, preocupările, interesele și planurile de viitor ale elevilor completează tabloul potențialilor factori care contribuie la decizia elevilor de a nu participa la examenul de bacalaureat imediat după absolvirea liceului. Astfel, deși se constată unele diferențe între elevii de la seral sau frecvență redusă și cei de la zi în ceea ce privește modul în care își organizează timpul, tema centrală extrasă din interviuri este **ruptura dintre pasiuni/interese, pe de o parte, și activitățile curente, profilul liceului și planurile de viitor ale elevilor, pe de altă parte**.

Elevii de la învățământul de zi își împart, în general, timpul între casă și școală, **fără prea multe oportunități de petrecere a timpului liber**, cu limitarea posibilităților de dezvoltare a unor hobby-uri. În unele cazuri izolate, elevii au putut să își urmeze într-o anumită măsură unele pasiuni sau interese care se abat de la preocupările tipice elevilor din liceele vulnerabile.

Din unele discuții cu părinții, a rezultat că, de cele mai multe ori, **nici alegerea profilului liceului nu a fost motivată de interesele sau pasiunile copiilor**, iar tiparul pare să se repete în conturarea planurilor de viitor, laitmotivul acestor planuri limitându-se la intrarea rapidă pe piața muncii. În plus, foarte puțini elevi au aspirații în ceea ce privește studiile superioare, **diploma de bacalaureat neavând astfel vreo utilitate semnificativă în planurile lor de viitor**.

Elevii de la seral și cei de la frecvență redusă sunt preocupați, în principal, de asigurarea traiului zilnic, **majoritatea dintre ei fiind deja angajați**. Pentru unii dintre aceștia absolvirea liceului este strâns legată de păstrarea actualului loc de muncă. Alții își doresc să își schimbe locul de muncă, să urmeze cursuri postliceale sau să înceapă propria afacere. O parte dintre elevii care nu au un loc de muncă stabil,

indiferent de forma de învățământ urmată, lucrează cel puțin în timpul vacanțelor pentru a câștiga bani și a-și susține familiile. Și pentru aceștia orizonturile rămân, în general, limitate la problema câștigării existenței. De asemenea, unii elevi plănuiesc să emigreze pentru a munci alături de rude deja plecate în străinătate sau, în orice caz, să câștige cât mai mulți bani.

Participarea la examenul de bacalaureat se regăsește, cel puțin declarativ, în **planul de viitor** al unor elevi și în discursul unor părinți. Dar acest viitor nu începe acum, ci într-un moment amânat, când nu este sigur dacă vor exista condiții și contexte mai bune pentru învățare decât cele din prezent, experiența arătând, în principiu, contrariul. Pe măsura trecerii timpului, pe de o parte, situația familială va deveni din ce în ce mai complexă și va solicita din ce în ce mai mult timp și resurse, iar pe de altă parte, elevilor deveniți adulți le va fi din ce în ce mai greu să revină la școală și să reia învățarea.

Încredere în sine, teamă de eșec și dificultăți emoționale

- Elevii care nu au participat la bacalaureat manifestă credințe limitative cu privire la propriile capacități de învățare, au anxietate de examen, teamă de eșec, adesea nu beneficiază de suportul consilierului școlar și decid să nu participe la bacalaureat.

Deciziile de carieră, inclusiv aceea de a participa sau nu la examenul de bacalaureat, sunt modelate nu doar de oportunitățile (sau, după caz, obstacolele) din partea mediului sau de motivația personală pe diverse direcții, ci și de credințele cu privire la propria persoană și la rezultatele posibile pe firul acelor decizii. Din discuțiile cu elevii, părinții, profesorii și directorii, a rezultat în mod consistent că **elevii se confruntă cu o încredere în sine scăzută și cu o teamă de eșec accentuată în raport cu examenul de bacalaureat.**

În cazul unor elevi, **anxietatea de examen** dobândește vădit și valențe sociale, aceștia anticipând că „se vor face de râs” dacă nu vor avea succes la bacalaureat. În cazul altora, anxietatea este alimentată în special de o **lipsă de încredere în propria capacitate de a se pregăti** suficient pentru probele de examen, în special pentru cea de matematică. Astfel, elevii, așteptându-se la un eșec sau la rezultate dezastruoase pentru propria persoană (de exemplu, etichetarea negativă de către cunoscuți sau chiar de către familie), preferă să evite examenul prin amânare sau renunțând din start la varianta unei încercări. De asemenea, o formă de evitare mai voalată poate fi **atitudinea de indiferență** față de bacalaureat, pe care o manifestă o parte dintre elevi, adesea însoțită de îndoială cu privire la valoarea educației pe piața muncii.

Un aspect notabil din perspectiva dificultăților psihologice în raport cu examenul de bacalaureat este faptul că simularea examenului de bacalaureat a avut un efect paradoxal în cazul multor elevi cuprinși în cercetarea de față. Mai exact, pentru unii elevi, **simulările nu au constituit un antrenament constructiv, ci o experiență negativă**, care le-a reîntărit elevilor convingerea că nu pot face față bacalaureatului, scăzându-le autoeficacitatea și motivația în raport cu perspectiva de a participa la examen.

Astfel de credințe limitative despre propriile capacități (de învățare, de rezolvare de probleme etc.) și despre implicațiile pe care anumite comportamente/experiențe le pot avea asupra propriei persoane pot fi formate și reîntărite sub influența mediului. **Credințele limitative cu privire la sine, lume și viitor se află inclusiv la baza unor manifestări depresive**, iar unii profesori și elevi au recunoscut și prezența unor astfel de dificultăți emoționale care, la rândul lor, pot determina absenteismul școlar sau alte comportamente sau decizii neconstructive, combinate cu lipsa suportului social și cu probleme familiale.

Credințele personale pot fi remodelate într-o direcție adaptativă și pragmatică, ceea ce deblochează resursele personale. Uneori, dar cu atât mai mult în mediile mai puțin ofertante psihologic și socio-

economic, această schimbare nu este posibilă fără un **sprijin din partea unui consilier**, iar pe fondul serviciilor de consiliere deficitare raportat la nevoile din licee (deficitul de consilieri școlari a fost menționat și explicit în unele interviuri), mulți elevi au decis să nu participe la bacalaureat.

Probleme de sănătate sau cerințe educaționale speciale (CES)

- Problemele de sănătate sau CES nu au constituit cauze semnificative de neparticipare la bacalaureat.

În majoritatea interviurilor **nu au fost evidențiate probleme de sănătate semnificative** sau care să determine neparticiparea la examenul de bacalaureat. Situațiile izolate în care a fost vorba de probleme majore de sănătate au presupus amânarea înscrierii la bacalaureat pentru sesiunea imediat următoare din toamnă, nu un abandon final.

Tema elevilor cu cerințe educaționale speciale cauzate de dizabilități nu a fost dezvoltată foarte mult în cadrul discuțiilor cu participanții la cercetare pentru că liceele au declarat că au puțini elevi din această categorie. Unii dintre aceștia au reușit să se prezinte la examenul de bacalaureat, iar majoritatea au susținut examenul pentru certificarea competențelor profesionale de nivel 4. Aceștia **au beneficiat de condiții specifice prevăzute de metodologia de organizare a examenului de bacalaureat**, prevederea aplicată cel mai frecvent fiind alocarea de timp de lucru suplimentar pentru rezolvarea probelor.

Totuși, interviurile de la unele licee au relevat **tendința părinților de a evita să îi încadreze pe copii în categoria celor cu dizabilități/CES**, de frica etichetării sau a marginalizării, ceea ce tinde să îngreuneze procesul de învățare și să crească șansele ca aceștia să acumuleze lacune și să nu poată ține pasul cu colegii lor. Astfel, lipsa certificatelor a determinat imposibilitatea alocării de personal de sprijin pe parcursul liceului (sprijinul reducându-se adesea la lucrul cu fișe adaptate la unele discipline de studiu), respectiv la imposibilitatea de a beneficia de măsurile de sprijin în desfășurarea probelor de bacalaureat.

Antecedente infracționale sau comportamente violente, neconforme cu mediul școlar

- Aceste aspecte nu se regăsesc pe lista factorilor determinanți ai neparticipării la bacalaureat.

Conform interviurilor cu participanții la cercetare, antecedentele infracționale și comportamentele violente sau nepotrivite pentru mediul școlar nu sunt caracteristici definitorii ale liceelor vizate, relațiile elevilor cu profesorii și colegii fiind satisfăcătoare. Însă au fost raportate unele cazuri de bullying, mai ales în primul an de liceu – când se pune problema integrării într-o nouă colectivitate – sau în cazul elevilor transferați din alte licee.

Caracteristicile anturajului și influența grupului de prieteni

- Rolul grupului de prieteni în deciziile cu privire la viitorul școlar și profesional este apreciat în moduri diferite de elevi, profesori, părinți.

Perspectivile referitoare la influența grupului de prieteni asupra atitudinilor față de educație sau față de examenul de bacalaureat au variat în rândul persoanelor intervievate. Majoritatea elevilor au evidențiat un scenariu de suport din partea anturajului, unii prieteni exprimând opinii pozitive cu privire la școală și constituind chiar un model pozitiv prin faptul că ei și-au obținut diploma de bacalaureat. Alți elevi au declarat că școala și examenul de bacalaureat nu reprezintă un subiect de discuție în cercurile lor, în

timp ce unul dintre elevii intervievați a recunoscut ca este posibil ca neparticiparea sa la examen să fi fost influențată de atitudinea altor colegi care au decis același lucru. De asemenea, unul dintre elevii de la seral a menționat că, deși grupul său de prieteni îl motivează să își continue educația la facultate, nu toți colegii săi au reușit să își mențină o carieră în domeniile în care sunt licențiați, iar acest lucru îi influențează și lui perspectivele de viitor.

În contrast, unii profesori apreciază că grupul de prieteni exercită influențe mai degrabă negative asupra atitudinilor elevilor în raport cu examenul de bacalaureat, având în vedere specificul adolescenței. În plus, alți profesori au discutat despre impactul negativ pe care rețelele sociale online îl au asupra atitudinilor elevilor cu privire la lume și viață.

Majoritatea părinților au susținut că grupul de prieteni nu reprezintă o influență negativă asupra participării la bacalaureat, declarațiile lor fiind concordante cu cele ale elevilor – deși unii părinți au amintit și de câteva momente în care copiii lor puteau fi atrași de către colegi, în situații conflictuale, distructive sau cu potențial deviant.

Grupul de prieteni, ca orice grup social, poate modela semnificativ atitudinile elevilor cu privire la educația lor. Aceste influențe pot fi atât constructive, cât și neconstructive și pot acționa explicit și implicit, în special cele implicite fiind foarte greu de identificat printr-o metodologie calitativă precum cea aplicată în cercetarea de față.

Alți factori individuali de influență

În urma interviurilor de pe teren, a ieșit la iveală suplimentar, situația elevilor care devin mame înainte de absolvire, acest lucru împiedicându-le să își finalizeze studiile și/sau să își obțină diploma de bacalaureat. Problema nu a fost reprezentativă pentru toate liceele incluse în cercetarea noastră, cel puțin nu din declarațiile participanților, însă este una notabilă.

3.3.4. Profilul elevului care nu a participat la bacalaureat

Cercetarea calitativă a evidențiat că neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat se asociază cu un **conglomerat de factori școlari, familiali, individuali sau de altă natură**. Însă rezultatele obținute surprind în primul rând caracteristicile regăsite în opt dintre liceele cu cele mai mari probleme de neparticipare din țară, raportat la numărul elevilor pe care i-au format. Dintr-o perspectivă științifică, **un astfel de eșantion nu este reprezentativ la nivel național** și nu putem ști dacă aceiași factori acționează la fel de puternic și asupra vieților și deciziilor de carieră ale altor elevi care nu se prezintă la examenul de bacalaureat. În plus, fiecare persoană reprezintă în sine un univers psihologic, astfel încât chiar și reperele extrase pe baza unui eșantion reprezentativ la nivel național lasă întotdeauna loc de variație individuală și incertitudine și nu pot fi valabile în totalitate, pentru fiecare membru al populației respective. Prin urmare, **desprinderea unui fir acurat, general valabil pentru toți elevii care nu participă la examenul de bacalaureat ar fi foarte greu de făcut și, probabil, mult prea imprecisă pentru un demers științific**. Ceea ce putem face, în schimb, este să ne folosim de câteva caracteristici obiective (e.g., vârstă, gen, rezultate școlare anterioare) și de cele mai pregnante relatări ale participanților la interviuri și focus grupuri pentru a construi un eșafodaj mai mult sau mai puțin valabil pentru diverși elevi care nu s-au prezentat la bacalaureat în iunie 2023.

Din punct de vedere obiectiv, distribuția elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat a fost relativ **egală între cele două genuri** (masculin și feminin), în liceele incluse în cercetarea calitativă. Per ansamblu, **majoritatea elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat au absolvit liceul**, doar un procent de 4.66% având situația neîncheiată sau fiind în situație de repetenție sau corigență, conform datelor din SIIIR de

la începutul lui iulie 2023. Vârsta medie a elevilor care nu s-au înscris la bacalaureat, proveniți din cele opt licee selectate pentru cercetarea calitativă, a fost de 32.46 ani, cu o abatere standard de 10.62 de ani, **majoritatea lor (i.e., 76.57%) având peste 20 de ani.**

Din perspectiva antecedentelor școlare, **mulți dintre elevii cuprinși în cele opt licee probabil că nu au promovat evaluarea națională** – 17.24% figurează în SIIIR cu statusul „Respins” dar, în iulie 2023, această informație lipsea pentru 75.31% dintre elevii din cele opt licee; dacă am recalcula procentul celor care nu au promovat evaluarea națională raportat la subeșantionul celor pentru care această informație a fost valabilă, am obține un procent de 69.81%. **Cei care au promovat evaluarea națională și despre care avem informații, au reușit, în general, o performanță slabă la acest examen național** – media la examen a fost de 5.78, cu o abatere standard de 0.83. În plus, mediile din clasele V–VIII existente în SIIIR sugerează că elevii din aceste opt licee vulnerabile incluse în cercetarea calitativă probabil că **în școala generală au avut o performanță în general mediocră sau slabă** – media la nivelul subeșantionului din cele opt licee a fost de 7.70, cu o abatere standard de 0.73.

Pe această schiță formată din câteva date obiective putem grefa fragmente din realitățile relatate de participanții la cercetarea calitativă, dar fără a stabili o combinație prototipică de caracteristici, trăsături și experiențe, ci reiterând sintetic o listă de aspecte plauzibile în orice combinație. Astfel, putem evidenția că elevii din liceele vulnerabile incluse în cercetarea de față, care nu au ajuns să se înscrie la examenul de bacalaureat probabil că **au avut un parcurs școlar anevoios începând chiar cu școala generală sau cu evaluarea națională și au continuat să se confrunte cu dificultăți de învățare și în timpul liceului.** Această afirmație se susține prin faptul că majoritatea elevilor din liceele cuprinse în această cercetare calitativă au o vârstă mai mare decât cea așteptată pentru finalizarea la timp, fără întârzieri, a clasei a XII-a sau a XIII-a. În plus, un laitmotiv al discuțiilor cu participanții au fost **problemele de învățare** (de exemplu, **lacunele** acumulate de-a lungul anilor; **imposibilitatea de a recupera lipsurile** în paralel cu respectarea programei de liceu; mulți elevi s-au autoapreciat ca fiind **insuficient de pregătiți pentru bacalaureat**; profesorii au remarcat **abilitățile slabe de învățare ale elevilor** și au mărturisit că le este **greu/imposibil să îi ajute mai mult**; elevii au vorbit despre **anxietatea, descurajarea și demotivarea lor în fața nivelului mult prea ridicat al cerințelor** de la școală și pentru bacalaureat, în special la matematică).

Alături de obstacolele privind învățarea pot fi adăugate diverse **caracteristici socio-economice și familiale dezavantajoase** (de exemplu, **dificultăți financiare**; necesitatea de a face naveta și **cheltuielile de transport** uneori peste bugetul familiei; **necesitatea de a lucra** pentru întreținerea propriei familii sau pentru creșterea venitului familiei de origine; necesitatea de a realiza **treburi gospodărești solicitante**; **imposibilitatea de a studia acasă în condiții optime**; climat familial tensionat sau **situații familiale dificile**; nivelul redus de educație al părinților și **implicarea deficitară în parcursul școlar al copiilor**).

În tot acest tablou școlar, socio-economic și familial, așa cum rezultă și din relatările de pe teren ale participanților, se pot strecura **absenteismul de la ore sau de la programele remediale, timpul redus pentru învățare și lipsa motivației pentru învățare, pentru obținerea diplomei de bacalaureat sau pentru continuarea studiilor după liceu.** Având în vedere procentul mic al elevilor a căror participare la bacalaureat a fost împiedicată formal de situația școlară, putem infera că, în principiu, o mare parte dintre elevii care nu s-au înscris la bacalaureat în iunie 2023 probabil că au procedat astfel în mod deliberat. De altfel, din declarațiile celor intervievați a rezultat în mod recurent că principalul obiectiv al majorității elevilor cuprinși în cercetarea calitativă are legătură cu **asigurarea rapidă a unei poziții pe piața muncii** (la locul de muncă actual sau din perspectiva unei angajări imediate după finalizarea liceului), prin absolvirea liceului sau prin obținerea unui atestat profesional, **dar nu prin intermediul diplomei de bacalaureat.**

În concluzie, deși nu putem contura cu încredere un profil valid al elevului care nu a participat la bacalaureat în iunie 2023, putem evidenția că **parcursul școlar problematic începând chiar cu școala generală, lacunele educaționale serioase, autoeficacitatea scăzută în raport cu învățarea și cu examenul de bacalaureat, canalizarea resurselor personale preponderent pentru gestionarea dificultăților socio-economice, suportul deficitar al familiei în sfera educațională, lipsa motivației școlare/academice și reorientarea motivației către asigurarea rapidă a unui mijloc de câștigare a traiului (fie prin menținerea actualului loc de muncă, fie prin obținerea unui loc de muncă imediat după absolvirea liceului)** sunt caracteristici plauzibile pentru a descrie elevii care optează pentru renunțarea la diploma de bacalaureat sau amânarea examenului de bacalaureat.

3.3.5. Perspective de viitor ale elevilor care nu au participat la bacalaureat

Așteptări și planuri de viitor

- Elevii care nu au participat la examenul de bacalaureat își doresc integrarea rapidă pe piața muncii. Obținerea diplomei de bacalaureat rămâne planificată ca posibilitate pentru viitor.

Datele de cercetare colectate evidențiază că elevii găsesc soluții conjuncturale în ceea ce privește parcursul profesional viitor.

Cele mai frecvente aspirații în rândul absolvenților de la învățământul de zi țin de **găsirea unui loc de muncă**, imediat după finalizarea studiilor, fie în domeniul în care s-au pregătit pe parcursul liceului, fie în alte domenii. Mulți dintre aceștia intenționează să plece în străinătate pentru a-și găsi un loc de muncă. Pentru aceasta, elevii apreciază că diploma de absolvire a liceului și certificatul de competențe profesionale sunt condiții absolut necesare.

Mulți elevi de la seral sau de la frecvență redusă **sunt deja angajați**, urmând cursurile liceale pentru a obține diploma de absolvire și nu neapărat diploma de bacalaureat care, în general, nu este solicitată la locul de muncă actual.

În rândul multor elevi care nu au participat la bacalaureat există **perspectiva plecării în străinătate** pentru a-și găsi un loc de muncă, considerând că diplomă de bacalaureat nu le este necesară.

Unii dintre absolvenți se gândesc și la **continuarea studiilor** în cadrul școlilor postliceale, chiar dacă nu au obținut diploma de bacalaureat.

Alți elevi au declarat că în viitorul pe termen mediu sau lung **își doresc să obțină și diploma de bacalaureat** – la sesiunea din toamnă sau în anii următori, fie pentru că unii angajatori o solicită, fie în perspectiva unei posibile înscrieri la facultate.

Rolul educației pentru succesul în viață și importanța acordată bacalaureatului

- La nivel declarativ, elevii care nu au participat la bacalaureat și părinții lor susțin rolul educației pentru a reuși în viață și cei mai mulți dintre ei își exprimă dorința de a obține diploma de bacalaureat într-un viitor mai clar sau mai incert definit.

Educația este valorizată la modul teoretic, în special de către părinții intervievați, care consideră că succesul în viață presupune și valori precum respect, implicare, responsabilitate și multă muncă.

Majoritatea elevilor sunt de acord și ei că școala are un rol destul de important, însă menționează de asemenea și alți factori, precum motivația pentru reușită și determinarea în depășirea obstacolelor.

Cu referire la importanța acordată bacalaureatului, unii dintre elevi și unii dintre părinți consideră că **diploma de bacalaureat poate constitui o cale către succesul social și profesional**, oferindu-le un statut social mai bun, posibilități de angajare și remunerare superioare și, eventual, posibilități de continuare a studiilor în învățământul universitar.

Profesorii menționează că elevii sunt orientați mai degrabă pragmatic către modalități de finalizare a studiilor liceale mai facile și în acord cu alegerile lor de viitor; din această perspectivă, diploma de bacalaureat nu este absolut necesară pentru integrarea pe piața muncii (*“Dacă nu am nevoie de bacalaureat pentru angajare, de ce să dau examenul?”* - focus-grup profesori).

3.4. Măsuri de sprijin implementate de licee în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat

Directorii și profesorii au declarat că, de regulă, **participarea la bacalaureat este abordată în documentele strategice ale școlii**: planurile de dezvoltare instituțională, documentele realizate la nivelul comisiei diriginților, analizele de nevoi realizate periodic la nivelul unităților de învățământ. Cel mai frecvent se fac referiri la obiectivele strategice, concretizate în ținte de promovare a examenului de bacalaureat și la măsurile întreprinse pentru atingerea acestora. Ținta de creștere progresivă a participării la examen nu a fost atinsă în multe licee.

Majoritatea directorilor menționează că în liceele pe care le conduc au fost aplicate diverse **modalități de sprijin pentru elevii în risc de neparticipare la bacalaureat**, precum:

➤ **activități de conștientizare și motivare pentru participarea la bacalaureat:**

- încurajarea elevilor pentru înscrierea la examenul de Bacalaureat, sprijin și comunicare permanentă cu elevii din anii terminali;
- activități de conștientizare și motivare pentru participare, destinate elevilor și părinților acestora, desfășurate în special de către diriginții claselor terminale, care se consideră “*în prima linie*” a pregătirii examenului; în unele licee, consilierii școlari au fost implicați în astfel de activități, însă rolul acestora pare a fi mai degrabă secundar în relația cu elevii și părinții lor;
- intensificarea de către diriginți, a comunicării cu părinții elevilor din clasele terminale, folosind modalități de comunicare diverse: ședințe, discuții la școală, dar și grupuri de Whatsapp; temele cel mai frecvent abordate în discuțiile cu aceștia au fost: prezența la ore, ca o condiție importantă pentru pregătirea examenului; evitarea corigențelor pentru a putea obține certificatul de absolvire; monitorizarea situației ca predictor al succesului la examen;
- continuarea comunicării, după prima sesiune a bacalaureatului, cu elevii care doresc să se înscrie la sesiunea de toamnă a examenului.

➤ **activități remediale și activități de pregătire pentru bacalaureat**

- activități remediale organizate în cadrul unor proiecte, pentru disciplinele care fac obiectul examenului de bacalaureat (proiectul ROSE fiind cel mai frecvent menționat);
- activități de pregătire pentru bacalaureat organizate în cadrul orelor de la disciplinele de examen, în orarul școlar;
- activități de pregătire suplimentară pentru bacalaureat, organizate, în general, în afara programului școlar, inclusiv sâmbăta.

Toate liceele participante la cercetare au menționat **implicarea în proiectul ROSE** și au apreciat rolul de sprijin al acestuia la nivelul pregătirii pentru bacalaureat. Aspectele pozitive legate de participarea la acest proiect, menționate cel mai frecvent, au fost: includerea elevilor de la seral sau frecvență redusă în

activitățile de pregătire, organizarea unei sesiuni de simulare în avans față de simularea organizată la nivel național, experiențele pozitive de lucru cu elevii, realizarea de activități remediale, ore de pregătire suplimentară la fiecare disciplină de bacalaureat, pentru care profesorii au putut fi remunerați.

În general, conform declarațiilor profesorilor, activitățile de pregătire pentru bacalaureat **s-au intensificat după simulări**, în scopul îmbunătățirii pregătirii elevilor.

Cele mai multe activități remediale s-au desfășurat la disciplinele limba și literatura română și matematică. Proba 3, la alegerea elevilor, este mai puțin menționată și, deseori, alegerea acesteia reprezintă opțiunea unei clase întregi, tocmai pentru a se putea programa mai ușor activitățile remediale.

Participarea elevilor la activitățile remediale și de pregătire pentru bacalaureat a fost scăzută, conform opiniilor tuturor actorilor intervievați; cauzele cel mai frecvent invocate sunt legate de **difficultățile de transport** (în special necorelarea orarelor acestor activități cu cele ale mijloacelor de transport disponibile, lipsa resurselor financiare pentru asigurarea transportului), de **programul de la locul de muncă** (în special în cazul elevilor de la seral și frecvență redusă) și de **încărcarea cu sarcinile gospodărești**. Dincolo de aceste bariere obiective, cercetarea a conturat o cauză consistentă de neparticipare a elevilor la activitățile remediale și de pregătire, și anume, **lipsa de adaptare a programelor de pregătire la nivelul competențelor elevilor**. Elevii au apreciat că aceste activități s-au desfășurat în stilul de predare de la clasă, fără a ține cont de nivelul lor de pregătire, de nevoile lor specifice.

Deși rezultatele la simulare au fost în general slabe și reclamau implementarea unor **planuri individualizate de învățare**, acestea **nu au fost menționate** în discuțiile cu actorii școlii ca instrumente de lucru frecvente în activitatea cu elevii în risc de neparticipare la bacalaureat.

Măsurile de sprijin nu au funcționat eficient pentru îmbunătățirea ratei de participare la bacalaureat, întrucât **nu s-a acționat integrat, la nivelul cauzelor multiple de vulnerabilitate în care se află elevii și familiile lor**, de exemplu prin acoperirea prealabilă și integrală a costurilor de transport, asigurarea unei mese calde, individualizarea formelor de pregătire remedială sau pentru bacalaureat, motivarea și mobilizarea elevilor prin activități de consiliere, inclusiv cu părinții.

4. Nevoi și propuneri de intervenție în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat

Intervenții necesare la nivelul familiei

- **Sprijin financiar și material pentru susținerea cheltuielilor aferente participării copiilor la educație**, pentru familiile dezavantajate socio-economic.
- **Sprijin financiar pentru susținerea meditațiilor elevilor**, pentru familiile care se confruntă cu dificultăți financiare.
- **Asigurarea personalului necesar pentru sprijinul și asistența familiilor și elevilor în risc de neparticipare la educație**, la nivelul autorităților locale, în special în comunitățile defavorizate.
- **Activități de educație parentală** – conștientizarea familiilor cu privire la rolul și importanța școlii/educației pentru viitorul copiilor, și a BAC-ului în special.

Intervenții necesare la nivelul școlii

- Implementarea de **activități de conștientizare cu privire la importanța susținerii examenului de bacalaureat și implicare a cadrelor didactice în motivarea elevilor pentru participarea la examen**, derulate începând cu clasa a XI-a. **Creșterea rolului consilierului școlar** și a implicării acestuia în activitățile de motivare a elevilor în risc de neparticipare la bacalaureat, prin consiliere și orientare profesională individualizată, pentru elevii din anul terminal și prin activități de consiliere pentru părinții elevilor.
- Implementarea de **programe de educație remedială** pe tot parcursul liceului, începând cu clasa a IX-a, în vederea reducerii lacunelor în învățare cu care ajung elevii în licee.
- **Proiectarea activităților remediale și a celor de pregătire pentru bacalaureat**, adecvate nivelului de competențe al elevilor (implementarea unor planuri individualizate de învățare evaluate pe baza unui set de indicatori de performanță și elaborate prin implicarea elevilor).
- Identificarea unor **măsuri de motivare a profesorilor** pentru implicarea acestora în susținerea programelor și activităților de educație remedială și de pregătire pentru bacalaureat.
- Asigurarea unei **mese calde** pentru elevii care participă la programe remediale și de pregătire pentru bacalaureat, derulate în afara orarului școlar.
- **Dezvoltarea în rândul elevilor, a sentimentului de apartenență la comunitatea liceului și creșterea nivelului de integrare a acestora în mediul școlar**, prin: organizarea de activități

extrașcolare pentru elevi, formarea cadrelor didactice pentru o abordare empatică și prietenoasă a elevilor, o relație de parteneriat cu elevul, cultivarea spiritului de echipă în rândul elevilor etc.

- Asumarea la nivelul organizației școlare a unor **obiective și ținte** de atins cu privire la participarea și succesul elevilor la examenul de bacalaureat, **monitorizate în baza unor indicatori de performanță**, incluși în documentele manageriale ale liceului.
- **Colaborarea cu angajatorii elevilor** care lucrează, pentru a li se oferi zile libere pe durata susținerii examenului de bacalaureat.
- **Corelarea directă a ofertei școlii cu piața locală a muncii**, în vederea atragerii elevilor către parcursuri școlare cu finalitate ocupațională.
- Organizarea de **schimburi de experiență și parteneriate** cu licee similare, dar care au procent de promovare mare la bacalaureat.

Intervenții necesare la nivelul comunității

- Asigurarea **personalului necesar pentru sprijinul și asistența familiilor și elevilor în risc de neparticipare** la educație (în special a celor care provin din medii defavorizate socio-economic, cu părinți plecați la muncă în străinătate, cu situații de violență în familie, implicați în activități lucrative de la vârste mici etc.).
- Asigurarea condițiilor de **transport școlar gratuit sau decontat integral și la timp**, pentru elevii navetiști (cu domiciliu în alte localități decât liceul), utilizarea de microbuze pentru transport școlar local, adaptat la programul școlar, acolo unde nu există modalități de transport public.
- Implicarea poliției în derularea de **programe de informare/prevenție** desfășurate la nivelul școlilor, pe tema siguranței în școli, a prevenirii și combaterii violenței, a consumului de substanțe psihoactive, a conștientizării efectelor comportamentelor neadecvate.

Intervenții necesare la nivel național

- Implementarea de **programe naționale de educație remedială** pe tot parcursul liceului și de **programe de pregătire pentru bacalaureat**, în cadrul cărora să se asigure și **remunerarea activităților suplimentare** desfășurate de profesori.
- Asigurarea necesarului de **consilieri școlari** la nivelul liceelor, care să îi sprijine pe elevi în orientarea în carieră și în pregătirea psiho-emoțională pentru bacalaureat.
- Asigurarea unei **mese calde** pentru liceeni, în special pentru cei care provin din familii dezavantajate socio-economic și participă la programele de educație remedială și/sau de pregătire pentru bacalaureat.
- Acordarea unui **sprijin financiar** sub formă de tichete, pentru acoperirea costurilor cu pregătirea particulară pentru bacalaureat (meditații), a elevilor aflați în risc școlar, proveniți din familii dezavantajate socio-economic.

- **Modificarea ROFUIP** în scopul de a oferi școlilor instrumentele prin care să promoveze și să impulsioneze participarea școlară, să controleze absenteismul, inclusiv să promoveze participarea la examenul de bacalaureat.
- Modificări la nivelul proiectării bacalaureatului, cu **stabilirea mediei minime la 5** (în loc de 6).
- **Revizuirea programelor școlare de liceu**, simplificarea, adaptarea lor pentru elevii care sunt înscriși la licee tehnologice și care intră în clasa a IX-a cu lacune mari în învățare, fără achiziția competențelor din programele școlare de gimnaziu, deseori fără abilitățile de bază.
- Introducerea **bacalaureatului diferențiat la liceele tehnologice**, prin posibilitatea elevilor de la liceele tehnologice de a opta pentru o **disciplină/modul de specialitate** ca probă de examen, în locul unei discipline teoretice.
- **Flexibilizarea listei disciplinelor de bacalaureat**, prin posibilitatea de a alege din mai multe discipline studiate de elevi pe parcursul liceului, în funcție de interese, nevoi, motivații.
- **Renunțarea la probe de bacalaureat similare pentru diferite profiluri de licee** și simplificarea consistentă a programelor de bacalaureat pentru matematică și pentru limba și literatura română, prin orientarea probelor către **aspecte practice, aplicative** la liceele tehnologice, renunțarea la abordările pur teoretice, **adaptarea în funcție de numărul de ore alocat studiului acestor discipline prin planurile cadru**.
- **Regândirea rolului diplomei de Bacalaureat** pentru parcursul școlar și profesional viitor ale absolvenților de liceu.
- Organizarea unui **program la nivel național** de promovare a importanței diplomei de bacalaureat, de motivare pentru participarea la examenul de bacalaureat.
- **Recunoașterea efortului depus de profesorii** care lucrează cu elevii în risc și care reușesc să obțină progrese școlare consistente.

5. Concluzii

Dimensiunea de cercetare I:

Analiza datelor statistice cu privire la neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023

Forma de învățământ, filiera, mediul în care funcționează liceul, genul, vârsta și, probabil, în mod special, parcursul educațional anterior constituie factori care contează atunci când se pune problema identificării elevilor care nu au participat la bacalaureat în iunie 2023.

În varianta cea mai sintetică a concluziilor susținute de analiza statistică, am putea spune că **elevii care au un parcurs educațional problematic** (e.g., nu trec de evaluarea națională; ajung să urmeze studiile la seral; rămân/ajung elevi la o vârstă mai înaintată decât cea așteptată în absența unor sincope educaționale; ajung să urmeze filiera tehnologică și nu pe cea teoretică) tind să nu participe la examenul de bacalaureat.

Capacitatea slabă a modelelor de a detecta elevii care nu s-au înscris la bacalaureat sau care au absentat de la cel puțin o probă poate fi explicată nu doar printr-un argument statistic (i.e., faptul că au fost mult mai mulți elevi prezenți la bacalaureat decât elevi care nu s-au înscris sau care au lipsit de la bacalaureat), ci și prin faptul că **e posibil ca neparticiparea la bacalaureat să fie explicată și de alți factori care nu au fost surprinși în cercetarea de față.**

Dimensiunea de cercetare II:

Rezultate ale cercetării calitative

Subdimensiunea de cercetare:

3.2.1. Participarea la sesiunea de simulare bacalaureat 2023

Numărul de participanți la simularea examenului din 2023 **a fost mult mai redus în rândul elevilor care au urmat forma de învățământ la seral sau la frecvență redusă**, decât în rândul celor de la zi.

Decizia elevilor de a nu participa la simulare este determinată de **multiple aspecte**: hotărârea de a nu se înscrie la bacalaureat, aprecierea subiectelor ca fiind dificile, teama de eșec și lipsa încrederii în pregătirea și abilitățile proprii.

Participarea elevilor la simulare a fost diferită în funcție de disciplinele de examen, fiind **influențată de percepțiile elevilor cu privire la dificultatea subiectelor, abilitățile individuale și pregătirea pentru respectivele discipline.**

Astfel, **absenteismul la proba de matematică** din cadrul simulărilor a fost mai ridicat, comparativ cu celelalte probe de examen.

Profesorii apreciază că rezultatele la simulări sunt, de obicei, previzibile în raport cu nivelul de pregătire al elevilor și constituie predictorii relevanți pentru rezultatele la bacalaureat. De asemenea, recunosc utilitatea acestor evaluări.

Elevii declară că rezultatele slabe de la simulare, concomitent cu așteptările negative în raport cu posibilitatea de a recupera lacunele și de a atinge nivelul de cunoștințe solicitate pentru bacalaureat i-au determinat să nu participe la examen.

Absenteismul ridicat de la școală și de la orele de pregătire suplimentară și **eșecul în implementarea planurilor individualizate de învățare** afectează, de asemenea, semnificativ participarea la examenul de bacalaureat.

Subdimensiunea de cercetare:

3.2.2. Participarea la prima sesiune de bacalaureat 2023 în cele opt licee

Liceele incluse în cercetare înregistrează **ponderi mari de neparticipare la bacalaureat**, care variază de la un liceu la altul, în funcție de caracteristicile situațiilor de neparticipare.

Participarea scăzută la bacalaureat reprezintă o **continuare a unei tendințe înregistrate pe parcursul ultimilor ani**, în cadrul liceelor incluse în cercetarea calitativă.

La liceele investigate, s-au înscris la bacalaureat **puțini elevi din generațiile anterioare**. La elevii din generația curentă a fost identificată și **practica amânării bacalaureatului pentru anii următori sau a susținerii probelor rând pe rând**, în sesiuni diferite.

Elevii de la **formele alternative de organizare** (seral, frecvență redusă) **participă în ponderi foarte reduse** la examenul de bacalaureat.

Actorii școlari au identificat o serie de **noi grupuri de risc** cu privire la neparticiparea la examenul de bacalaureat: **remigranții, elevii care vin în liceu din școlile profesionale, elevele care au copii**.

Subdimensiunea de cercetare:

3.2.3. Participarea la examenul de certificare a competențelor profesionale 2023

Majoritatea absolvenților de liceu tehnologic, indiferent de forma de învățământ, **participă la examenul de certificare a competențelor profesionale**, considerat util în perspectiva integrării imediate pe piața muncii.

Elevii sunt **mai puțin motivați de obținerea diplomei de bacalaureat**, dar au nevoie de cea de absolvire a liceului și de certificatul de calificare profesională, solicitate cel mai adesea de angajatori.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.1. Factori școlari care influențează neparticiparea

Absenteismul este un fenomen destul de prezent în rândul elevilor aflați în risc. Absența de la ore este însoțită de absența de la programele remediale și de pregătire pentru bacalaureat și **se corelează direct cu neparticiparea la examenul de bacalaureat**.

În timp ce profesorii semnalează că frecvența școlară a elevilor necesită o susținere mai puternică prin **regulamentele școlare** și o responsabilizare mai puternică a părinților, **elevii și părinții lor consideră că au nevoie de mai mult sprijin** pentru depășirea situațiilor problematice care conduc la absenteism.

Dificultățile legate de transportul școlar sunt frecvente, iar acestea duc la probleme privind participarea la activitățile școlare, remediale și de pregătire pentru bacalaureat, cu efecte asupra participării la examenul final.

Mulți dintre elevii liceelor cu rezultate slabe la bacalaureat intră în clasa a IX-a cu medii foarte mici, **cu mari lacune în învățare, cu abilități și rutine reduse de a învăța**. Pe parcursul liceului, în condițiile unui curriculum complex și învechit, centrat pe conținuturi, lacunele sunt dificil de recuperat, progresul în învățare este lent, iar situațiile de neparticipare la bacalaureat sunt multiple. Profesorii accentuează **nevoia regândirii bacalaureatului în forme mai flexibile, mai adaptate profilurilor liceelor și nevoilor elevilor**.

Practicile de încurajare a neparticipării la bacalaureat a elevilor în risc nu sunt frecvent prezente și recunoscute. În câteva situații, unii elevi și chiar profesori au menționat **diferite contexte de descurajare sau chiar de împiedicare** a participării la bacalaureat a elevilor cu șanse reduse de promovare.

Pandemia și școala la distanță, greva profesorilor, dar și **structura modulară a anului școlar** au fost semnalate ca având efecte negative asupra participării elevilor la bacalaureat.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.2. Factori familiari care influențează neparticiparea

Fenomenul de neparticipare a elevilor la bacalaureat derivă dintr-o multitudine de factori, între care **precaritatea socio-economică a familiilor are un rol determinant**. Influența acestui factor se manifestă în planul **accesului și participării școlare**, al **implicării și motivației pentru școală**, dar și al **climatului familial și bunăstării socio-emoționale** a elevilor.

Nivelul redus de educație al părinților și implicarea deficitară în parcursul școlar al copiilor reprezintă **factori** care contribuie la **creșterea riscului de dezangajare școlară** a acestora și de **neparticipare la bacalaureat**.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.3. Factori individuali care influențează neparticiparea

Cercetarea calitativă realizată de noi a relevat o **motivație slabă a elevilor față de școală/educație** – elevii care nu se înscriu la examenul de bacalaureat nu demonstrează o motivație pentru învățare **nici de tip intrinsec, nici de tip extrinsec**.

Profesorii, la rândul lor, denotă o motivație deficitară în procesul didactic, pe fondul neputinței sau, în unele situații, chiar al unei atitudini cinice în raport cu recuperarea educațională a elevilor.

Părinții trăiesc **regretul că nu își pot sprijini mai mult copiii**.

Deși se constată unele diferențe între elevii de la seral sau frecvență redusă și cei de la zi în ceea ce privește modul în care își organizează timpul, tema centrală extrasă din interviuri este **ruptura dintre pasiuni/interese, pe de o parte, și activitățile curente, profilul liceului și planurile de viitor ale elevilor, pe de altă parte**. La aceasta se adaugă **aspirații educaționale scăzute**, în favoarea unor perspective care au în centru asigurarea rapidă a mijloacelor pentru câștigarea existenței.

Dificultățile psihologice ale elevilor asociate cu învățarea, cu propriile perspective de carieră sau anumite probleme de viață (e.g., credințe limitative cu privire la sine și la ceilalți, anxietate, încredere în sine scăzută, autoeficacitate scăzută) sunt abordate deficitar sau chiar deloc. Elevii nu primesc suficiente întăriri pozitive din partea profesorilor sau a părinților, iar **serviciile de consiliere din licee sunt deficitare raportat la nevoile reale ale elevilor și profesorilor.**

În urma cercetării calitative implementate, **este dificil să apreciem în ce măsură și în ce direcție grupul de prieteni influențează atitudinile elevilor** cu privire la educație și la examenul de bacalaureat.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.4. Profilul elevului care nu a participat la bacalaureat

Cercetarea calitativă a evidențiat că neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat se asociază cu un **conglomerat de factori școlari, familiali, individuali sau de altă natură.**

Complexitatea legăturilor dintre aceștia, la pachet cu metodologia cercetării calitative fac dificilă desprinderea unui unic profil valid.

De aceea, am încercat, în schimb, să ne folosim de **câteva informații obiective** (e.g., vârstă, gen, rezultate școlare anterioare) **și de cele mai pregnante relatări ale participanților** la interviuri și focus grupuri pentru a construi un eșafodaj mai mult sau mai puțin valabil pentru diversitatea elevilor care nu se prezintă la examenul de bacalaureat.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.5. Perspective de viitor ale elevilor care nu au participat la bacalaureat

Elevii care nu au participat la examenul de bacalaureat își doresc **integrarea rapidă pe piața muncii.**

Obținerea **diplomei de bacalaureat** rămâne planificată ca **posibilitate pentru viitor.**

La nivel declarativ, elevii care nu au participat la bacalaureat și părinții lor **susțin rolul educației pentru a reuși în viață** și, cei mai mulți dintre ei, își exprimă **dorința de a obține diploma de bacalaureat într-un viitor mai clar sau mai incert definit.**

Subdimensiunea de cercetare:

4. Măsuri de sprijin implementate de licee în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat

Documentele strategice ale liceelor incluse în cercetare **adreasează problema participării la bacalaureat.**

De asemenea, **au fost implementate diverse modalități de sprijin** pentru elevii în risc de neparticipare la bacalaureat.

Măsurile de sprijin nu au funcționat, însă, eficient pentru îmbunătățirea ratei de participare la bacalaureat. Explicația poate fi faptul că **nu s-a acționat integrat, la nivelul cauzelor multiple de vulnerabilitate** în care se află elevii și familiile lor.

6. Recomandări

Dimensiunea de cercetare I:

Analiza datelor statistice cu privire la neparticiparea elevilor la examenul de bacalaureat 2023

Realizarea unor cercetări cantitative care să permită construirea unor **modele statistice bazate și pe alți factori (psihologici, sociali, educaționali)**.

*O sursă de inspirație pentru proiectarea cercetărilor viitoare privind explicarea fenomenului de neparticipare la bacalaureat poate fi cercetarea calitativă regăsită în capitolul următor al raportului „Neparticiparea elevilor de liceu la examenul de bacalaureat – sesiunea iunie 2023”.

Sușinerea **introducerii în fluxul științific internațional a cercetărilor care vizează neparticiparea elevilor din România la examenele naționale**. Deși nu sugerăm neapărat realizarea unor studii internaționale (acestea fiind greu de implementat), discuțiile din literatura științifică de top și rezultatele cercetărilor din alte colțuri ale lumii pot aduce noi perspective teoretice, metodologice și/sau intervenționale care s-ar putea dovedi utile și în România – dar același lucru e valabil și invers. În definitiv, citările sunt o modalitate de a semnaliza în mod direct conexiunile dintre idei și rezultate, iar aceste conexiuni pot lua o altă formă decât cele bazate pe o simplă muncă de documentare.

Dimensiunea de cercetare II:

Rezultate ale cercetării calitative

Subdimensiunea de cercetare:

3.2.1. Participarea la sesiunea de simulare bacalaureat 2023

Decalarea cu câteva luni a examenului de simulare, astfel încât elevii să aibă mai mult timp pentru recuperarea pierderilor de învățare, iar profesorii să implementeze programe remediale corelate cu planurile individualizate de învățare, **este o recomandare formulată de cadrele didactice**.

Această recomandare ar putea să funcționeze din perspectiva **schimbării de perspectivă** pe care elevii cu lacune mai serioase o au asupra examenului de simulare. Dacă orizontul de timp până la bacalaureat se mărește și dacă rezultatul la simulare este urmat de un plan de acțiune în care și elevii și cadrele didactice să aibă încredere, experiența simulării poate să fie considerată mai ușor parte din **practica deliberată** necesară pentru promovarea examenului de bacalaureat (nu un motiv de descurajare).

Subdimensiunea de cercetare:

3.2.2. Participarea la prima sesiune de bacalaureat 2023 în cele opt licee

Realizarea unor **programe remediale mai consistente și atractive** pentru elevii care provin din învățământul profesional și pentru cei care învață la seral sau cu frecvență redusă.

Introducerea unor **programe speciale** pentru a-i ajuta pe **elevii remigrați să se reintegreze mai ușor** (de ex., programe de recuperare, de limbă sau culturale).

Sprijin și intervenții dedicate tinerelor care devin mame în timpul liceului (de ex., suport psihologic și/sau medical, măsuri financiare, orar școlar adaptat sau spații în incinta liceului configurate pentru nevoile lor).

Servicii de consiliere în carieră mai extinse și mai accesibile pentru toate categoriile de elevi, acordându-se o atenție sporită celor care prezintă o situație școlară problematică.

● **Subdimensiunea de cercetare:**
3.2.3. Participarea la examenul de certificare a competențelor profesionale 2023

Eficientizarea serviciilor de consilierea în carieră din liceele tehnologice. Decizia de a nu considera diploma de bacalaureat un obiectiv central poate să ducă la pierderea unor oportunități de carieră și la inegalitate de șanse pe piața muncii. În special adolescenții, aflați într-un proces intensiv de construire și deconstruire a propriei identități, pot avea de suferit dacă iau în mod superficial o astfel de decizie cu impact major asupra propriei vieți. În alte cazuri, decizia unei integrări rapide pe piața muncii, prin intermediul certificatului de calificare, poate fi cea mai potrivită. Dar **astfel de decizii, pentru a fi asociate cu o stare generală de bine, necesită abilități specifice de dezvoltare a carierei**, pe care elevii și le pot însuși în interacțiunile mai consistente cu un consilier.

● **Subdimensiunea de cercetare:**
3.3.1. Factori școlari care influențează neparticiparea

Organizarea de **programe la nivel național/la nivelul liceelor de promovare a importanței diplomei de bacalaureat**, de motivare pentru participarea la examenul de bacalaureat, adresate elevilor și părinților lor;

Implementarea de **programe de educație remedială pe tot parcursul liceului**, începând cu clasa a IX-a, în vederea reducerii lacunelor în învățare cu care ajung elevii în licee;

Utilizarea de **planuri individuale de învățare pentru elevii aflați în risc**, în vederea sprijinirii parcursului lor școlar, inclusiv a pregătirii pentru examenul de bacalaureat;

Asigurarea condițiilor de **transport școlar gratuit/ decontat integral și la timp**; utilizarea de microbuze pentru transport școlar local, adaptat la programul școlar, acolo unde nu există modalități de transport public;

Asigurarea condițiilor de remunerare/valorizare a **activităților remediale și de pregătire pentru bacalaureat** desfășurate de profesori;

Asigurarea necesarului de consilieri școlari la nivelul liceelor, care să îi sprijine pe elevi în orientarea în carieră și în pregătirea psiho-emoțională pentru bacalaureat;

Asigurarea unei **mese calde** pentru liceeni, în special pentru cei care provin din familii dezavantajate socio-economic și participă la programele de educație remedială și/sau de pregătire pentru bacalaureat;

Modificarea ROFUIP în scopul de a oferi școlilor instrumentele prin care să promoveze și să impulsioneze participarea școlară, să controleze absenteismul, inclusiv să promoveze participarea la examenul de bacalaureat;

Revizuirea programelor școlare de liceu, simplificarea, adaptarea lor pentru elevii care sunt înscriși la licee tehnologice și care intră în clasa a IX-a cu lacune mari în învățare, fără competențele din programele școlare de gimnaziu, deseori fără abilitățile de bază;

Introducerea **bacalaureatului diferențiat la liceele tehnologice**, prin posibilitatea elevilor de la liceele tehnologice de a opta pentru o **disciplină/modul de specialitate** ca probă de examen, în locul unei discipline teoretice;

Flexibilizarea listei disciplinelor de bacalaureat, prin posibilitatea de a alege din mai multe discipline studiate de elevi pe parcursul liceului, în funcție de interese, nevoi, motivații;

Corelarea și echivalarea nivelului de dificultate a probelor de bacalaureat între diferite discipline de studiu;

Renunțarea la probe de bacalaureat similare pentru diferite profiluri de licee și simplificarea consistentă a programelor de bacalaureat pentru matematică și pentru limba și literatura română, prin orientarea probelor către **aspecte practice, aplicative** la liceele tehnologice, renunțarea la abordările pur teoretice, **adaptarea în funcție de numărul de ore alocat studiului acestor discipline prin planurile cadru**;

Regândirea rolului diplomei de Bacalaureat pentru parcursul școlar și profesional viitor ale absolvenților de liceu;

Implementarea unor măsuri de recunoaștere și valorizare a efortului depus de profesorii care lucrează cu elevii în risc, care reușesc să determine progres școlar consistent la nivelul acestora.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.2. Factori familiari care influențează neparticiparea

Sprijin financiar pentru familiile dezavantajate socio-economic, în vederea susținerii cheltuielilor necesare participării elevilor la educație și promovării examenului de bacalaureat:

- **transport școlar** (transport școlar gratuit în baza carnetului de elev, decontarea integrală și la timp a transportului elevilor navetiști, microbuze pentru transportul școlar local având un orar adaptat la programul școlar, acolo unde nu există modalități de transport în comun);
- **hrană/masă caldă**, în special pentru elevii care participă la activități remediale sau de pregătire suplimentară pentru bacalaureat;
- **rechizite**;
- **pregătire remedială și suplimentară pentru bacalaureat** (meditații sau altă formă de sprijin).

Colaborarea cu autoritățile locale sau județene în vederea **asigurării personalului specializat pentru asistența familiilor și elevilor în risc de neparticipare la educație** (în special a celor care provin din medii defavorizate socio-economic, cu părinți plecați la muncă în străinătate, cu situații de violență în familie, implicați în activități lucrative de la vârste mici etc.).

Implementarea unor **activități de informare, conștientizare și consiliere a elevilor și a părinților**, cu privire la:

- rolul și importanța educației școlare și a bacalaureatului pentru parcursul educațional și profesional al elevilor;
- condițiile și demersurile necesare pentru înscrierea elevilor la bacalaureat;
- oportunitățile de continuare a studiilor și de dezvoltare profesională a elevilor și pașii necesari pentru urmarea diferitelor trasee educaționale și profesionale – consiliere și orientare profesională și de carieră (prin implicarea consilierului școlar) pentru luarea unor decizii informate cu privire la viitor.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.3. Factori individuali care influențează neparticiparea

Coaching pentru profesori, într-o paradigmă susținută de dovezi științifice. Intervențiile la nivelul profesorilor pot fi mai eficiente (și din punct de vedere al efectelor, și din punct de vedere al costurilor) decât cele la nivelul elevilor. Profesorii lucrează săptămânal cu elevii, având astfel ocazia să lege o relație pozitivă cu aceștia. De asemenea, în general, chiar la nivelul întregii comunități, sunt percepuți ca fiind figuri de autoritate, adică au puterea de a deveni modele pentru elevi și chiar pentru părinți. În plus, profesorii constituie elementul de legătură între școală, elevi și părinți. Cu alte cuvinte, **atunci când profesorii dețin și pun în aplicare competențele psihologice și pedagogice potrivite și atunci când ei îșiși au o motivație optimă în procesul didactic, pot influența semnificativ viețile multor elevi doar în timpul interacțiunilor obișnuite de la școală și cu părinții.**

Din punct de vedere psihologic și educațional pot fi găsite mai multe pârghii pentru dezvoltarea unor intervenții care să adreseze probleme precum cele evidențiate în acest subcapitol. De exemplu, **psihologia pozitivă aplicată în educație** a acumulat până în prezent o susținere științifică destul de consistentă. De asemenea, pentru exemplificare, mergând doar pe firul autoeficacității, pot fi găsite destul de multe metode de intervenție, având în vedere că autoeficacitatea este alimentată de patru surse principale (experiențele de succes personal, persuasiunea socială, învățarea prin observație de la modelele similare și starea emoțională). Însă, în general, având în vedere diversitatea factorilor – chiar doar a celor individuali – care contribuie la neparticiparea elevilor la examenele naționale, pare să fie valabilă **recomandarea ca o echipă interdisciplinară formată din psihologi, specialiști în științele educației și sociologi să se ocupe de proiectarea programelor de intervenție.**

Îmbunătățirea serviciilor de consiliere psihologică și în carieră din licee. Consilierii școlari sunt specialiștii care dețin competențele specifice pentru adresarea unor dificultăți psihologice ale elevilor și pentru dezvoltarea personală și a carierei acestora. Cum dimensiunea psihologică este intricată cu cea educațională, este crucial ca elevii să poată beneficia de servicii de consiliere mai consistente, chiar și atunci când obiectivul este doar acela de a îmbunătăți participarea la examenele naționale.

Încurajarea și susținerea profesorilor să lucreze personalizat, în funcție de nevoile de la clasă, chiar dacă acest lucru necesită o abatere de la programă. Dacă elevii nu au competențe educaționale de bază, respectarea programei oricum nu este în beneficiul elevilor, nici din punct de vedere al eficienței învățării, nici din punct de vedere psihologic.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.4. Profilul elevului care nu a participat la bacalaureat

Continuarea cercetării actuale cu informații **despre starea generală de bine și integrarea pe piața muncii** a persoanelor care aleg să nu dea examenul de bacalaureat imediat după absolvirea facultății, pentru a vedea în ce măsură această decizie este una problematică în cazul lor.

Subdimensiunea de cercetare:

3.3.5. Perspective de viitor ale elevilor care nu au participat la bacalaureat

Promovarea importanței participării la examenul de bacalaureat, în special în rândul elevilor și familiilor din medii limitrofe și/sau defavorizate.

Asigurarea **echității între elevi**, din perspectiva condițiilor de învățare, ca premise ale succesului la examenul de bacalaureat.

Subdimensiunea de cercetare:

4. Măsuri de sprijin implementate de licee în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat

Inițierea unor activități de conștientizare și motivare pentru participarea la examenul de bacalaureat, desfășurate pe tot parcursul liceului, cu implicarea unor instituții relevante;

Implementarea activităților care vizează susținerea participării la examenul de bacalaureat, adoptând o abordare integrativă asupra multiplilor factori de vulnerabilitate.

Organizarea unor activități remediale începând din clasa a IX-a, orientate nu doar pe recuperarea lacunelor cu care elevii intră în liceu, ci și pe dezvoltarea abilităților de învățare, a motivației și a **autonomiei în învățare**.

Un accent mai mare pe **utilizarea efectivă a planurilor individualizate de învățare** ca instrumente în beneficiul elevilor.

Conceperea unor **programe de formare dedicate profesorilor** care lucrează cu elevi în risc de neparticipare la examen.

Subdimensiunea de cercetare:

5. Nevoi și propuneri de intervenție în vederea creșterii participării elevilor la bacalaureat

Intervenții necesare la nivelul familiei:

- Sprijin financiar și material pentru susținerea cheltuielilor aferente participării copiilor la educație
- Asigurarea personalului necesar pentru sprijinul și asistența familiilor și elevilor în risc de neparticipare la educație
- Activități de educație parentală

Intervenții necesare la nivelul școlii:

- Implementarea de activități de conștientizare cu privire la importanța susținerii examenului de bacalaureat și implicarea cadrelor didactice în motivarea elevilor pentru participarea la examen, derulate începând cu clasa a XI-a
- Creșterea rolului consilierului școlar și a implicării acestuia în activitățile de motivare a elevilor în risc de neparticipare la bacalaureat
- Implementarea de programe de educație remedială pe tot parcursul liceului
- Proiectarea activităților remediale și a celor de pregătire pentru bacalaureat, adecvate nivelului de competențe al elevilor
- Identificarea unor măsuri de motivare a profesorilor;
- Asigurarea unei mese calde pentru elevii care participă la programe remediale și de pregătire pentru bacalaureat, derulate în afara orarului școlar.
- Dezvoltarea în rândul elevilor, a sentimentului de apartenență la comunitatea liceului și creșterea nivelului de integrare a acestora în mediul școlar
- Asumarea la nivelul organizației școlare a unor obiective și ținte de atins cu privire la participarea și succesul elevilor la examenul de bacalaureat, monitorizate în baza unor indicatori de performanță, incluși în documentele manageriale ale liceului.
- Colaborarea cu angajatorii elevilor care lucrează.
- Corelarea directă a ofertei școlii cu piața locală a muncii
- Organizarea de schimburi de experiență și parteneriate cu licee similare, dar care au procent de promovare mare la bacalaureat

Intervenții necesare la nivelul comunității:

- Asigurarea personalului necesar pentru sprijinul și asistența familiilor și elevilor în risc de neparticipare
- Asigurarea condițiilor de transport școlar gratuit sau decontat integral și la timp, pentru elevii navetiști
- Implicarea poliției în derularea de programe de informare/prevenție desfășurate la nivelul școlilor, pe tema siguranței în școli, a prevenirii și combaterii violenței, a consumului de substanțe psihoactive, a conștientizării efectelor comportamentelor neadecvate

Intervenții necesare la nivel național:

- Implementarea de programe naționale de educație remedială pe tot parcursul liceului și de programe de pregătire pentru bacalaureat, în cadrul cărora să se asigure și remunerarea activităților suplimentare desfășurate de profesori
- Asigurarea necesarului de consilieri școlari la nivelul liceelor
- Asigurarea unei mese calde pentru liceeni, în special pentru cei care provin din familii dezavantajate socio-economic și participă la programele de educație remedială și/sau de pregătire pentru bacalaureat

- Acordarea unui sprijin financiar sub formă de tichete, pentru acoperirea costurilor cu pregătirea particulară pentru bacalaureat (meditații), a elevilor aflați în risc școlar, proveniți din familii dezavantajate socio-economic
- Modificarea ROFUIP în scopul de a oferi școlilor instrumentele prin care să promoveze și să impulsioneze participarea școlară, să controleze absenteismul, inclusiv să promoveze participarea la examenul de bacalaureat
- Modificări la nivelul proiectării bacalaureatului, cu stabilirea mediei minime la 5 (în loc de 6).
- Revizuirea programelor școlare de liceu
- Introducerea bacalaureatului diferențiat la liceele tehnologice
- Flexibilizarea listei disciplinelor de bacalaureat
- Renunțarea la probe de bacalaureat similare pentru diferite profiluri de licee și simplificarea consistentă a programelor de bacalaureat pentru matematică și pentru limba și literatura română, prin orientarea probelor către aspecte practice, aplicative la liceele tehnologice, renunțarea la abordările pur teoretice, adaptarea în funcție de numărul de ore alocat studiului acestor discipline prin planurile cadru
- Regândirea rolului diplomei de Bacalaureat pentru parcursul școlar și profesional viitor ale absolvenților de liceu
- Organizarea unui program la nivel național de promovare a importanței diplomei de bacalaureat, de motivare pentru participarea la examenul de bacalaureat.
- Recunoașterea efortului depus de profesorii care lucrează cu elevii în risc și care reușesc să obțină progrese școlare consistente